

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Dalibor POPELKA

**NÁRODNOSTNÍ STRUKTURA SLOVINSKA
VÝVOJ A SOUČASNÝ STAV**

Diplomová práce

Vedoucí práce: RNDr. Miloš FŇUKAL, Ph.D.

Olomouc 2007

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a veškeré použité zdroje jsem uvedl v seznamu literatury.

Olomouc, 11. května 2007

.....

podpis

Rád bych tímto poděkovat vedoucímu mé diplomové práce RNDr. Miloši Fňukalovi, Ph.D. za jeho vstřícnost, ohleduplnost, cenné připomínky, podněty a rady, které mi pomohly při vypracování této diplomové práce. Můj dík patří též spolustudentovi a kamarádovi Janu Dygrýnovi za pomoc při tvorbě tématických map.

Vysoká škola: Univerzita Palackého

Fakulta: Přírodovědecká

Katedra: Geografie

Školní rok: 2005/06

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

student

Dalibor **POPELKA**

obor

Tělesná výchova – zeměpis

Název práce:

Národnostní struktura Slovinska – vývoj a současný stav

Ethnic structure of Slovenia – historical development and current situation

Zásady pro vypracování:

Cílem diplomové práce je charakteristika současné národnostní struktury Slovinska. Autor provede podrobnou analýzu uvedeného jevu podle výsledků sčítání v roce 2002, zaměří se zejména na prostorovou stránku jevu, na jeho časovou dynamiku a na rozdíly demografických charakteristik jednotlivých etnických skupin. Vedle toho bude v práci popsáno současné právní postavení národnostních menšin a úroveň ochrany jejich práv s ohledem na to, jestli jsou považovány za autochtonní nebo ne.

Struktura práce:

1. Úvod
2. Cíle práce
3. Metody zpracování
4. Právní postavení etnických skupin ve Slovinsku
5. Vývoj národnostního složení Slovinska
6. Charakteristika národnostního složení Slovinska podle sčítání 2002
7. Perspektivy a trendy etnické struktury Slovinska
8. Závěry
9. Shrnutí (v angličtině)
10. Seznam literatury

Diplomová práce bude zpracována v těchto kontrolovaných etapách: vytvoření výběrové bibliografie k tématu (únor 2006), rešerše literárních pramenů (červen 2006), terénní výzkum, dokumentace (léto 2006), zpracování výsledků terénního šetření, kartografická prezentace, zpracování v prostředí GIS (podzim a zima 2006), formulace závěrů (únor 2007), odevzdání DP (duben 2007).

Rozsah grafických prací: text, grafy, mapy + digitální model

Rozsah průvodní zprávy: 20 000 slov základního textu + práce včetně všech příloh v elektronické podobě

Seznam odborné literatury:

a) pramenná díla (výsledky rakouských, jugoslávských a slovinských sčítání lidu)

b) specializované statické publikace a studie zaměřené na vývoj etnické struktury obyvatelstva Slovinska, především kniha *Verska, jezikovna in narodna sestava prebivalstva Slovenije. Popisi 1921–2002*. Ljubljana : Statistični urad Republike Slovenije, 2003. ISBN 961-239-024-x (též na internetu <http://www.stat.si/popis2002/gradivo/2-169.pdf>) V knize je rozsáhlá bibliografie relevantních statistických publikací věnovaných tématu (str. 166–169)

Vedoucí diplomové práce: Miloš Fňukal

Datum zadání diplomové práce: 25. 10. 2005

Termín odevzdání diplomové práce: ne dříve než 17 měsíců od zadání

vedoucí katedry

vedoucí diplomové práce

Obsah

1. Úvod	8
2. Cíle práce.....	9
3. Metody zpracování	10
4. Právní postavení etnických skupin ve Slovinsku	11
4. 1 Italové a Maďaři	11
4. 2 Některé úkoly samosprávních národnostních skupin	12
4. 3 Romové	13
5. Shromažďování údajů o náboženské, jazykové a národnostní struktuře	14
5.1 Pojmy a definice	15
5.1.1 Náboženská společnost	16
5.1.2 Náboženské vyznání.....	16
5.1.3 Národ	16
5.1.4 Srbochorvatština.....	17
5.2 Mezinárodní doporučení	17
5.2.1 Doporučení pro sčítání okolo roku 2000.....	18
5.1.1.1 Náboženská příslušnost	18
5.2.1.2 Jazyk.....	18
5.2.1.1 Národnostní příslušnost.....	19
5.2.2 Evropské státy	19
5.2.2.1 Národnostní příslušnost.....	19
5.2.2.2 Jazyk.....	20
5.2.2.3 Náboženská příslušnost	20
5.2.2.4 Státní občanství	20
5.3 Slovinsko	21
5.4 Obsah a vývoj sčítání na území dnešního Slovinska.....	22
5.5 Obsah otázek ve sčítáních	25
5.5.1 Místo narození.....	25
5.5.2 Národnostní příslušnost.....	26
5.6 Činitelé, kteří ovlivňují rozhodování obyvatelstva v otázce jazyka, náboženské příslušnosti a národní příslušnosti	28
5.6.1 Povinnost odpovídat	28
5.7 Důvěryhodnost údajů	30

5.9 Politické poměry	32
6. Náboženská struktura obyvatelstva Slovinska	35
6.1 Sčítání 1921 a 1931	35
6.2 Sčítání 1953.....	37
6.3 Změny mezi sčítáními 1953 a 1991	38
6.4 Sčítání 1991 a 2002	39
7. Jazyková struktura obyvatelstva Slovinska.....	41
7.1 Mateřský jazyk	43
8. Národnostní struktura obyvatelstva Slovinska.....	56
8.1 Vývoj národnostní struktury v letech 1880–1910.....	56
8.2 Vývoj národnostní struktury v letech 1948–2002.....	57
8.3 Činitelé zněm národnostní struktury	69
8.2.1 Stěhování.....	69
8.2.2 Sňatečnost.....	74
8.2.3 Porodnost.....	74
8.2.4 Případy neudání národnosti	75
8.2.4.1 Jugoslávci	76
8.2.4.2 Regionálně vymezení	76
8.2.4.3 Ostatní (nevymezení dle ústavního práva).....	77
8.2.5 Chybějící odpovědi	77
8.3 Národnostní příslušnost a mateřský jazyk	78
8.4 Národnostní příslušnost a ekonomická aktivita.....	80
8.5 Národnostní příslušnost a věk	81
9. Změny v prohlášení o náboženské, jazykové a národnostní příslušnosti mezi sčítáními 1991 a 2002	83
10. Závěry.....	85
11. Shrnutí	88
12. Seznam literatury.....	90

1.Úvod

Region bývalé Jugoslávie je dle mého názoru z hlediska náboženské, jazykové a národnostní struktury tamního obyvatelstva nejzajímavější částí Evropy. Zejména díky této kulturně různorodé směsici se jedná o oblast neustálého válečného napětí, což dokazují prakticky nepřetržité větší či menší ozbrojené konflikty na tomto území od začátku 90. let až doposud. Republika Slovinsko je však v tomto „folkloru“ výjimkou. Jednou z příčin je i to, že tento mladý stát není ve srovnání se svými jižními přímými i nepřímými sousedy tak demograficky heterogenní a i pro svou rozlohu (20 253 km²) a počet obyvatel (1 964 000)¹ lépe spravovatelný.

Když byla na začátku minulého akademického roku vypsána na katedře geografie témata diplomových prací, objevilo se mezi nimi i téma národnostní struktury obyvatelstva Slovinska, navíc spojené se studijním pobytem v této pozoruhodné a krásné zemi, což byla ideální příležitost jak se s tou problematikou lépe osobně seznámit, tedy i přímo zažít smýšlení, jednání, mentalitu slovinského obyvatelstva. Řada těchto osobních zkušeností samozřejmě nemůže být v této práci zmíněna, nicméně pobyt ve Slovinsku mi umožnil při tvorbě této práce využít originální prameny a seznámit se bezprostředně s literaturou vztahující se k tématu i s názory a postoji místního obyvatelstva.

¹ Šircelj a kol, 2003

2. Cíle práce

Cílem této diplomové práce je vyjádřit jakými změnami prošla náboženská, jazyková a národnostní struktura obyvatelstva na území dnešního Slovinska v průběhu jednotlivých sčítáních od roku 1880 do roku 2002 a jaký je současný stav podle sčítání 2002. Tato práce postihuje i dalšími demografickými jevy jako je věkové složení, ekonomická struktura či struktura dle pohlaví, pokud jsou relevantní z hlediska náboženské, jazykové a národnostní skladby obyvatelstva . V práci též bude zmíněno právní postavení legislativně uznávaných národnostních skupin na území Slovinska. V neposlední řadě je zde též uveden vývoj jednotlivých sčítání ve vztahu ke sběru a získávání dat, formulaci a kladení otázek, obsahu, klasifikace, věrohodnosti, upravování a zveřejňování dat i problematika mezinárodní srovnatelnosti dat a mezinárodních doporučení pro jednotlivá sčítání.

3. Metody zpracování

Samotný charakter a obsah této práce vypovídá o povaze metod zpracování. Jednalo se především o shromáždění a studium místní literatury, která je na území České republiky prakticky nedostupná. Většina práce je zpracována metodami běžného statického zpracování prostorových dat a metodou literární rešerše.

Některá data jsou v práci vyjádřena prostřednictvím grafických a kartografických zobrazení. Hlavním úkolem bylo vytvořit názorné tématické mapy k výše uvedeným demografickým charakteristikám.

Tvorba kartogramů a kartodiagramů vycházela z mapy občin Republiky Slovinsko, která byla získána z webových stránek Statistického úřadu Republiky Slovinsko. Po utřídění statistických dat, získaných z výsledků Sčítání 2002, byla potřebná data upravena pro počítačový program ArcGIS. Veškeré dílčí početní operace, většina tabulek a grafů byla zpracována za pomoci programu Microsoft Excel. Vlastní tématické mapy vznikaly pomocí výše zmiňovaného programu ArcGIS.

4. Právní postavení etnických skupin ve Slovinsku

Republika Slovinsko přiznává zvláštní právní statut pouze italské, maďarské a romské autochtonní skupině, tedy těm národnostním skupinám, které na území dnešního Slovinska byly ještě před vznikem Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (dále jen Království SHS).

„Republika Slovinsko zajišťuje ochranu lidských práv a základních svobod všem osobám na území Republiky Slovinsko, nehledě na jejich národnostní příslušnost, bez jakékoliv diskriminace, v souladu s ústavou Republiky Slovinsko a s platnými mezinárodními dohodami.

Italské a maďarské národnostní skupině v Republice Slovinsko a jejich příslušníkům jsou zajištěna všechna práva z ústavy Republiky Slovinsko a platných mezinárodních dohod.“²

4.1 Italové a Maďaři

Nejvyšší právní norma – ústava Republiky Slovinsko přijatá v roce 1991 definuje práva autochtonních italské a maďarské národnostní skupiny v článku 64. Těmto národnostním skupinám i jejich příslušníkům „jsou zajištěna práva svobodně užívat své národní symboly a pro uchování své národnostní identity ustanovit organizace, rozvíjet hospodářské, kulturní a vědeckovýzkumné činnosti i činnosti v oblastech veřejných sdělovacích prostředků a nakladatelství. V souladu s příslušnými zákony mají tyto národnostní skupiny a jejich příslušníci právo na výchovu a vzdělání ve svém jazyce i na utváření a rozvíjení této výchovy a vzdělání. Zákon stanovuje oblasti, ve kterých je dvojjazyčné školství povinné. Národnostním skupinám a jejich příslušníkům je zajištěno právo, že mohou udržovat a rozvíjet vztahy se svými mateřskými národy a jejich státy. Stát hmotně i morálně podporuje uplatňování těchto práv.“³

Na územích, kde tyto skupiny žijí, stanovují jejich příslušníci pro uskutečňování svých práv své samosprávné orgány. Na jejich návrh může stát zmocnit samosprávné národnostní skupiny k vyřizování určitých úkolů ze státní pravomoci i zajišťovat prostředky pro jejich uskutečňování. Národnostní skupiny mají své přímé zástupce orgánech místní samosprávy i v Národním shromáždění.⁴

² Jevnikar, 1998

³ Ústava Republike Slovenije, 1991

⁴ Členové italské a maďarské etnické skupiny mají právo odevzdat dva hlasy ve volbách do Národního shromáždění a též dva hlasy ve volbách do místních samosprávných orgánů.

Zákon upravuje postavení a způsob uskutečňování práv italské resp. maďarské národnostní skupiny na územích, kde žijí, povinnosti místních samosprávných orgánů pro uskutečňování těchto práv, i ta práva, která příslušníci těchto národnostních skupin uskutečňují také mimo tato území. Práva obou národnostních skupin i jejich příslušníků jsou zajištěna nehledě na počet příslušníků těchto skupin.

Zákony, ostatní předpisy a obecné akty, které se týkají uskutečňování v ústavě stanovených práv a postavení národnostních skupin, nemohou být přijaty bez souhlasu představitelů daných národnostních skupin.

4. 2 Některé úkoly samosprávních národnostních skupin

Prováděcí zákon ke článku ústavy hovořící o právech národnostních menšin přijalo Národní shromáždění 5. října 1994. Národností menšiny označované jako „samosprávné národnostní skupiny“ mají podle tohoto zákona právo vyřizovat následující úkoly:

- „- v souladu s ústavou a zákonem se nezávisle usnášejí o všech otázkách ze své pravomoci
- v souladu se zákonem dávají souhlas k záležitostem, které se vztahují na ochranu zvláštních práv národnostních skupin, o kterých rozhodují společně s orgány místní samosprávy
- projednávají a zkoumají otázky, které se vztahují k postavení národnostních skupin, přijímají stanoviska a podávají předlohy i podněty příslušným orgánům
- podněcují a organizují aktivity, které přispívají k ochraně národnostní identity příslušníků italské a maďarské národnostní skupiny“⁵

Samosprávné národnostní skupiny uskutečňují výše uvedené úkoly tím, že:

- „- podněcují a organizují kulturní, výzkumné, informační, nakladatelské a hospodářské aktivity pro rozvoj národnostních skupin
- přijímají a podněcují rozvoj výchovy a vzdělávání pro příslušníky národnostních skupin a v souladu se zákonem spolupracují při plánování a organizování výchovněvzdělávacích prací a při přípravě výchovněvzdělávacích programů
- rozvíjejí styky s mateřským národem, příslušníky národnostních skupin v jiných státech a s mezinárodními organizacemi
- v souladu se zákonem vyřizují úkoly ze státní pravomoci“⁶

⁵ Zákon o samosprávných národnostních skupinách, Článek 3.

⁶ Zákon o samosprávných národnostních skupinách, Článek 4

Tento přístup k národnostním menšinám ve Slovinsku je ve srovnání s většinou ostatních evropských států standartní. Např. Česká republika se k otázce národnostních menšin staví v Listině základních práv a svobod velmi podobně, což je patrné z článku 24 a 25.

4.3 Romové

Práva Romů, kteří nespádají mezi „klasické menšiny“, ale jsou uznáni jako specifické etnické společenství, výslovně zmiňuje 65. článek slovinské ústavy, který říká: „Postavení a zvláštní práva romské komunity, která žije ve Slovinsku, upravuje zákon.“ Dodnes nebyl pro Romy ve Slovinsku přijat žádný zvláštní souhrnný ochranný zákon, avšak jejich jednotlivá práva jsou zmiňována v obecném zákonodárství, nebo jsou upravena na úrovni obcí.⁷ Zákon o místní samosprávě např. také pro Romy stanovuje, že mají na územích, kde žije autochtonní usídlená romská komunita, nejméně jednoho představitele v obecní radě.

Při sčítání roku 2002 se přihlásilo k romské národnosti 3 246 obyvatel Slovinska, tedy znatelně více než při dřívějších sčítáních, ale podobně jako tomu je v České republice, žije Romů na území Slovinska daleko více, než se k této národnosti ve skutečnosti přihlásilo.

⁷ V současné době se připravuje jednotný zákon pro postavení romské národnostní skupiny ve Slovinsku

5. Shromažďování údajů o náboženské, jazykové a národnostní struktuře

Údaje o náboženské, jazykové a národnostní struktuře obyvatelstva se zpravidla získávají při sčítání obyvatelstva nebo zvláštními anketami. Uvedené otázky o náboženské, jazykové nebo národnostní příslušnosti v průběžné evidenci přirozeného a mechanického pohybu obyvatelstva jsou ve Slovinsku spíše výjimkou než pravidlem.

Náboženskou, jazykovou a národnostní strukturu obyvatelstva lze zjišťovat přímo nebo nepřímo. Přímo se zjišťuje kladením konkrétních otázek o náboženské, jazykové a národnostní příslušnosti. Jestliže toto není možné, můžeme více či méně spolehlivé informace vyvodit z odpovědí na jiné otázky (např. místo narození, původ, občanství atd.) nebo pak s pomocí kombinace odpovědí na dvě nebo více těchto otázek.

„Měřítka, kterými se zjišťuje příslušnost jednotlivců k náboženské, jazykové nebo národnostní skupině, jsou objektivní a subjektivní. Objektivní jsou samozřejmě lépe měřitelná a méně podléhající změnám než subjektivní. Nejvíce subjektivních činitelů obsahuje definice národa resp. národnosti, proto je zjišťování národnostní příslušnosti nejméně spolehlivé. Určování jazykové příslušnosti je mnohem lehčí. Znalost jazyků a jejich používání jsou osobní charakteristiky, které ovlivňují každodenní život jednotlivců a společnosti.“⁸

Přestože je určování jazykové příslušnosti ve srovnání s určováním příslušnosti k náboženské skupině nebo k národnosti lehčí, pak přece jen vyžaduje přesnou definici. Při přípravě klasifikace je nutné dávat pozor na rozdíl mezi jazykem a nářečím, mezi hovorovým a spisovným jazykem. Ve vícekulturních společnostech a mezi členy menšin je často velmi rozšířena dvou i vícejazyčnost, a také na to musí brát statistika zřetel.

Shromažďování údajů o znalosti a používání jazyků může být informativní samo o sobě (Švýcarsko – pro zjištění národnosti se používá právě údaje o jazykové struktuře), též může být nepřímý způsob zjišťování národnostní příslušnosti (Rakousko-Uhersko) nebo pak doplňuje údaje o národnostní struktuře obyvatelstva (takto bylo tradičně zkoumáno na zájmovém teritoriu v dobách existence Federativní lidové republiky a Socialistické federativní republiky Jugoslávie). Jestliže údaje o národnostní struktuře obyvatelstva pocházejí z osobního, subjektivního práva vyjádření jednotlivce (např. při sčítání), je dodatečná informace, která pochází z objektivnějšího určení dle jazykové příslušnosti, zajisté vhodná.

Určení náboženské příslušnosti je mnohem těžší než jazykové. Ve sčítáních se obvykle získává údaj o náboženství na základě formální příslušnosti k některé náboženské

⁸ Šircelj a kol., 2003

společnosti (např. konkrétní církvi). Při podrobnějších výzkumech, se zjišťuje také náboženské přesvědčení nebo jak častá a intenzivní je účast na náboženských obřadech. Určování příslušnosti k určité náboženské společnosti je jednodušší, jestliže má náboženství silné kulturní a sociální kořeny a jestliže náboženská praxe probíhá ve formě obřadů. Přesto se v soudobé, moderní společnosti, víra stala předmětem osobního výběru a přání podle zachování určitých hodnot. Podstatná část obyvatelstva neplní většinu formalizovaných náboženských povinností, proto formální příslušnost k církvi neřekne nic o hodnotách, v které věří jednotlivci, ani o jeho chování. Proto narůstá počet lidí, kteří se necítí v osobním životě vázání k žádné náboženské skupině a ve sčítání se následně označují jako „nevěřící“ nebo „bez vyznání“.

Zjišťování národní a náboženské příslušnosti se značně komplikuje u národnostních/etnických skupin. Pojem národ má více rozměrů – kulturní, historický, územní. Přesná a všeobecně uznaná definice národa pravděpodobně neexistuje. Jedna ve slovinské sociologické literatuře velmi rozšířená definice říká, „že národnostní/etnické skupiny mají několik základních charakteristik: společné jméno (které umožňuje identifikaci skupiny), vědomí o společném původu (národy bývalé Jugoslávie s oblibou používají slovo „mýtus“ resp. „historický mýtus“), společnou historii, svébytnou kulturu (která staví na jazyku, víře, obyčejích a zvycích), vztah k určitému území (který může být pouze symbolický), pocit příslušnosti ke společnosti aspoň určitým podílem obyvatelstva.“⁹

Statistiky o etnických resp. národnostních skupinách jsou zdaleka nejčetnější v Evropě. Výrazy, které se používají pro označení těchto skupin, jsou různé. Většina států, které při sčítání sbírají údaje tohoto typu, používají výraz národnostní příslušnost resp. skupina. Pouze menší počet států používá výraz etnická příslušnost resp. skupina (Spojené království, Bulharsko, Kypr). V bývalé Jugoslávii byl (podobně jako v některých státech Východního bloku podle vzoru SSSR) také používán výraz národnost.

5.1 Pojmy a definice

Při této práci se setkáváme s řadou pojmů resp. výrazů, které jsou často rozdílně vnímány a které různí autoři různě definují. Proto bude vhodné, když některé pojmy, které jsou zde používány, budou stručně vysvětleny.

⁹ Šircelj a kol, 2003

5.1.1 Náboženská společnost

„Nejširší jednotka společenské organizovanosti příslušníků určitého náboženství resp. víry. Náboženská společnost sdružuje všechny členy určitého náboženství: jejich členství se neshoduje s příslušností k jiným sociálním skupinám (lokální, etnické, státní).“¹⁰

Roku 2002 bylo ve Slovinsku, při Úřadu vlády Republiky Slovinsko pro náboženské společnosti, zaregistrovaných 31 náboženských společností.

Zvláštní forma náboženské společnosti, která vyšla z křesťanské tradice, se nazývá „církev“. Církev je zpravidla větší a trvalejší náboženská společnost s pevnou hierarchií, jejich vedení má pravomoci v duchovní oblasti nad svými věřícími. Jiné formy se na území Slovinska zpravidla označují jako sekty, denominace, kultury.

5.1.2 Náboženské vyznání

V literatuře se výraz nejčastěji užívá v souvislosti se svobodou vyznání. „Svoboda náboženského vyznání znamená právo člověka, že přísluší nebo nepřísluší k určité náboženské společnosti, a právo náboženských společností na náboženskou výuku bez privilegií nebo monopolního postavení v kterékoliv oblasti společenského, politického, státního nebo kulturního života. Svoboda náboženského vyznání pak také znamená právo člověka, že svoje náboženské přesvědčení a příslušnost k určité náboženské společnosti vyjádří také viditelným vnějším způsobem, tj. vyznáním víry, účastí na náboženských obřadech atd.“¹¹

5.1.3 Národ

„Je historicky formové společenství, charakteristické pro moderní kapitalistickou a postkapitalistickou společnost, charakteristické existencí národního vědomí jeho příslušníků. Národní vědomí znamená vědomí o národní identitě a právo na suverenitu. Právě vědomí o suverenitě (ačkoli různě vnímané) rozeznává národní vědomí jednotlivců od elementárnějšího etnického vědomí o etnické (jazykové, kulturní, náboženské, rasové) zvláštnosti a rozmanitosti.“¹²

¹⁰ Kerševan, 2000

¹¹ Kerševan, 2000

¹² Kerševan, 1989

V sociálněhistorických pojednáních se za národ považuje historicky utvořená stálá společnost lidí, kteří ji sjednocují, s různou působností jednotlivých činitelů, jako jsou společný jazyk, vlastním územím, „dějinná zkušenost“, určité formy kulturní a hospodářské návaznosti, vědomí jednoty (národní vědomí) a vůle společného života.

„Mezi Slovinci mělo slovo národ v minulosti různé významy. Význam etnické entity, která si uvědomuje sama sebe, své odlišnosti a svůj územní rozsah a snaží se ochránit svou individuálnost, rozvíjet se, dosáhnout rovnoprávnosti a uplatnit vůli společného života, je získáván postupně.“¹³

5.1.4 Srbochorvatština

Tento výraz je zde používán jako společné označení pro chorvatský, chorvatsko-srbský, srbo-chorvatský a srbský jazyk. V údajích ve sčítání 2002 je do této skupiny zařazen ještě černohorský a bosenský (bosenský+bosňácký) jazyk. Důvodem pro toto sloučení jsou časté změny v klasifikaci jihoslovanských jazyků a také plná vzájemná srozumitelnost a gramatická shodnost těchto jazyků bez ohledu na jejich oficiální označení.

5.2 Mezinárodní doporučení

Každý stát je při stanovování metodologie své populační statistiky většinou nezávislý a samostatný. Avšak díky stále větší pohyblivosti obyvatel, závazkům mezi státy a potřebám srovnatelných údajů jsou potřebné vzájemné dohody mezi státy světa. Statistická komise OSN vydává doporučení pro různé statistické oblasti buď samostatně nebo společně s jinými mezinárodními organizacemi. Pro oblast statistiky obyvatelstva vydává doporučení pro sčítání obyvatelstva i pro statistiku přirozeného a mechanického pohybu obyvatelstva. Zmíněná doporučení se vztahují na organizaci získávání, obsahu, definice, klasifikace, upravování a zveřejňování údajů.

Základní význam mezinárodních doporučení je tedy zajištění srovnatelných statistických údajů. Zavedení a uplatňování takových doporučení vyžaduje mnoho času a úsilí, proto se toto mění a doplňuje pouze na delší časová období. Tak vychází doporučení pro sčítání pouze každých 10 let. První doporučení OSN pro sčítání obyvatel vyšla roku 1950. Doporučení OSN jsou určena všem státům světa. Protože jsou velmi velké rozdíly mezi

¹³ Grafenauer, Prunk 1993

jednotlivými částmi světa, koncem 60. let se začali vydávat regionální doporučení pro sčítání obyvatelstva.

5.2.1 Doporučení pro sčítání okolo roku 2000

„Tato doporučení přinesla jisté změny. Při přípravách těchto změn se totiž ukázalo, že jsou doporučení pro etnickou/národnostní příslušnost, jazyk a náboženství už zastaralá a je potřebná nová úprava. Proto zvláštní skupina odborníků při Radě Evropy, která se několik let zabývala demografickými charakteristikami národnostních menšin v Evropě, připravila nová znění, která byla poté přijata a zařazena do Doporučení pro sčítání okolo roku 2000.“¹⁴

5.1.1.1 Náboženská příslušnost

Některé státy pokládají za důležité shromažďování údajů o náboženské příslušnosti. Jako nejvhodnější rozdělení bylo doporučeno:

- a) formální členství v církvi nebo náboženské společnosti
- b) účast v životě církve nebo náboženské společnosti
- c) náboženské smýšlení (přesvědčení)

5.2.1.2 Jazyk

Některé státy pokládají za důležité shromažďování údajů o jazycích. Jako nejvhodnější rozdělení bylo doporučeno:

- a) mateřský jazyk, to je jazyk (jazyky), kterým osoba poprvé mluvila v raném dětství
- b) hlavní jazyk, to je jazyk, který osoba nejlépe ovládá
- c) jazyk (jazyky), který osoba nejčastěji užívá v domácím nebo pracovním prostředí
- d) znalost jazyka (jazyků), je schopnost mluvení nebo psaní v jednom nebo ve více jazycích

¹⁴ Recommendations for the 2000 censuses of population and housing in the ECE region

5.2.1.1 Národnostní příslušnost

„Národnostní nebo etnická příslušnost osoby znamená příslušnost osoby ke skupině se stejným původem a/nebo kulturou, vyjádřenou v jazykových a/nebo náboženských a/nebo jiných charakteristikách, podle kterých se tak odlišuje od druhých skupin obyvatelstva. Od historického vývoje a politických poměrů ve státě se odvíjí, zda státy takovéto skupiny obyvatelstva pokládají za národnostní nebo etnické skupiny.“¹⁵

5.2.2 Evropské státy

„Evropský výbor pro obyvatelstvo při Radě Evropy roku 1993 ustanovil zvláštní skupinu odborníků, jejímž úkolem bylo:

- sestavit přehled definic a statistických pramenů, které se v Evropě používají pro statistiky o menšinách a vypracovat doporučení pro jejich zlepšení
- vypracovat analýzu demografických poměrů nejvýznamnějších národnostních menšin v Evropě

V evropském statistickém úřadě – Eurostatu – proběhl výzkum, díky kterému by byly nejlépe shromážděny, analyzovány a srovnávány data o sčítáních obyvatelstva a bytech ve státech EU, EFTA a kandidátských státech na členství v EU, která proběhla okolo roku 2000.“¹⁶

5.2.2.1 Národnostní příslušnost

„Jedenáct ze 37 států se dotazovalo svého obyvatelstva na příslušnost k národnostní skupině a tři na příslušnost k etnické skupině. Všechny tyto státy vyjma Spojeného království, leží ve východní a jihovýchodní Evropě a vznikly z bývalých mnohonárodnostních států (Rakousko-Uhersko, Turecko, SSSR, Jugoslávie. V těchto státech, a tedy i ve Slovinsku, je koncept národnostních/etnických skupin všeobecně přijat.“¹⁷

¹⁵ Recommendations for the 2000 censuses of population and housing in the ECE region

¹⁶ Haug a kol., 1998

¹⁷ Haug a kol., 1998

5.2.2.2 Jazyk

„Jednu nebo i více otázek na jazyk položila více než polovina evropských států – 19. Mezi těmito státy bylo také Španělsko a Spojené království, ačkoli otázka nebyla pokládána na celém území těchto států. Odpovědi byly všude povinné s výjimkou pobaltských republik, na Slovensku, na Ukrajině a v Bělorusku. Náplň otázek byla různá: mateřský jazyk, jazyk běžné komunikace, hovorový jazyk atd. V šestnácti státech byly dotazníky natisknuty ve více jazycích. Některé státy položily pouze jednu otázku, některé až tři. Většina se ptala na mateřský jazyk, ve Slovinsku se dotazovali na otázku o jazyce běžné komunikace v rodině/domácnosti a též na jazyk běžné komunikace v okolí.“¹⁸

5.2.2.3 Náboženská příslušnost

„Při sčítáních okolo roku 1990 se nedotazovala na otázku víry třetina ze zkoumaných 37 evropských států. Ty, které se nedotazovaly na tyto otázky, k tomu měly různé důvody, např. ochrana soukromí, ustavní ustanovení, úřední ateismus, nedůležitost tohoto údaje nebo náboženská homogenita.

V polovině států byla povinnost odpovídat. Většina z těchto států však povolila, že lidé sami formovali odpovědi na tyto otázky.

Definování otázek nebylo všude stejné. V Německu a Švýcarsku se ptali na (právním) členství v náboženském společenství, ve Slovinsku nebo v Československu je pak zajímavé náboženské přesvědčení (smýšlení), v Portugalsku nebo v Irsku byla definice svobodná atd.“¹⁹

5.2.2.4 Státní občanství

Otázky týkající se státního občanství nebyly kladeny v devíti státech. Mezi ně patří i Slovinsko. Pro některé z nich tato otázka není upřednostněna, některé míní, že údaje z registrů jsou spolehlivější atd.

¹⁸ Haug a kol., 1998

¹⁹ Haug a kol., 1998

5.3 Slovinsko

Území dnešního Slovinska do konce první světové války patřilo Rakousko-uherské monarchii; pouze „Prekmurje“²⁰ připadalo uherské části soustátí, ostatní území k Rakousku. Po první světové válce většina dnešního území Slovinska společně s „Prekmurjem“ připadla nově vznikajícímu státu Jugoslávii a v jejím rámci Slovinsku (neformální administrativní útvar, později několik oblastí, jejichž hranice respektovaly střední a východní část dnešní státní hranice mezi Slovinskem a Chorvatskem) respektive pozdější Drávské bánovině (opět s respektováním slovinsko-chorvatské jazykové hranice), západní díl Slovinska připadl Itálii. Slovinsko získalo dnešní hranice až devět let po konci druhé světové války, po rozdělení tzv. Svobodného terstského území mezi Jugoslávii (v jejím rámci Chorvatsko a Slovinsko) a Itálii. První sčítání lidu ve 20. století, které zahrnuje v jednom okamžiku a se stejnou metodikou celkové území dnešního Slovinska, bylo uskutečněno až v roce 1961.

Vznik jugoslávského státu roku 1918 byl z pohledu mezinárodní veřejnosti zásluhou hlavně vítězného válčícího Srbska a států Dohody, které vyslyšely prosby dvou jihoslovanských národů, Chorvatů a Slovinců, na vznik samostatného státu. První světová válka zasáhla Srby, Chorvaty a Slovince jako víceméně dotvořené moderní národy. Na rozdíl od Srbů však Chorvati a Slovinci za tehdejšího vnitřního rozvratu a zahraničněpolitické situace nebyli s to vlastními silami řešit otázku své národní státnosti. Východisko bylo nalezeno v již dříve se nabíjející cestě národní a státní integrace se Srby na základě ideje jednotného národa a společného státu. Takto vznikla koncepce jednotného trojčlenného srbsko-chorvatsko-slovinského národa – jugoslávského národa. Úřední jazyk Království SHS byl od přijetí vidovdanské ústavy (červen 1921) srbo-chorvatsko-slovinský. Tato ústava zároveň potvrdila centralismus a unitarismus v národnostní otázce.²¹

Takovýto pohled se odrážel také v náplních sčítání a ve výběru možných odpovědí. Na otázku o národnosti byly v roce 1931 možné pouze dvě odpovědi: jugoslávská nebo jiná. Sčítání 1931 obsahovalo také otázku o mateřském jazyce a náboženském vyznání. Nicméně byly uveřejněny pouze údaje o vyznání. Údaje o národnostní příslušnosti a mateřském jazyce pak Všeobecná státní statistika Království SHS neuveřejnila. Stát nejvíce zajímala náboženská, až pak národnostní nebo jazyková identita jeho obyvatelstva. Pro Drávskou

²⁰ část Slovinska v jeho východní části

²¹ Šesták a kol., 1998

bánovinu byly údaje o mateřském jazyce zpracovány Státním statistickým úřadem v Záhřebu, uveřejněny pak byly v Obecném přehledu Drávské bánoviny.

V období 1945–1991 měla Jugoslávie federativní zřízení a národnostní otázce věnovala více pozornosti. Ve všech sčítáních byla položena otázka o národnostní příslušnosti a mateřském jazyce v duchu ústavního zabezpečení rovnoprávnosti a svobodného národnostního určení příslušníků všech národů a národností. Výběr možných odpovědí nebyl omezen. Protože bylo zaveden princip odluky náboženských společností od státu, otázku náboženského vyznání obsahují pouze dvě poválečná jugoslávská sčítání, druhé a poslední (roku 1953 a roku 1991).

Území dnešního Slovinska leží na místě styku mnoha národů, proto vymezení etnických a politických hranic nebylo nikdy možné. Příslušníci slovinského národa žijí v Itálii, Rakousku, v Maďarsku, příslušníci italského a maďarského národa ve Slovinsku. Ve slovinské ústavě z roku 1947 byl italské a maďarské menšině přiznán statut národnostní menšiny. Příslušníkům menšin byla již z ústavy zajištěna zvláštní kolektivní a individuální práva. Nová slovinská ústava z roku 1991 hovoří o autochtonní italské a maďarské národnostní skupině i romské komunitě.

Vedle Italů, Maďarů a Romů žije ve Slovinsku ještě řada příslušníků národů z někdejšího společného jugoslávského státu. Většina se jich do Slovinska přistěhovala v posledních čtyřech desetiletích.²²

5.4 Obsah a vývoj sčítání na území dnešního Slovinska

První soudobé sčítání obyvatelstva v Rakousko-Uhersku bylo provedeno v roce 1857 (na rozdíl od naší praxe je ve slovinské statistice přijímáno jako „první moderní“ sčítání z roku 1857, ne až z roku 1869). Do první světové války jich následovalo ještě pět: 1869, 1880, 1890, 1900, 1910. Všechna obsahovala otázku o místě narození, občanství a náboženském vyznání. „Petrohradský statistický kongres roku 1872 obrátil pozornost také na otázky ve spojení s národností, a jako důsledek rozhodnutí tohoto kongresu byla ve sčítáních 1880, 1890, 1900 a 1910 uvedena také otázka o „obcovacím jazyce“²³.²⁴

²² Paradoxem zůstává, že, i když jsou jihoslovanské národnosti ve Slovinsku zastoupeny podstatně více než Italové či Maďaři, nemají do dnešní doby přiznán žádný právní statut, ani nejsou nijak legislativně zmiňovány

²³ Z údajů o „obcovacím jazyce“ bylo možno vyvodit národnost

²⁴ Šircelj a kol., 2003

Otázky o místě narození, občanství a náboženském vyznání obsahovala také sčítání z roku 1921 a 1931. Otázku o obcovacím jazyce pak nahradila otázka o mateřském jazyce. Roku 1931 pak byla poprvé uvedena také přímá otázka o národnostní příslušnosti (nicméně s redukováným výběrem, který slovinskou národnost nepřipouštěl – viz výše).

Sčítání roku 1948 bylo, co se týče obsahu, velmi skromné, neboť jeho hlavním významem bylo primárně zjistit změny rozmístění a počtu obyvatelstva způsobené druhou světovou válkou. Kromě místa narození a občanství obsahovalo také otázku o národnostní příslušnosti. Národnostní příslušnost zůstala základní etnický znak ve všech dalších sčítáních obyvatelstva.

„Otázka národnostní příslušnosti je od sčítání roku 1953 nadále doplňována otázkou o mateřském jazyce, v posledních dvou sčítáních, 1991 a 2002, pak ještě otázkou o jazyce běžné komunikace v rodinách a ve sčítání roku 1991 ještě otázkou o jazyce běžné komunikace v okolí. Údaje o jazyce běžné komunikace v rodině, a o jazyce běžné komunikace v okolí, byly zahrnuty v požadavcích u italské a maďarské národnosti. Tyto údaje podle ústavního nařízení nelze shromažďovat, pouze na základě svolení.“²⁵

„Informace shromážděné z otázek o hovorovém jazyce v okolí nemohou dodatečně vyjádřit etnické složení obyvatelstva. Jazyk běžné komunikace v okolí totiž neoznačuje jednotlivce, nýbrž jazykové okolí, v kterém osoba žije. V důsledku toho a protože o tyto shromážděné údaje nebyl zájem, tato otázka nebyla v dalším sčítání již položena.“²⁶

Otázka o náboženském vyznání před druhou světovou válkou obsahovala všechna sčítání obyvatelstva, po ní pak pouze některá. Protože od konce druhé světové války byla církev odloučena od jugoslávského státu, nebyl již nadále zájem o shromažďování údajů o náboženské příslušnosti obyvatelstva. Výjimkou byl rok 1953. Ačkoli byla podle ústavy FLRJ církev odloučena od státu a náboženské přesvědčení bylo prohlášeno za záležitost svobodného rozhodnutí jednotlivce, byla ve sčítání roku 1953 kladena otázka o vztahu k víře. Při zodpovídání této otázky převládalo přesvědčení, že víra představuje jednu z mnoha důležitých společenských kategorií, protože většina obyvatelstva ještě stále věří a pokládá se za příslušníka některé náboženské skupiny (náboženského vyznání). Proto bylo považováno za úspěch, že se sčítáním zjistilo, jaká část obyvatelstva je bez náboženského určení a kolik obyvatel patří k jednotlivým náboženským vyznáním.

²⁵ Informace o přípravách na sčítání obyvatelstva, domácností, bytů a zemědělských domácností v Republice Slovinsko v roce 1991, 1990

²⁶ Šircelj a kol., 2003

Náboženská příslušnost byla znovu zahrnuta mezi otázky ve sčítání v roce 1991. „V pojednání o přípravách na sčítání obyvatelstva roku 1991 koordinační odbor RK SZDL (Republiková konference Socialistického svazu pracujících lidí) Srbska pro mezinárodní vztahy v lednu 1986 zdůraznil potřebu, aby statistika sledovala náboženské pohyby a v příštím sčítání zahrnula i dotaz na náboženskou příslušnost. Toto prohlášení podnítilo četné debaty mezi zastánci a odpůrci tohoto návrhu. Odpůrci zdůrazňovali, že je velmi sporné klást ve veřejných statistických výzkumech otázky, které zasahují do svobod zaručených ústavou. Konečný podnět o zahrnutí otázek o náboženské příslušnosti ve sčítání, kdy již byly přijaty svazové a republikové zákony o sčítání obyvatelstva, domácností, bytů a vesnických hospodářství v roce 1991, dal roku 1990 Socialistický svaz pracujících národa Jugoslávie. Protože byl podnět přijat, svazové shromáždění v listopadu 1990 přijalo Zákon o změně a doplnění zákona o sčítání obyvatelstva, domácností a bytů v roce 1991, ve kterém byla ve sčítání 1991 zahrnuta také otázka o náboženské příslušnosti.“²⁷

Pro sčítání roku 2002 Statistický úřad Republiky Slovinsko původně nepředpokládal, že by byly na sčítacím archu zahrnuty otázky o národnostní příslušnosti a náboženské příslušnosti, protože bylo shromažďování údajů díky usnesení Zákona o ochraně osobních údajů příliš složité a zdlouhavé. Zákon o ochraně osobních údajů totiž v 3. článku stanovuje, že „správci sběrů osobních údajů, kteří jsou pro jejich shromažďování zplnomocněni ze zákona, mohou shromažďovat osobní údaje, které se vztahují na rasový a jiný původ, politické, náboženské a jiné přesvědčení, příslušnost k zájmové skupině, nebo sexuální orientaci, pouze na základě písemného povolení jednotlivce“.²⁸ Později statistický úřad přesto rozhodl, že obě otázky zahrne do sčítání a proto je v Zákoně o sčítání předpokládán zvláštní postup shromažďování údajů, shodný se Zákonem o ochraně osobních údajů.

Zahrnutí obou otázek, zvláště pak otázky o náboženské příslušnosti, vyvolalo časté debaty a také dva podněty pro posouzení ústavnosti zahrnutí otázek o náboženském vyznání ve sčítání. Ústavní soud 28. 2. 2002 rozhodl, že položení otázky o náboženském vyznání „není v nesouladu s ústavou“, protože zodpovězení je nepovinné a ochrana údajů zabezpečená.

Znaky, pomocí kterých je možno ve Slovinsku bezprostředně nebo nepřímě zjišťovat národní i náboženskou strukturu obyvatelstva, jsou za období od roku 1910 do roku 2002 uvedeny v tabulce 1. Z ní poznáváme, že jsou údaje o místě narození, národnostní příslušnosti a mateřském jazyce rozloženy po delší časové ose, pro údaje o státním občanství a

²⁷ Šircelj a kol., 2003

²⁸ Zákon o ochraně osobních údajů (z.č. 52-2526/2002)

náboženském příslušnost jsou řady poněkud kratší. To zásadně umožňuje analýzu dlouholetých změn v národnostní a náboženské struktuře obyvatelstva.

Tab. 1: Otázky při sčítání, které byly obsahově spojeny s národností příslušností, náboženským vyznáním a jazyky, území Slovinska, sčítání 1910–2002

	1910	1921	1931	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002
Místo narození	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Státní občanství	x	x	x	x	x	x	0	0	0	0
Náboženská příslušnost	x	x	x	0	x	0	0	0	x	x
Jazyk										
„Obcovací jazyk“	x	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mateřský jazyk	0	x	x	0	x	x	x	x	x	x
Jazyk běžné komunikace v rodině	0	0	0	0	0	0	0	0	x	x
Jazyk běžné komunikace v okolí	0	0	0	0	0	0	0	0	x	0
Národnostní příslušnost	0	0	x	x	x	x	x	x	x	x

Zdroj: Statistický úřad RS

x = sčítání obsahovalo otázku s tímto obsahem

0 = sčítání neobsahovalo otázku s tímto obsahem

5.5 Obsah otázek ve sčítáních

5.5.1 Místo narození

Jediný znak, který byl zahrnut ve všech do této doby provedených sčítáních, je místo narození. S pomocí tohoto znaku si je možno vytvořit nepřímé závěry o národnostní, náboženské nebo dokonce o jazykové struktuře obyvatelstva. Tyto odhady jsou bližší skutečnému stavu, pokud jsou územní jednotky, v kterých jsou soustavně shromažďované údaje o místě narození, národnostně, nábožensky nebo jazykově homogenní a velmi přibližně, jestliže tomu tak není. Díky stále větší mobilnosti obyvatelstva je národnostní, nábožensky nebo jazykově jednotných územních jednotek stále méně. Mimo toho se územní jednotky včetně států mění.

Rodiště je místo, v kterém se osoba narodila nebo místo, v kterém měla stálé bydliště matka novorozeného dítěte, resp. v kterém mělo dítě své první bydliště. Od doby, kdy se

téměř všechny děti rodí v porodnicích, je pro analýzu stěhování použito pouze údajů o místě bydliště (matky nebo dítěte).

Mimo místa narození je pro určení přistěhovaného obyvatelstva možné použít také údaje o přistěhování (první, poslední místo přistěhování atd.) Všechna sčítání od roku 1961 obsahovala informace o místě posledního přistěhování, sčítání 2002 pak ještě přidalo informaci o prvním přistěhování a stěhování v roce před sčítáním.

Tab. 2: Celkové a přistěhované obyvatelstvo, Slovinsko, sčítání 1981, 1991, 2002

	1981		1991		2002	
	počet	%	počet	%	počet	%
Obyvatelstvo Slovinska	1 838 381	100	1 913 355	100	1 946 036	100
Přistěhovaní do Slovinska						
určení dle místa narození	161 928	8,8	179 856	9,4	169 605	8,5
určení dle místa posledního přistěhování	143 082	7,8	166 195	8,7	140 926	7,1

Zdroj: Statistický úřad RS

5.5.2 Národnostní příslušnost

Otázka o národnostní příslušnosti byla poprvé položena v roce 1931, nicméně možné odpovědi byly pouze jugoslávská a jiná (německá, maďarská, turecká atd.). Pokyny pro sčítání předpokládaly, že Srbové, Chorvati, Slovinci, Makedonci, Černohorci a také národnostně neurčení muslimové se označí dle národnosti jako Jugoslávci, zatímco příslušníci ostatních národností uvedou svoji národnost. Údaje nebyly statisticky zpracovány.

Otázka o národnostní příslušnosti, na kterou bylo možno odpovědět bez omezení, byla poprvé položena při sčítání roku 1948, poté ve všech dalších. V prvních třech byl v otázce použit výraz „národnost“, poté „národnost nebo etnická příslušnost“. Roku 1981 „příslušnost k národu, národnosti nebo etnické skupině, roku 1991 „národnostní příslušnost“, a roku 2002 „národnostní/etnická příslušnost“. Změny v každé formulaci otázky jsou shrnuty v každém zákoně o sčítání resp. v platné ústavě. Obsah otázky však zůstal během času stejný.

Pojem národnostní příslušnost nebyl na sčítacích arších nikdy definovaný. Také pokyny pro sčítací komisaře neobsahovaly definice nebo vysvětlení pojmu národnostní příslušnosti, mimo sčítání 1948, kde byla otázka poprvé položena v takovém smyslu, že ji rozumíme ještě dnes. „Zde je nutno napsat příslušnost k určité národnosti. Jazyková příslušnost a politická příslušnost některého státu ještě neurčuje národnostní příslušnost.

Příslušnost k některé národnosti označuje společný původ, společný jazyk a kulturu, ne pouze jeden z těchto znaků. Národnost každého jednotlivce určuje vědomí národnostní příslušnosti, tedy individuální určení každého jednotlivce. Je třeba odlišovat národnost od mateřského jazyka. Někdo může být např. Slovinec, ačkoliv je jeho mateřský jazyk chorvatština. Osoby bez vědomí národnosti (Romové), uvádějí tu národnost, v jakém okolí žijí.²⁹

Tab. 3: Obyvatelstvo se slovinštinou, italštinou nebo maďarštinou jako mateřským jazykem ve srovnání s obyvatelstvem, které se označilo za Slovince, Italy, Maďary (národnostní příslušnost), Slovinsko, sčítání 1953–2002

Národnostní příslušnost = 100

mateřský jazyk	1953	1971	1981	1991	2002
slovinština	100,3	100,2	100,8	100	105,6
italština	94,3	115,7	132,6	131,2	166,6
maďarština	103,9	107,9	106,5	109	123,5

Zdroj: Statistický úřad RS

Na sčítacích arších pro první tři sčítání po konci druhé světové války (1948, 1953, 1961), byla kromě otázky o národnostní příslušnosti uvedena také krátká vysvětlení pro zapisování odpovědí. Tato vysvětlení obsahovala i příklady pro zapisování národnosti, např. Srb, Chorvat, Slovinec, Makedonec, Černohorec, atd. Seznam příkladů byl v každém dalším sčítání delší. Na sčítacích arších pro sčítání roku 1953 se mezi příklady poprvé objevil Rom a Jugoslávec – národnostně nevymezen. Roku 1961 ještě Muslim ve smyslu etnické příslušnosti.

Při sčítání roku 1971 bylo vysvětlení v souvislosti se zapisováním odpovědi na otázku o národnosti z dotazníku převedeno do pokynu pro sčítací komisaře. Forma a obsah otázky zůstali stejné ještě ve sčítáních v letech 1981, 1991. Pro sčítání roku 2002 pak byla formulace otázky obsahově doplněna. Mimo otázky a vysvětlení, že osoby na otázku nemusí odpovídat, jestliže si to nepřejí, bylo nabídnuto pět možných odpovědí a to sice: Slovinec/Slovinka, Ital/Italika, Maďar/Maďarka, Jsem národnostně neurčen/neurčena, Na tuto otázku si nepřeji odpovídat. Jestliže dotazovanému žádná z předtištěných odpovědí nevyhovovala, byl komisař nebo dotazovaný vhodnou národnostní/etnickou příslušnost povinen dopsat.

²⁹ Navodila popisovalcem za popis prebivalstva na dan 15. marca 1948

Otázka o národnostní příslušnosti byla obsažena ve všech jugoslávských sčítáních a tedy i ve slovinských, která proběhla od konce druhé světové války do roku 1991. Roku 1953 byla přidána ještě otázka o mateřském jazyce.

Jugoslávie byla po druhé světové válce jedna z mála evropských států, která ve sčítáních položila otázku o národnostní příslušnosti a mateřském jazyce. To samozřejmě nebylo podmíněno pouze tím, že byla Jugoslávie národnostně různorodá, ale i tím, že upozornila na vzájemný vztah těchto dvou informací. Slovinsko po roce 1991 na tuto „tradici“ navazuje.

5.6 Činitelé, kteří ovlivňují rozhodování obyvatelstva v otázce jazyka, náboženské příslušnosti a národní příslušnosti

Činitelů, kteří ovlivňují to, že se lidé rozhodnou vyslovit se k otázce jazyka, náboženské příslušnosti nebo národní příslušnosti, je mnoho. Mezi sebou se kombinují a také role jednotlivých činitelů se s časem mění. Zde bude uvedena pouze povinnost odpovídat.

5.6.1 Povinnost odpovídat

K povinnosti odpovídat na uvedené otázky ve sčítání občany vždy zavazuje zákon o sčítání obyvatelstva.

„Všechny zákony o sčítání obyvatelstva, včetně toho z roku 1931, obsahují článek, který zavazuje každého, kdo je zahrnut ve sčítání, že podá na všechny otázky ze sčítacích aršíků správné a úplné odpovědi. Ti, kteří by uvedli nepravdivé nebo nepřesné údaje, by byli podle ustanovených zákonů o sčítání trestně odpovědní. Určené byly dokonce výše peněžitých trestů. O tom, v jaké míře a jestli vůbec se tato ustanovení skutečně užila, není písemných podkladů. Podle ústního podání nebylo ve Slovinsku kvůli odmítavé spolupráci nebo uvádění nepřesných údajů nikdy soudně rozhodnuto.“³⁰

Poprvé se odstoupilo od celkové povinnosti udávání správních a úplných odpovědí ve sčítání roku 1971, a to sice při otázce o národnostní příslušnosti. Tato otázka byla totiž vyjmuta z povinnosti odpovídat, ačkoliv zákon o sčítání obyvatelstva v roce 1971 toto nepředpokládal. V poučení o otázce národnostní příslušnosti a v pokynech pro tázané bylo

³⁰ Navodila popisovalcem za popis prebivalstva na dan 15. marca 1948

zapsané: „Podle 41. článku Ústavy SFRJ nemusí občan odpovídat na tuto otázku za sebe a za své děti mladší 15 let, pokud si to nepřeje.“³¹

Roku 1963 byla přijata nová Ústava Socialistické federativní republiky Jugoslávie, která ve 41. článku ustanovila, že „občan není povinen deklarovat, ke které národnosti přísluší, ani není povinen si vybrat jednu z národností“³². Ústava socialistické republiky Slovinska z roku 1974 v 214. článku ustanovuje: „Nikdo není povinen uvést, ke kterému národu, národnosti nebo etnické skupině přísluší a také neurčuje příslušnost k určitému národu, národnosti nebo etnické skupině.“³³ Ústava Republiky Slovinsko z roku 1991 v 61. článku stanoví, „že má každý právo svobodně prohlásit příslušnost ke svému národu nebo národnostnímu společenství“.

Uvedená ústavní ustanovení byla shrnuta v zákoně o sčítání obyvatelstva v letech 1981 a 1991. Zákon o sčítání roku 2002 pak usnesení o právu svobodného vyjádření příslušnosti ke svému národu nebo národnosti doplnil o usnesení, podle kterého tazaná osoba není povinna vyjádřit se o národnostní (etnické) příslušnosti a náboženské příslušnosti. Kromě toho zákonodárci pro všechna tři sčítání rozhodli, že o tom musí sčítací arch obsahovat právní poučení. Proto bylo k otázce o národnostní příslušnosti obvykle přidáno poučení, které smysluplně shrnuje ustavní rozhodnutí.

Kromě národnostní příslušnosti byla ve sčítáních 1991 a 2002 z celkové povinnosti odpovídat na otázky obsažené ve sčítáních vyjmuta také otázka náboženské příslušnosti. Ve sčítání roku 1991 byl právním základem pro takovéto rozhodnutí 229. článek Ústavy Republiky Slovinsko, podle kterého je občanova náboženské vyznání svobodné a jeho soukromou záležitostí. Pro sčítání roku 2002 je takovéto jednání upraveno 41. článkem Ústavy Republiky Slovinsko, podle kterého je náboženské vyznání v soukromém i veřejném životě svobodné a nikdo není povinen uvádět své náboženské přesvědčení, a 10. článkem Zákona o sčítání 2002, který říká, „že osoba účastníci se sčítání není povinna vyslovit se o náboženském vyznání a že sčítací arch musí o tomto obsahovat právní poučení“.

³¹ Šircelj a kol., 2003

³² Šircelj a kol., 2003

³³ Šircelj a kol., 2003

Tab. 4: Povinnost odpovídat na otázky týkající se místa narození, náboženské příslušnosti, občanství, jazyka, národnostní příslušnosti, Slovinsko, sčítání 1948–2002

	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002
Kraj (místo) narození	x	x	x	x	x	x	x
Občanství	x	x	x
Náboženské vyznání	...	x	0	0
Jazyk							
Mateřský jazyk	...	x	x	x	x	x	x
Hovorový jazyk v rodině	0	x
Hovorový jazyk v okolí	0	...
Národnostní příslušnost	x	x	x	0	0	0	0

Zdroj: Statistický úřad RS

x = odpověď je povinná

0 = odpověď není povinná

Z povinnosti odpovídat byly ve sčítání 1991 vyjmuty také otázky o mateřském jazyce, neboť na jejich základě by bylo možno odvozovat národnostní příslušnost obyvatelstva.

5.7 Důvěryhodnost údajů

Jedním z nejdůležitějších činitelů, které mohou zajistit úspěch sčítání, je důvěryhodnost údajů. Lidé se vyhýbají podávání osobních údajů, uvádějí pravdivé a správné odpovědi pouze, jsou-li přesvědčení, že ti, kteří údaje sbírají a zpracovávají, nebudou jejich obsah předkládat někomu jinému. Organizátoři sčítání jsou si této skutečnosti dobře vědomi. Proto všechny zákony o sčítání obyvatelstva obsahovaly články, které zavazují všechny pracovníky, že ochrání jako úřední tajemství vše, co zjistí při sčítání. Zákon o sčítání z roku 2002 ukládá, že „osoby, které spolupracují při zpracovávání sčítání, a při své práci se dozví o obsahu údajů, shromážděných sčítáním, které se vztahují na určitého jednotlivce, jsou povinni je chránit jako úřední tajemství. Na sčítacích arších musí být viditelně označeno, že všechny údaje na nich jsou předmětem úředního tajemství.“

Kromě toho všechny jugoslávské i slovinské zákony o sčítání obyvatelstva stanovily, že jsou „všechny individuální údaje“, které jsou získány sčítáním, určeny pouze pro statistické

zpracování a nesmějí se použít pro žádný jiný účel. Už zákon z roku 1931 stanovil: „Všechny individuální údaje, shromážděné tímto sčítáním, jsou uschovány jako úřední tajemství a slouží pouze všeobecným statistickým účelům, proto se nesmí použít k jakémukoli přitížení obyvatelstvu, ať už to budou daně nebo jiné poplatky.“³⁴ V zákonu o sčítání roku 2002 je příslušné ustanovení velmi krátké, neboť přesná ustanovení obsahuje Zákon o ochraně osobních údajů: „Údaje, shromážděné při sčítání, se použijí pouze k statistickým účelům.“ Použití údajů pouze pro statistické účely znamená, že se získané údaje nesmí předložit jiným uživatelům ve formě, která by umožnila rozeznat toho, na koho se vztahují.

Statistika shromažďuje ve sčítání řadu osobních údajů. Není ale jediná, která shromažďuje takové údaje. Proto časem vyvstala potřeba všeobecných ustanovení o podmínkách shromažďování, úpravě a ochraně osobních údajů. Proto byl roku 1990 ve Slovinsku přijat Zákon o ochraně osobních údajů. Roku 2002 jej nahradil nový, doplněný Zákon o ochraně osobních údajů. Ten v třetím článku stanovuje: „Zpracovatelé sebraných osobních údajů, kteří jsou k jejich shromažďování oprávněni ze zákona, mohou shromažďovat osobní údaje, které se vztahují na rasový a jiný původ, polické, náboženské a jiné přesvědčení, příslušnost k odborové organizaci nebo na sexuální orientaci, pouze na základě písemného svolení jednotlivce.“

Díky zmíněným ustanovením byl postup získávání údajů o národnostní příslušnosti a náboženské příslušnosti ve sčítání v roce 2002 složitější než v předchozích sčítáních. Obyvatelstvo bylo pak dodatečně ubezpečeno o ochraně svých údajů. Zákon o sčítání 2002 v 10. článku stanoví: „Za nepřítomné členy domácnosti, kteří v den sčítání dosáhli věku 14 let, se údaje o náboženském vyznání a národnostní příslušnost předkládají tak, že se předloží písemný souhlas pro předložení těchto údajů pro účel tohoto sčítání i jejich písemné určení o jejich národnostní příslušnosti a náboženském vyznání.“ Toto zákonné ustanovení statistický úřad při přípravě poučení pro sčítací komisaře rozšířil na všechny obyvatele. Všichni, kdo si přáli, mohli na otázky o národnostní/etnické příslušnosti odpovídat osobně, bez přítomnosti sčítacího komisaře nebo nějaké jiné osoby (samosčítání). Těm, kteří odpovídali sčítacímu komisaři, museli být předloženy nabízené možné odpovědi na sčítacím archu a upozornění, že na tyto otázky nejsou povinni odpovídat.

Osobám, které se rozhodly že na otázky o národní příslušnosti a náboženském vyznání si nepřejí odpovídat v přítomnosti komisaře nebo v přítomnosti jiných členů domácnosti, musel komisař doporučit zvláštní dotazník, nazvaný Prohlášení P-3/NV, na kterém byly

³⁴ Šircelj a kol., 2003

kladeny otázky o národnostní/etnické příslušnosti a náboženském vyznání. Přítomným v domácnosti doručil formulář o prohlášení a také pro všechny ty členy, kteří byli při návštěvě komisaře nepřítomné. Zpětně bylo přijato 207 tisíc těchto prohlášení, tedy od necelých 11 % obyvatelstva Slovinska. Prohlášení byla platná pouze tehdy, jestliže byla podepsána. Těchto prohlášení bylo přijato 198 428 (95,8 %).

Tab. 5: Prohlášení o národnostní/etnické příslušnost a náboženském vyznání (formulář P-3/NV), Slovinsko, sčítání 2002

Prohlášení P-3/NV	Počet	%
Doručené domácnostem	250 000	100
Vrácené statistickému úřadu	206 957	82,8
Vrácené statistickému úřadu	206 957	100
neplatné (nepodepsané, nečitelné apod.)	8 765	4,2
zahrnuto do statistického zpracování	198 428	95,8

Zdroj: Statistický úřad RS

Slovinsko podobně jako Česká republika úzkostlivě dbá, aby byla zajištěna neidentifikovatelnost jednotlivců. Toho je dosaženo tím, že se nezveřejní údaje pro velmi malou skupinu obyvatel. Mezi údaji ze sčítání 1991 nebyly zveřejněny ty pro obce z méně než pěti obyvateli, o národnostní příslušnost a náboženském vyznání pak ty pro obce s méně než 30 obyvateli. Při prokázání údajů ze sčítání 2002 byla pravidla ještě přísnější. Nejmenší skupina obyvatel, pro kterou je ještě možné uveřejnit údaje, bude určena pro každou oblast zvlášť, odvozená od typu údajů a velikosti prostorové jednotky.

5.9 Politické poměry

Zákonná ustanovení o povinnosti odpovídat, důvěryhodnosti a informovanosti obyvatelstva jsou základem každého sčítání. Avšak zákony a informovanost samy o sobě ještě nezaručují, že obyvatelstvo bude skutečně odpovídat v souladu s objektivní skutečností nebo osobními názory. Proto je tak velmi důležité, jaká je celková důvěra ve státní zřízení, pro které jsou účelně použity údaje z předchozích sčítání, jaké jsou politické poměry ve státě atd.

Z padesátileté historie jugoslávských sčítání po druhé světové válce můžeme uvést dva příklady, kdy se politické poměry zřetelně odrazily v údajích při sčítáních. První se vztahuje k náboženskému vyznání, druhý k národní příslušnosti. Údaje ze sčítání roku 1953 ukázaly, že ve Slovinské republice bylo 10,3 % nevěřících. O téměř 40 let později, roku 1991, bylo pouze 4,3 % ateistů. Srovnání obou podílů ukázalo, že se podíl nevěřících snížil, což je

neobvyklé. Sčítání roku 1953 bylo totiž provedeno v době, kdy „byl vliv politických poměrů na náboženství ve Slovinsku výrazný“³⁵, což se odrazilo také ve výsledcích sčítání.

Druhý příklad se vztahuje k národnostní struktuře obyvatelstva v tehdejší Jugoslávii. V Jugoslávii se určitý podíl obyvatelstva na otázku o národnostní příslušnosti nevymezil podle národnosti, nýbrž dle regionální příslušnosti nebo se pak označil jako Jugoslávci. Podíl Jugoslávců se od sčítání ke sčítání zvyšoval a nejvyšší hodnoty dosáhl v roce 1981. Vzhledem k tomu, že byl počet Jugoslávců nejvyšší v národnostně nejvíce smíšených republikách bývalé Jugoslávie, a že jako Jugoslávci byly nejčastěji označovány děti z národnostně smíšených svazků, bylo očekáváno, že se bude do sčítání 1991 podíl Jugoslávců ještě zvyšovat. Nicméně všude, mimo Makedonii, se snižoval. Rostoucí nacionalismus v období před rozpadem Jugoslávie byl pravděpodobně hlavní důvod toho, že se někteří Jugoslávci v tehdejších oblastech raději deklarovali pro konkrétní národnostní příslušnost než pro Jugoslávskou. Jestliže by Jugoslávie nezažila politické krize, byl by podíl Jugoslávců jistě znatelně vyšší.

Tab. 6: Obyvatelstvo, které na otázku o národnostní příslušnosti deklarovalo, že jsou Jugoslávci, republiky bývalé Jugoslávie, sčítání 1961–1991

Republiky bývalé Jugoslávie	Označili se jako Jugoslávci			
	1961	1971	1981	1991
Celkem	1,71	1,33	5,44	2,98
Bosna a Hercegovina	8,42	1,17	7,91	5,49
Černá hora	0,33	2,07	5,35	4,2
Chorvatsko	0,37	1,9	8,24	2,2
Makedonie	0,09	0,22	0,74	0,77
Slovinsko	0,18	0,39	1,39	0,63
Srbsko	0,26	1,47	4,47	3,24

Zdroj: Breznik, 1991

„Sčítání roku 2002 bylo už mezi projednáváním a přijetím Zákona o sčítání několikrát zpolitizováno. Nicméně žádná z politických stran nepodněcovala „protisčítací“ nálady.“³⁶ Podle posudků sčítacích komisařů pouze 0,1 % obyvatelstva zásadně odmítalo spolupráci při sčítání. Nízké procento těch, kteří jsou zásadně proti spolupráci při sčítání samozřejmě neznamená, že bylo také tak nízké procento osob, které nebyly připravené odpovídat na

³⁵ Toš a kol., 1999

³⁶ Grabnar, 2002

jednotlivé otázky. Při otázkách o národnostní příslušnosti a náboženské příslušnost bylo toto procento mnohem vyšší.

6. Náboženská struktura obyvatelstva Slovinska

Zpracování náboženské struktury obyvatelstva je rozděleno na tři díly: sčítání 1921 a 1931, sčítání 1953 a sčítání 1991 a 2002. Takovéto dělení je důsledkem velkých časových odstupů mezi některými sčítáními, změn v rozsahu území a měnících se okolností, v kterých byla sčítání provedena. V letech 1921 a 1931 byly zákonem uznané jen některé církve a náboženská společenství, jiné mohly mít status spolků. Roku 1953 byla církev odloučena od státu a poměry mezi nimi ještě neurovnány. Roku 1991 byly církve a stát odloučeny, náboženské vyznání bylo svobodné pouze v osobním životě, náboženská společenství byla rovnoprávná. Roku 2002 byly církve a stát opět odloučeny, náboženské vyznání je svobodné v soukromém životě, náboženská společenství rovnoprávná.

6.1 Sčítání 1921 a 1931

Od sčítání roku 1921 Slovinsko s „Prekmurjem“ udávalo 1 054 919 přítomných obyvatel. Mezi nimi bylo 96,9 % římských katolíků a 2,6 % evangelíků.³⁷ Příslušníků jiných náboženství bylo velmi málo. Podle četnosti byli seřazeni takto: pravoslavní, židé, muslimové, řečtí katolíci, bez vyznání a nezjištění. Většina evangelíků žila v okresním hejtmanství Murská Sobota, většina pravoslavných v Lublani, Mariboru, Dolní Lendavě, Slovinské Bistrici, Sv. Lorenci na Drávském poli a v Adlešičích, většina židů v okresním hejtmanství Murská Sobota, zvláště v obci Dolní Lendava, většina muslimů v Lublani, Mariboru i okresním hejtmanství Murská Sobota. Nábožensky nejvíce pestré území bylo „Prekmurje“.

Do sčítání roku 1931 se náboženská struktura obyvatelstva podstatně nezměnila. Mezi obyvatelstvem Drávské bánoviny bylo 96,8 % římských katolíků, 2,2 % evangelíků, 0,6 % pravoslavných, 0,2 % řeckých a arménských katolíků, 0,1 % muslimů atd. Jediná za zmínku stojící změna mezi roky 1921 a 1931 bylo zvýšení počtu muslimů a snížení počtu židů. Tak roku 1931 počet muslimů poprvé přesáhl počet židů. V skupině nezjištěné náboženské vyznání bylo zaznamenáno pouze 8 osob.

„Příslušníci různých náboženství mezi sebou nebyli v pramenných dílech z předválečných sčítání rozlišováni pouze podle četnosti, nýbrž také dle některých

³⁷ Šircelj a kol., 2003

demografických charakteristik. Tyto rozdíly byly zveřejněny pomocí četností jednotlivých náboženství u celého obyvatelstva nebo jen u jeho části. Rozdíly mezi pohlavími byly prezentovány například tak, že byl počet příslušnic každého náboženství srovnáván s počtem všech žen, počet příslušníků pak s počtem všech mužů. Rozdíly dle věku a pohlaví pak tak, že je byl počet věřících-žen/mužů určitého věku srovnáván s počtem všech žen/mužů stejného věku.³⁸

V roce 1931 byla podíl příslušníků římskokatolického vyznání vyšší mezi ženami než mezi muži, pro všechna jiná náboženství ale byl větší podíl mužů než žen.

Tab. 7: Obyvatelstvo dle náboženství a pohlaví, Drávská bánovina, sčítání 1931 (%)

Náboženství	Všichni	Muži	Ženy
Celkem	100	100	100
Pravoslavné	0,59	0,95	0,26
Římskokatolické	96,75	96,29	97,18
Evangelické	2,25	2,26	2,24
Islám	0,08	0,17	0
Ostatní a neznámé	0,33	0,32	0,32

Zdroj: Statistická ročenka 1937, 1938

Jednotlivá náboženství se mezi sebou rozlišují odlišují také dle věkové struktury svých věřících. Proto byl podíl příslušníků jednotlivých náboženství v různém věku rozdílný:

- podíl římských katolíků se s věkem nepatrně snižoval, nejnižší byl ve věku 20–24,
- podíl evangelíků se s věkem zvyšoval,
- podíl pravoslavných a muslimů byl největší mezi osobami ve věku 20–24,
- podíl ostatních a nezjištěných byl ve všech věkových skupinách přibližně stejný

Roku 1931 byl součet podílů příslušnic římskokatolického a evangelického vyznání u všech věkových skupin stejný, mezi 99 a 100 %. Podíl římských katolíků i evangelíků byl do 15–19 let věku u žen i mužů stejný. Ve věku 20–24 let byl již podstatně nižší.

Podíl pravoslavných a muslimů byl odlišný. Do 15–19 let věku nebyl rozdíl mezi muži a ženami, ve věku 20–24 let byl podíl příslušníků obou vyznání podstatně vyšší u mužů než u žen, poté se rozdíly zásadně zmenšovaly, nicméně podíl u mužů zůstal stále vyšší než u žen.

³⁸ Šircelj a kol. 2003

Z toho lze vyvodit, že menší podíl u římských katolíků a evangelíků ve věku 20–24 let byl důsledkem přistěhování mladých mužů z jiných částí tehdejšího království Jugoslávie. Pravděpodobně není mylné se domnívat, že to byli převážně vojáci. Při sčítání v roce 1931 bylo totiž sčítáno přítomné obyvatelstvo, proto bylo do obyvatelstva Drávské bánoviny zahrnuto i vojsko. Jestliže by bylo sčítání vypracováno na principu stálého obyvatelstva, tak jako všechna jugoslávská sčítání po druhé světové válce, byl by podíl římských katolíků a evangelíků ve všech věkových skupinách velmi blízko 100 %.

6.2 Sčítání 1953

Období mezi lety 1931 a 1953 přineslo velké změny. Území Slovinska se zvětšilo, s tím také počet jeho obyvatel. Jugoslávie se z království přeformovalo na federativní lidovou republiku se socialistickým zřízením, stát a církve se odloučily a víra se stala soukromou záležitostí každého jednotlivce. Přesto sčítání 1953 obsahovalo také otázku o vztahu k víře.

Údaje o vztahu k víře zjištěné při sčítání roku 1953 jsou považovány za nedůvěryhodné. Příčinou tohoto stavu bylo to, že politické poměry nebyly nakloněny k otázce náboženské příslušnosti, proto mnozí neodpověděli shodně se svým přesvědčením.

Počet obyvatelstva Slovinska se mezi lety 1931 a 1953 zvýšil o 322 127 obyvatel (28 %). Toto navýšení je důsledek územních změn (připojení „Primorske“), přirozeného přírůstku a pohybu obyvatel. Vliv změněné metodologie (přítomné obyvatelstvo, stálé obyvatelstvo) byl malý.

Změny v počtu obyvatel ovlivnily také jeho náboženskou strukturu. Připojení „Primorske“ nepochybně zvýšilo počet římských katolíků, vysídlení Němců ze Štýrska a Kočevje snížilo počet protestantů³⁹. Úloha přirozeného přírůstku při změně náboženské struktury obyvatelstva nebyla pravděpodobně velká, ačkoli byl počet válečných obětí mezi příslušníky určitých náboženství (např. Židů) pravděpodobně vyšší než mezi ostatními. Avšak pouze demografické činitele nemohou vysvětlit tyto změny. Větší úlohu hrály změněné společenské poměry.

Srovnání náboženské struktury obyvatelstva mezi lety 1931 a 1953 ukazuje, že se počet příslušníků všech náboženství, kromě římských katolíků, přes zvýšení počtu obyvatelstva, o 28 %, snížil. Současně se počet osob bez vyznání zvýšil z 257 na 151 052,

³⁹ Ještě roku 1953 bylo mezi Němci, kteří zůstali ve Slovinsku, 14 % protestantů, nejvíce mezi všemi národnostmi žijícími na území Slovinska.

tedy 588krát a stal se druhou nejpočetnější skupinou po římských katolících. Ještě více se zvýšil počet osob ve skupině „bez odpovědi a nezjištění“ (z 28 na 32 553), a to přesto, že byla odpověď povinná. Tyto rozdíly pak nelze připisovat změně metodologii (členství, osobní přesvědčení) nebo laicizaci veřejného života.

Kombinace náboženského vyznání a národnostní příslušnosti ukazuje, že se jako nevěřící označilo 80 % Černohorců, 71 % Srbů, 60 % Makedonců, 30 % Chorvatů atd. Mezi Slovinci, Maďary, Rakušany, a Němci se jich za nevěřící označilo nanejvýš 10 %. Všeobecně lze říct, že se za nevěřící označili především přistěhovalci z jiných částí bývalé Jugoslávie.

Tak vysoký podíl nevěřících mezi národy, které byly většinové v ostatních částech bývalé Jugoslávie, by mohl znamenat, že se v těchto oblastech obyvatelé masově označují jako nevěřící. Podíly nevěřících v republikách bývalé Jugoslávie zahrnovaly hodnotu mezi 10 % (Slovinsko) a 13 %. Pouze v Černé Hoře se za nevěřící označilo 31 % obyvatelstva. Z toho vyplývá, že byli lidé, shromáždění ve skupině „bez vyznání“, velmi zvláštní skupina.

6.3 Změny mezi sčítáními 1953 a 1991

Na náboženské vyznání byli lidé znovu dotazováni po téměř 40 letech, v roce 1991. Nicméně ani tehdy nebyli povinni na otázku odpovídat. Této možnosti využilo zhruba 81 tisíc osob (4,2 %). Silně se také zvýšil podíl osob, u kterých byla odpověď nezjištěna: ze 4,9 % roku 1953 na 14,6 % v roce 1991. To znamená, že roku 1991 pro pětinu obyvatel bylo náboženské vyznání nezjištěno. Přesto se počet osob, které se označily za příslušníka některého z náboženství ve srovnání s rokem 1953, zvýšil. Byly pro to především dva důvody: zvýšení počtu obyvatelstva a snížení počtu těch, kteří se označili jako nevěřící.

„Mezi lety 1953 a 1991 se počet obyvatel zvýšil téměř o 30 %. To je hlavní důvod, proč se také zvýšil počet věřících všech náboženství, s výjimkou protestantů. Nejméně se zvýšil počet římských katolíků, o 8 %. Nejvíce pak počet příslušníků islámu, 44krát. Přesto byl roku 1991 podíl římských katolíků ještě stále zdaleka nejvyšší, 68,6 %. Podíly příslušníků ostatních náboženství z celkového počtu obyvatelstva byly znatelně nižší: jiného katolického vyznání 3,0 %, pravoslavných 2,4 %, muslimů 1,5 %, protestantů 0,9 %.“⁴⁰

Počet nevěřících se snížil mezi všemi národnostmi. Mezi Jugoslávci podíl nevěřících dosahoval 12 %. Nejméně nevěřících bylo mezi Muslimy (v etnickém smyslu) (2,2 %). Mezi Slovinci bylo nevěřících 4,4 %.

⁴⁰ Šircelj a kol., 2003

Lidé, u kterých náboženská příslušnost zůstala nezjištěna, byli roku 1991 druhá největší skupina, hned za katolíky, ačkoli početně představovali pouze 14,5 % obyvatelstva. V této skupině byly zahrnuti všichni, kteří na otázku o náboženském vyznání neuvedli žádnou odpověď. Více jich bylo mezi muži než mezi ženami. Více mezi mladými a vzdělanými. Roku 2002 je podle četnosti nahradila skupina, která si na otázku o náboženské příslušnosti nepřála odpovědět. Bylo jich 15,7 %.

6.4 Sčítání 1991 a 2002

Sčítání 1991 a 2002 jsou metodologicky srovnatelná. Liší se pouze v technickém úpravě otázek. Ve sčítání 1991 bylo nutné každou odpověď vepsat na příslušné místo, při sčítání 2002 pak byly tři nabízené možnosti odpovědi a bylo je třeba pouze označit. Ty tři odpovědi byly:

- nepřísluším k žádnému náboženskému vyznání, přesto věřím
- nepřísluším k žádnému náboženskému vyznání, neboť nevěřím, jsem ateista/ateistka
- na tuto otázku si nepřeji odpovídat

Zajímavé je, že jsou největší rozdíly mezi sčítáními právě v počtu osob, které se rozhodly pro tyto tři odpovědi. Jejich počet se zvýšil 2,5–17krát. O důvod lze jen polemizovat.

Jestliže ve sčítání 1991 si dotazovaný nepřála odpovědět, musel sčítací komisař tuto odpověď vepsat („nepřeji si odpovídat“). Jestliže odpověď neuvedl, byla tato osoba vřazena do skupiny „nezjištěná odpověď“. Tato skupina roku 1991 čítala 297 000 osob, ve sčítání 2002 pak o polovinu méně. Jestliže ve sčítání roku 2002 si osoba nepřála odpovědět, stačilo, když pouze označila vhodnou odpověď, resp. že je to v jejím jméně udělal sčítací komisař. Těchto bylo 308 000, což je téměř čtyřikrát víc než v létě 1991.

Proto je pro srovnání sčítání 1991 a 2002 pravděpodobně nejlepší, jestliže se obě skupiny spojí a tak se lépe změří množství neodpovídajících. Počet osob, o kterých se nezjistilo, jak se označily vzhledem k náboženské příslušnosti, se v těchto 11 letech zvýšil o čtvrtinu, což je 23 % všeho obyvatelstva.

V období 1991–2002 se počet těch, kteří se označili jako příslušníci určitého náboženství, snížil o 216 000 (15 %). Nejvíce se snížil počet římských katolíků, a to o 235 000 (17 %). Počet pravoslavných zůstal téměř nezměněn, počet muslimů se naopak zvýšil o 62 %.

Důvodů pro tak velké změny je jistě víc. Zmíním pouze některé: odsun především armádních zaměstnanců v letech 1991 a 1992, přijímání pracovních uprchlíků, přistěhovalectví, též rozdíly v národnosti, ve struktuře obyvatelstva podle věku a pohlaví. To jsou možní demografičtí činitelé. Velmi významným činitelem je pak také odmítání vyjádřit se k náboženské příslušnosti. Jestliže je jeho četnost mezi příslušníky různých náboženství odlišná, ovlivňuje to prezentovaný počet příslušníků daného náboženství.

„Přítomnost příslušníků pravoslavného a muslimského náboženství ve Slovinsku je důsledkem přistěhovalectví. Avšak všichni přistěhovalci nejsou pravoslavní nebo muslimové. Mezi narozenými v zahraničí byla roku 2002 přibližně třetina katolíků. Více jich je mezi staršími a podstatně méně mezi mladými. Mezi osobami z této skupiny ve stáří 15–49 let podíl katolíků stěží přesáhl 20 %.“⁴¹

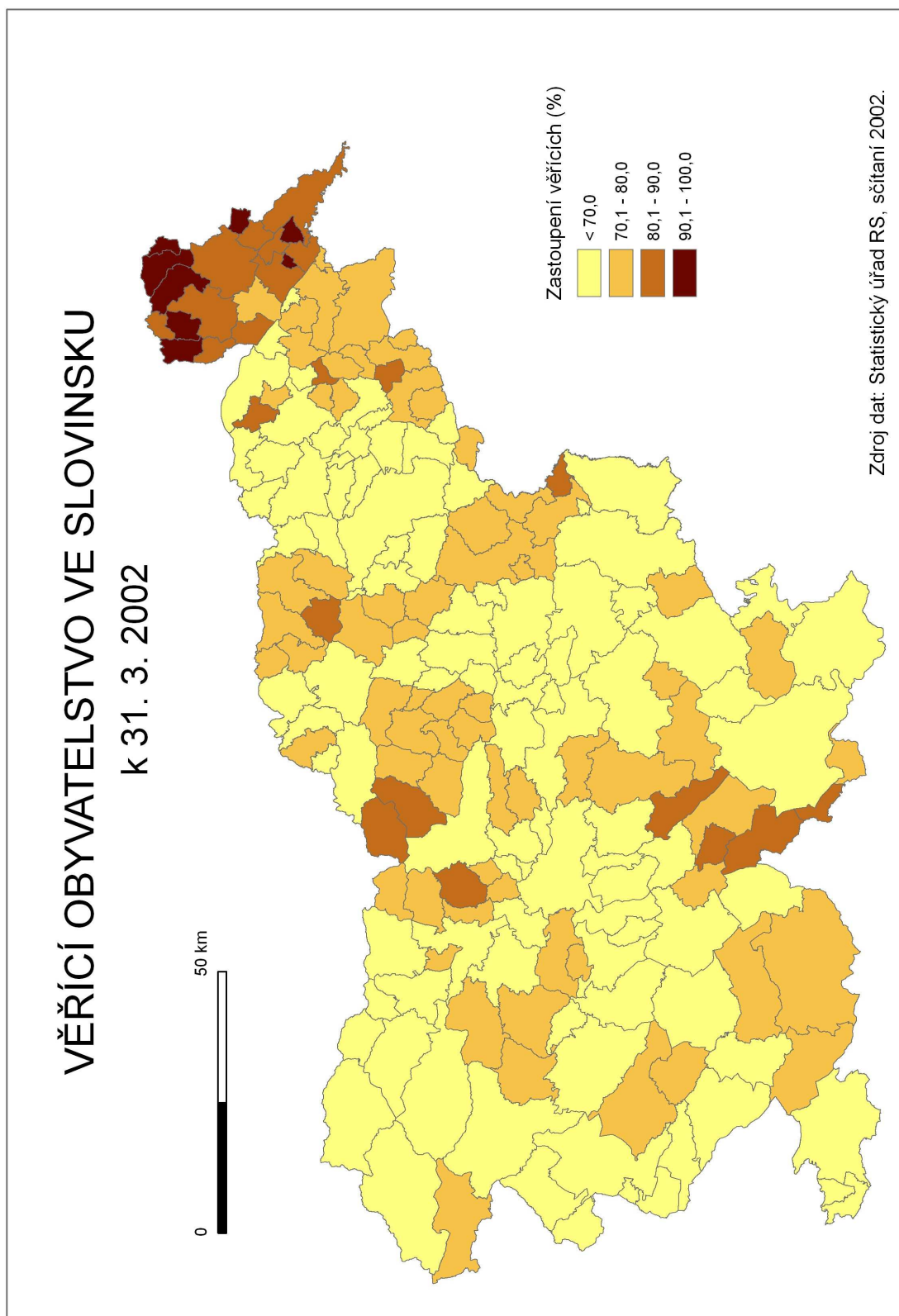
Tab. 8: Podíl příslušníků katolické církve mezi narozenými ve Slovinsku a narozenými v zahraničí, Slovinsko, sčítání 1991 a 2002 (%)

	1991	2002
Obyvatelstvo Slovinska	71,6	57,8
narozeni ve Slovinsku	74,7	60,4
narozeni v zahraničí	42,5	30,6

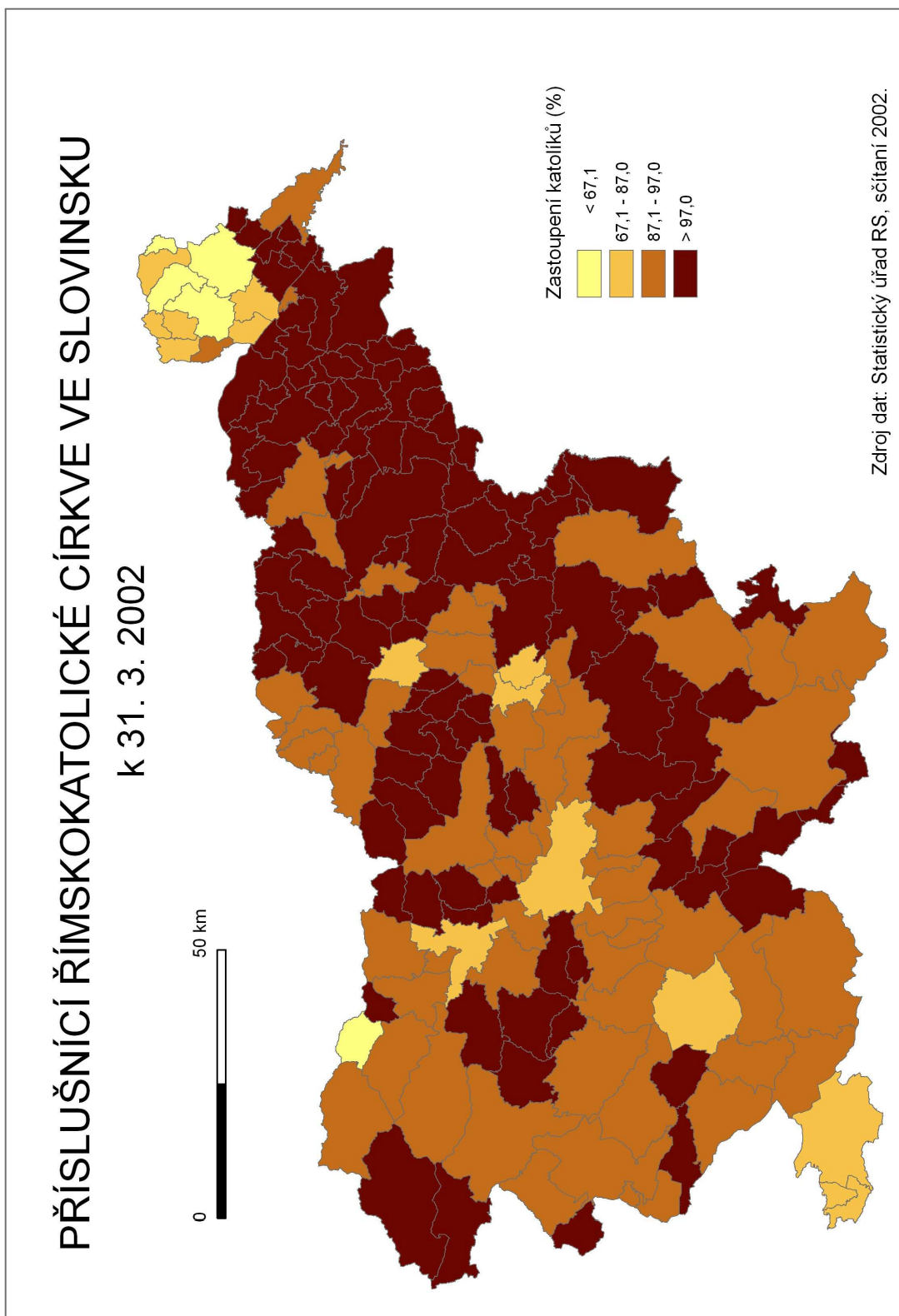
Zdroj: Statistický úřad RS

Nejaktuálnější stav údajů o počtu věřících ve Slovinsku a poměru příslušníků římskokatolické církve vyjadřují obrázky 1 a 2.

⁴¹ Šircelj a kol., 2003

Obr. 1: Věřící obyvatelstvo ve Slovinsku k 31. 3. 2002

Obr. 2: Příslušníci římskokatolické církve ve Slovinsku k 31. 3. 2002

7. Jazyková struktura obyvatelstva Slovinska

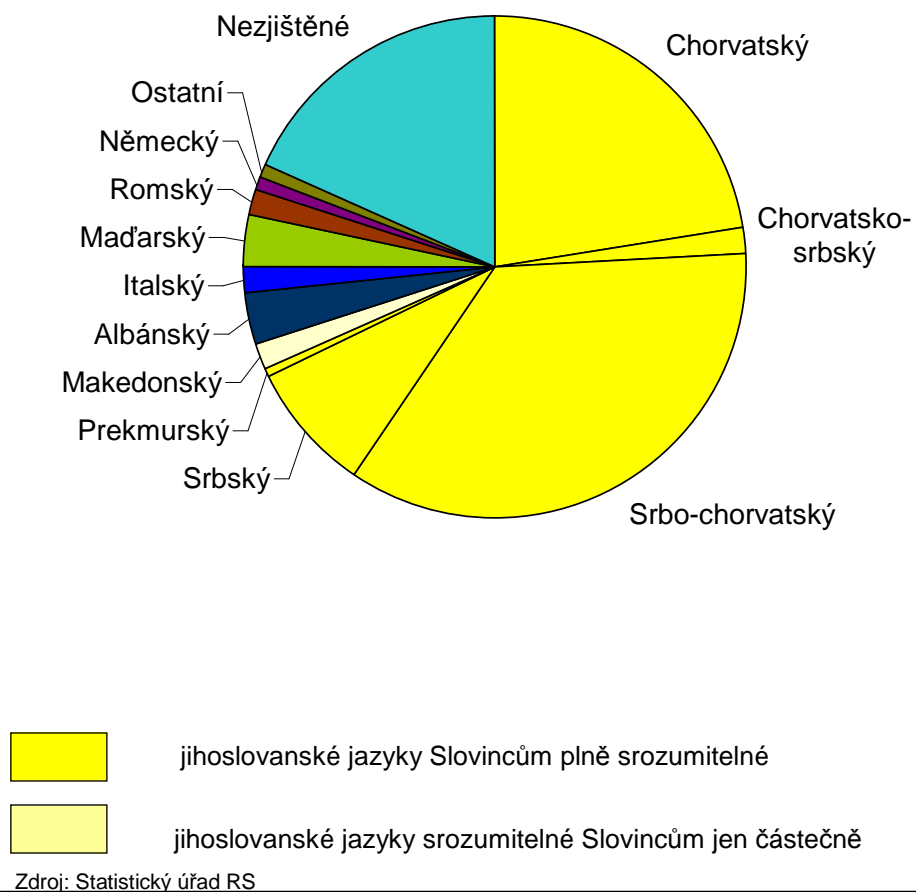
Ve Slovinsku je úředním jazykem slovinština. V oblastech, kde žije italská a maďarská národnostní skupina, je kromě slovinštiny úředním jazykem také ještě italština a maďarština. V uzavřených skupinách se kromě zmíněných jazyků používá ještě chorvatština, srbština, makedonština, albánština, atd. V minulosti hrála důležitou úlohu ve Slovinsku i němčina, která byla historicky na většině slovinského etnického území druhým úředním jazykem (v některých oblastech měla tuto funkci i italština). Po vzniku státu SHS tuto funkci ztratila a slovinština byla zavedena do všech státních a veřejných činností.

7.1 Mateřský jazyk

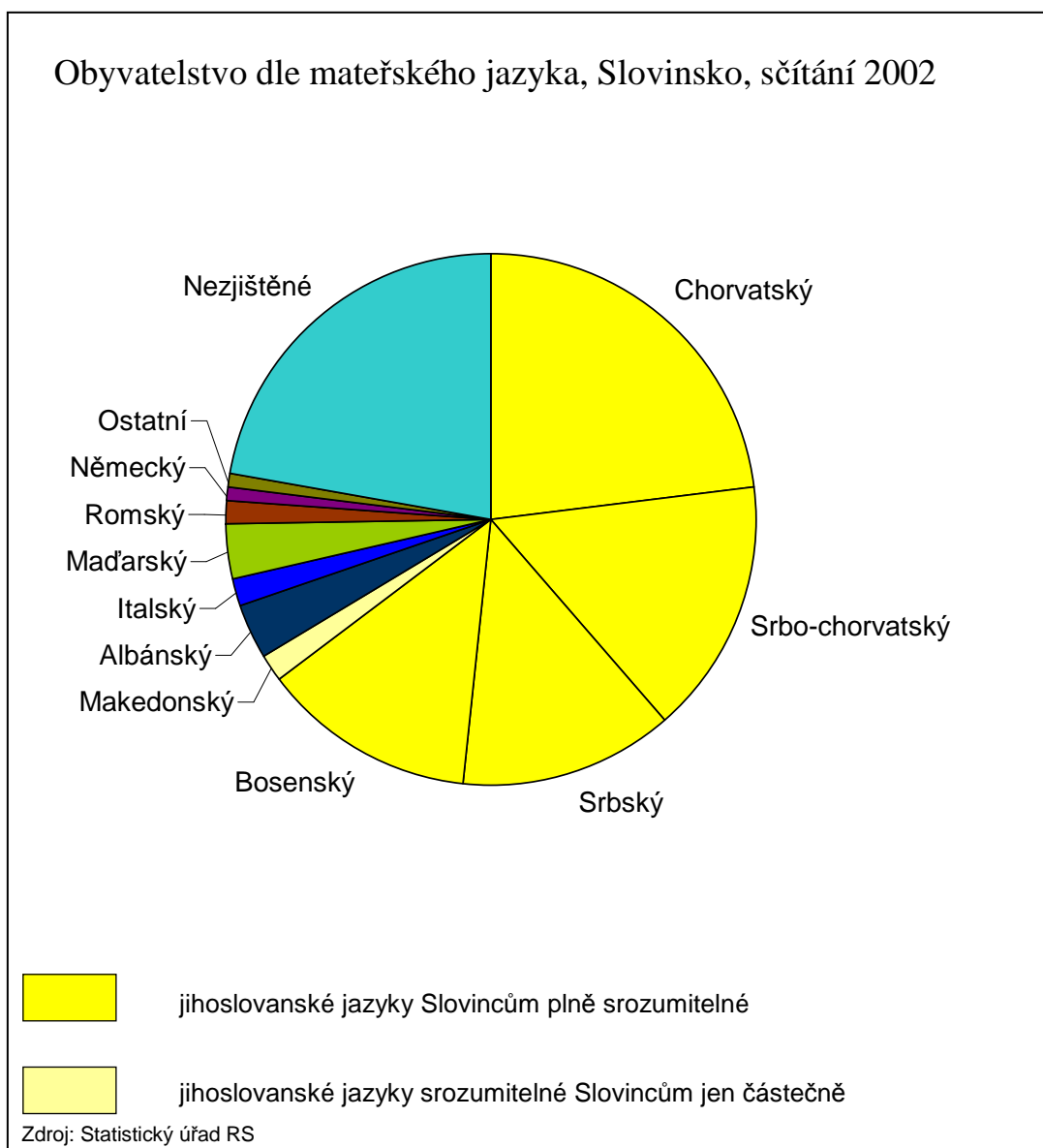
První údaje o mateřském jazyce většiny obyvatelstva Slovinska vycházejí z jugoslávského sčítání roku 1921. V tehdejší Slovinsku s „Prekmurjem“ byla slovinština mateřským jazykem pro 93 % přítomného obyvatelstva. Otázka o mateřském jazyce byla položena také ve sčítání roku 1931, ovšem údaje byly zveřejněny pouze pro některé tehdejší bányoviny. Sčítání 1948 tuto otázku neobsahovalo. Až se sčítáním roku 1953 začíná období řádného shromažďování údajů o mateřském jazyce.

Zjišťování mateřského jazyka je poměrně jednoduché. Jedná se o objektivní skutečnost, která se během života zpravidla nemění. Přesto údajům o mateřském jazyce nebyla přikládána dostatečná důležitost. Jedním z důvodů pro zanedbávání údajů o mateřském jazyce bylo mínění, že tyto údaje, od té doby co sčítání obsahuje také otázku o národnostní příslušnosti, slouží pouze k podrobnějšímu vysvětlení údajů o národnostní příslušnosti.

Obyvatelstvo dle mateřského jazyka, Slovinsko, sčítání 1991

Obr. 3: Obyvatelstvo dle mateřského jazyka, Slovinsko, sčítání 1991

Obr. 4: Obyvatelstvo dle mateřského jazyka, Slovinsko, sčítání 2002

V těchto dvou obrázcích je vyjádřena velká příbuznost jihoslovanských jazyků⁴², a tedy že většina jazyků je srozumitelná pro převážnou část obyvatelstva Slovinska. I když je národnostní struktura velmi pestrá, tak jazyková struktura je mnohem jednodušší. Bereme-li v úvahu, že i ve skupině „nezjištěné“ jsou s velkou pravděpodobností obsaženy převážně slovanské jazyky, znamená to, že jazyková bariéra je problémem jen pro poměrně malou skupinu obyvatel Slovinska.

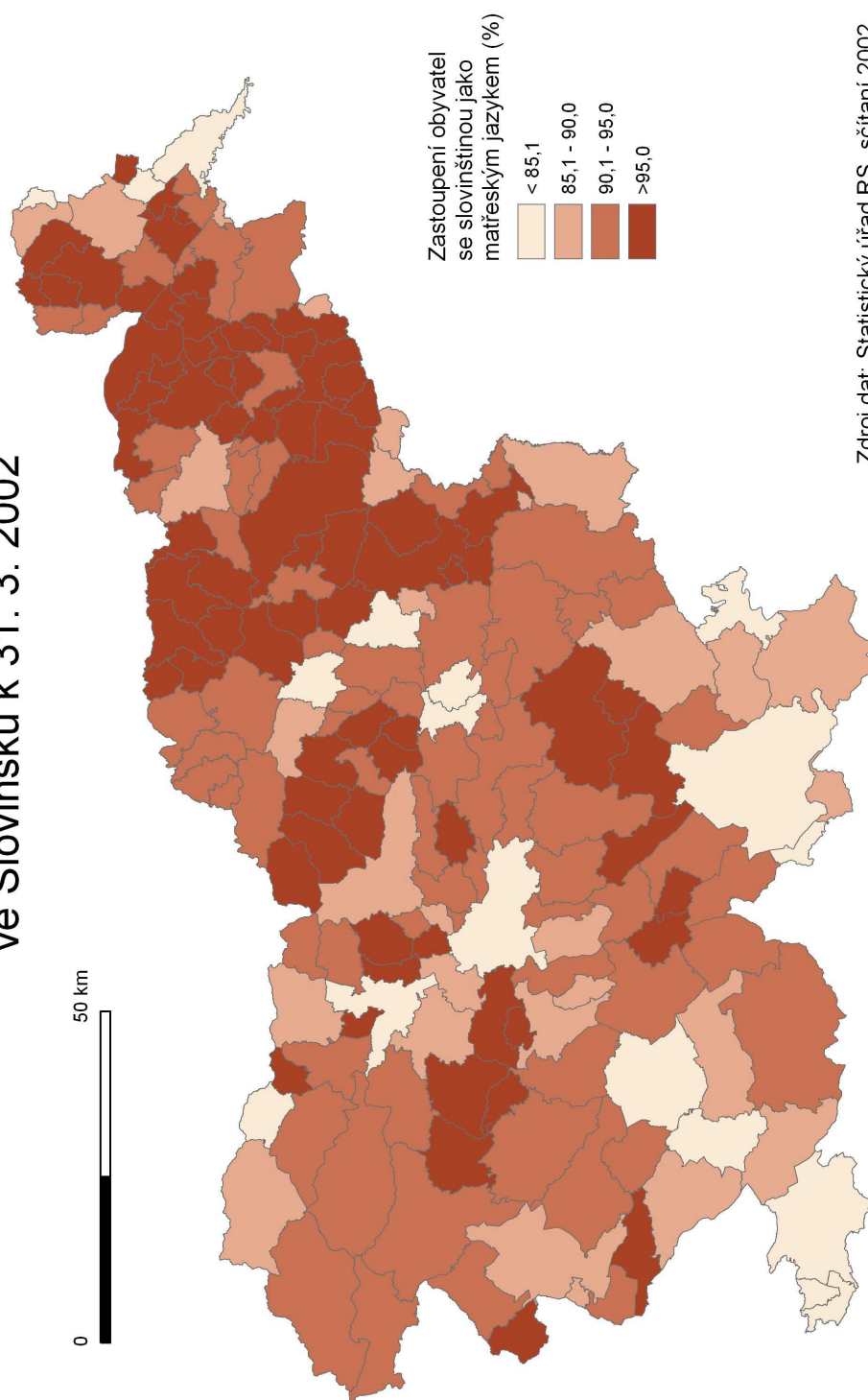
Pro převážnou většinu obyvatelstva Slovinska je mateřským jazykem slovinština. Počet obyvatel se slovinštinou jako mateřským jazykem narůstá, avšak pomaleji než počet obyvatel Slovinska. Proto se podíl osob, pro které je slovinština mateřským jazykem, už od

⁴² viz Srbochorvatština

roku 1953 neustále snižuje. Roku 2002 dosahoval hodnoty 87 %. Graficky o současném stavu vypovídá obrázek 5.

OBYVATELSTVO SE SLOVINŠTINOU JAKO MATEŘSKÝM JAZYKEM

ve Slovinsku k 31. 3. 2002

Zdroj dat: Statistický úřad RS, sčítání 2002.

Obr. 5: Obyvatelstvo se slovinštinou jako mateřským jazykem ve Slovinsku k 31. 3. 2002

Podíl obyvatelstva s maďarštinou jako mateřským jazykem se snižuje, zatímco podíl obyvatelstva s italštinou jako mateřským jazykem od roku 1971 stagnuje, resp. lehce kolísá od sčítání ke sčítání. Neustále roste pouze podíl osob s romštinou a albánštinou jako mateřským jazykem. Jejich podíl se mezi sčítáním 1991 a 2002 zvýšil z 0,20 % na 0,37 %.

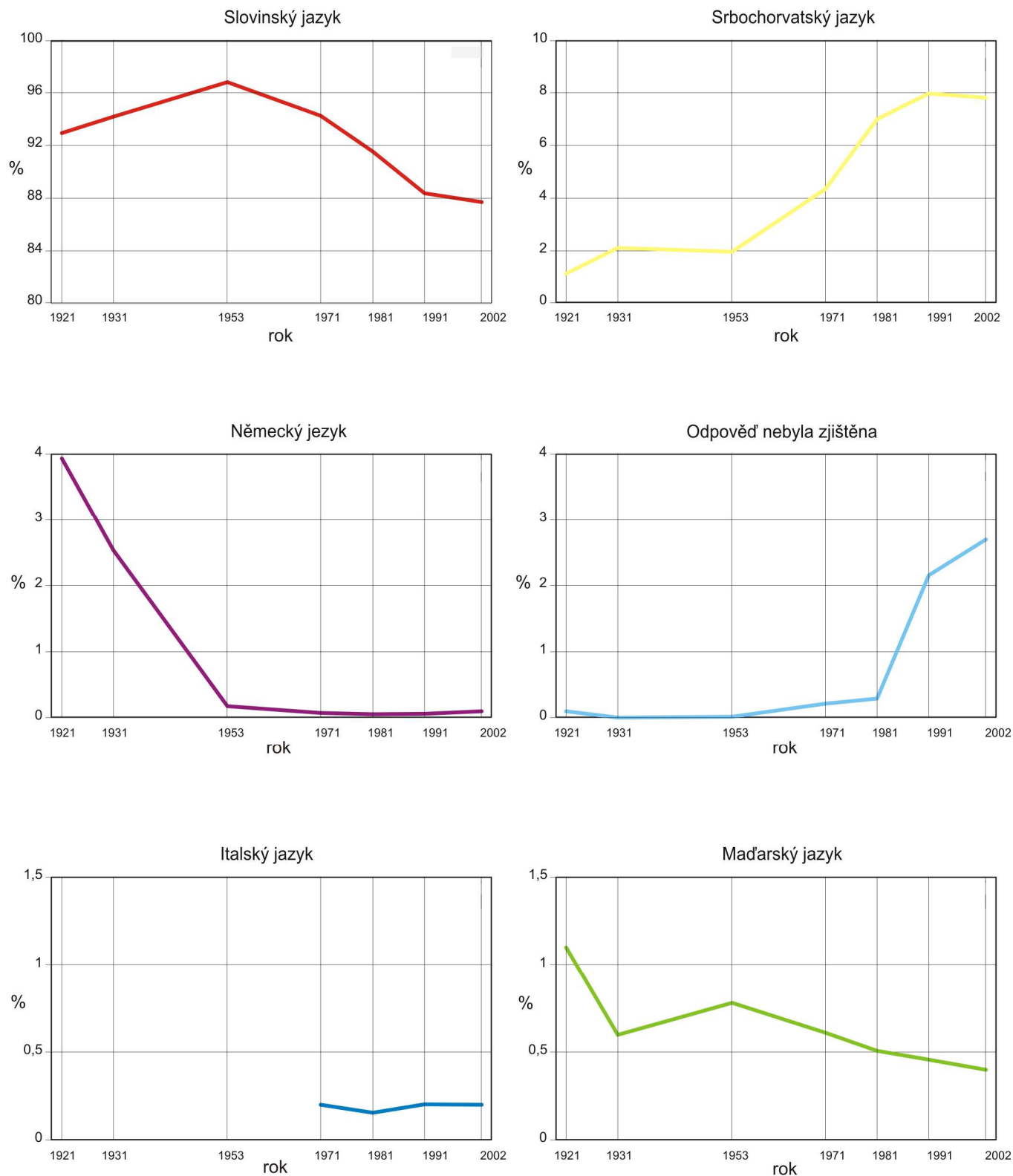
Narůstá také podíl osob, u kterých mateřský jazyk není zjištěn, avšak tento podíl je ve srovnání s podílem osob z nezjištěnou náboženskou nebo národnostní příslušností velmi nízký. K tomuto jistě přispívá povinnost odpovědět, jednoduchost definice a možná také fakt, že pro většinu obyvatel se tyto údaje vztahují k minulosti, kdy nebyly používány při politických jednáních. I přesto roku 2002 byl mateřský jazyk nezjištěn u téměř 3 % obyvatelstva Slovinska.

„Jednotlivé jazykové skupiny, které žijí ve Slovinsku, se mezi sebou neliší pouze dle podílu a jeho změn, ale také dle struktury pohlaví a věku. Podle struktury dle věku je můžeme rozdělit na dvě skupiny, a to, ve které početně převládají muži a tu, ve které převládají ženy. Vyšší počet žen mezi autochtonním obyvatelstvem je důsledek rozdílu v úmrtnosti mužů a žen. Vyšší počet mužů mezi přistěhovanými je důsledkem pohlavně selektivního stěhování. Mezi přistěhovanými osobami roste počet osob, u kterých je albánština jako mateřský jazyk, a mezi nimi je dvakrát více mužů než žen.“⁴³

Počet mužů převládá také mezi těmi, u kterých je mateřský jazyk nezjištěný.

⁴³ Šircelj a kol., 2003

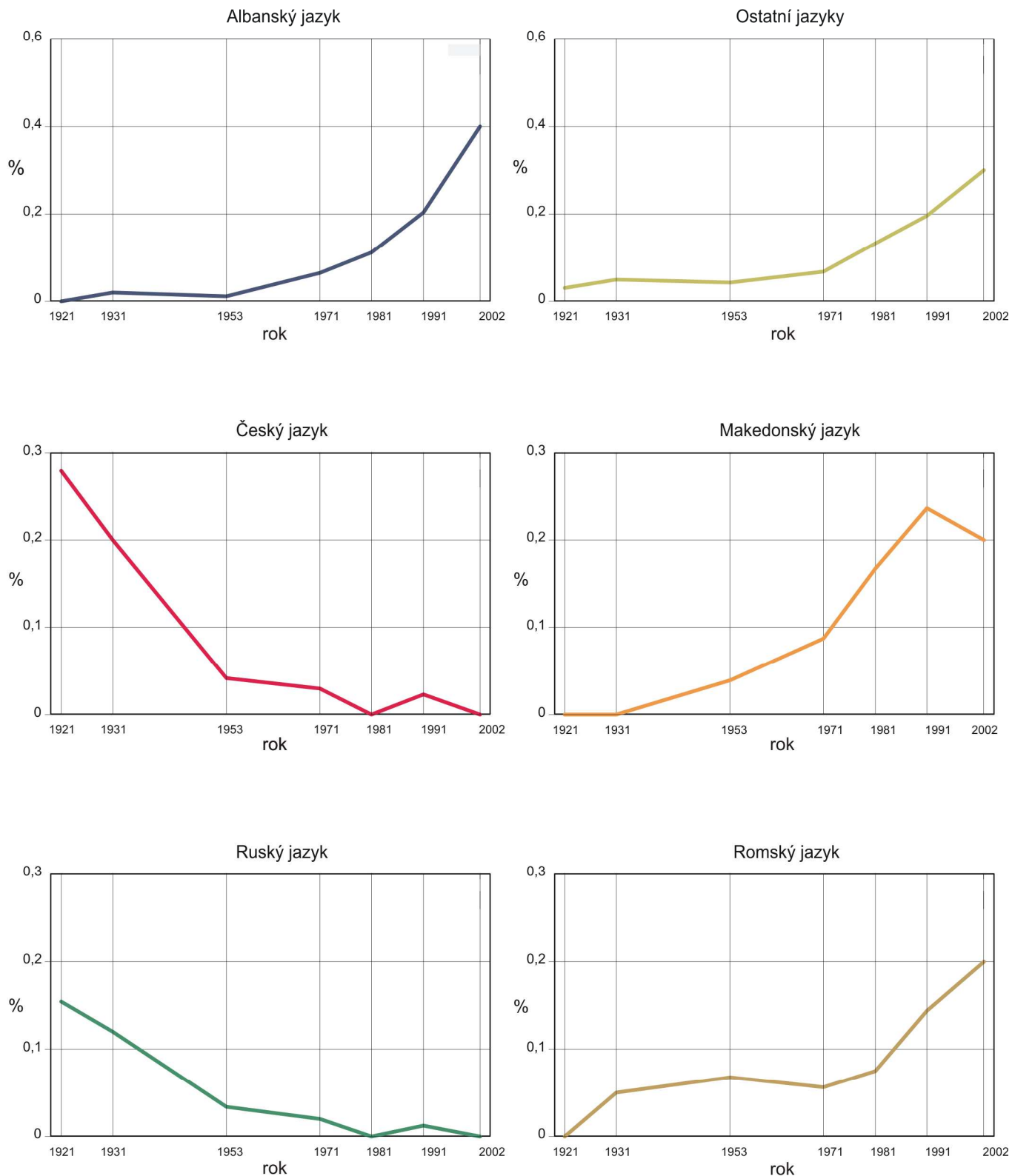
Podíly shromážděných odpovědí na otázku o mateřském jazyce, Slovinsko, sčítání 1921-2002

Zroj: Statistický úřad RS

Obr. 6: Podíly shromážděných odpovědí na otázku o mateřském jazyce, Slovinsko, sčítání 1921–2002

Podíly shromážděných odpovědí na otázku o mateřském jazyce, Slovinsko, sčítání 1921-2002

Zroj: Statistický úřad RS

Obr. 7: Podíly shromážděných odpovědí na otázku o mateřském jazyce, Slovinsko, sčítání 1921–2002

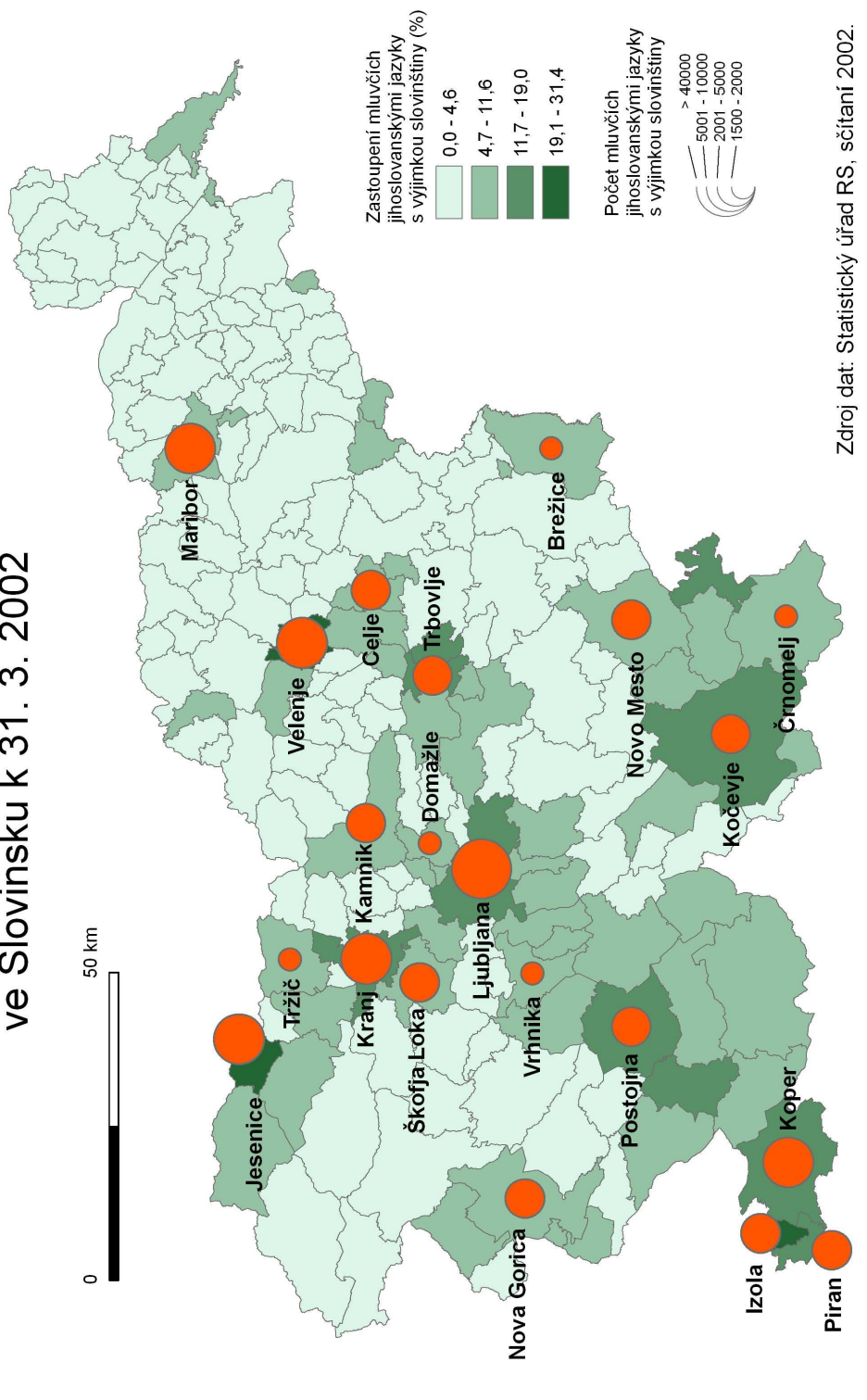
Ještě více než dle struktury podle pohlaví se jednotlivé jazykové skupiny dělí dle věkové struktury. Rozdíly, vyjádřené podílem osob s deklarovaným mateřským jazykem v jednotlivých věkových skupinách, ukazují obrázky 9 a 10.

Četnost osob s italským, maďarským a německým jazykem jako mateřským jazykem roste s věkem, četnost osob s romským jazykem jako mateřským jazykem se s věkem snižuje. S věkem se snižuje také četnost osob s albánským jazykem jako mateřským jazykem. Příčina je pravděpodobně v nadprůměrné porodnosti obou těchto skupin.

Přistěhovalectví do Slovinska bylo nejsilnější v 70. letech, poté se postupně jeho míra snižovala. Proto se od roku 1981 do roku 2002 nejvyšší četnost osob se „srbochorvatským“ a makedonským jazykem jako mateřským jazykem přesunula ze skupiny osob ve věku 20–30 let do skupiny ve věku 40–50 let. Četnost těch, kteří uvedli „srbochorvatský“ a makedonským jazyk jako mateřským jazyk, se mezi sčítáními 1991 a 2002 velmi snížila. Avšak obrázek 8 vyjadřuje, že je stále velký počet těch, kteří jako svou mateřštinu uvádějí jiný jihoslovanský jazyk než je slovinština.

MLUVČÍ JIHOSLOVANSKÝMI JAZYKY S VÝJIMKOU SLOVINŠTINY

ve Slovinsku k 31. 3. 2002

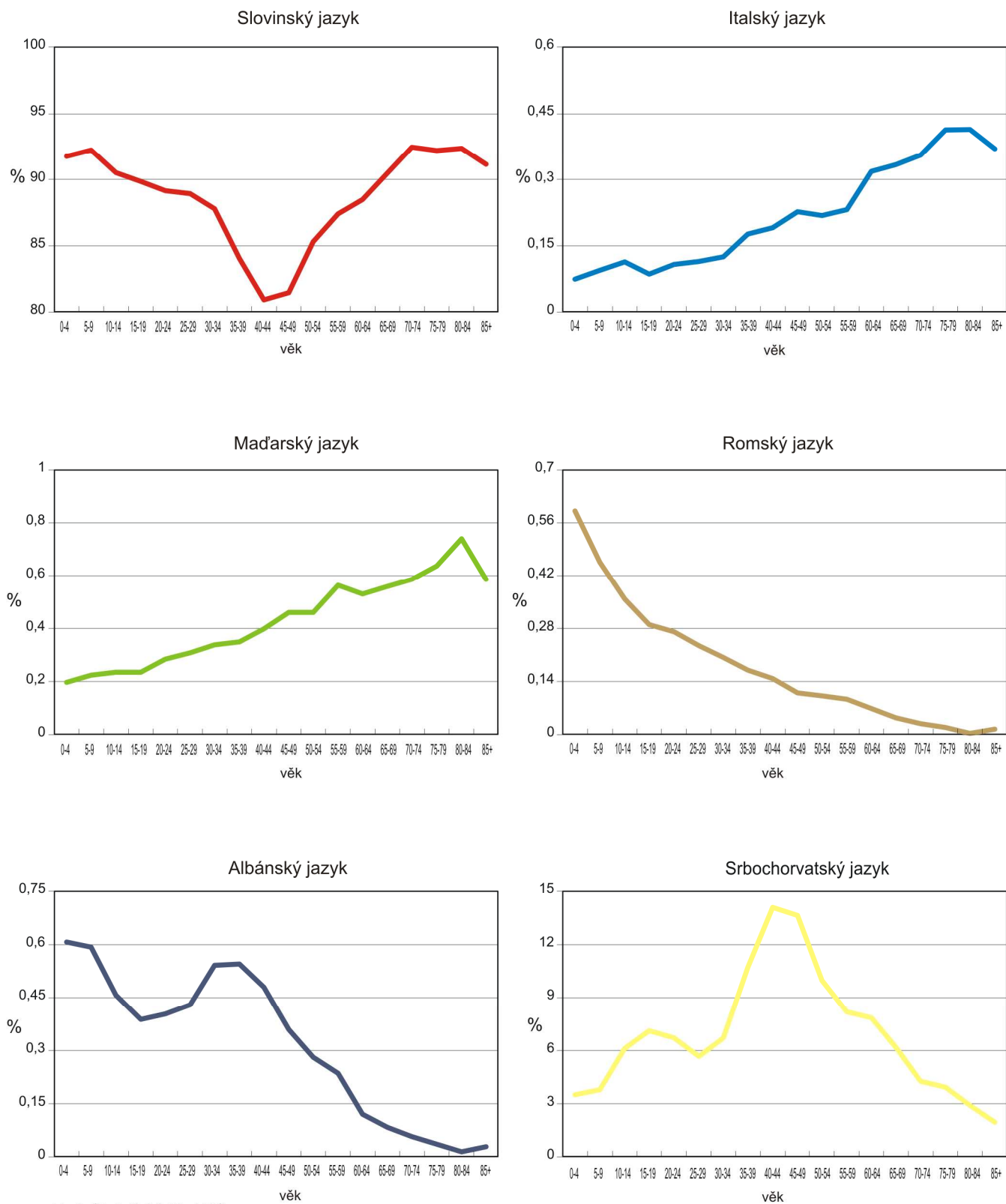

Zdroj dat: Statistický úřad RS, sčítání 2002.

Obr. 8: Mluvčí jihoslovanskými jazyky s výjimkou slovinštiny ve Slovinsku k 31. 3. 2002

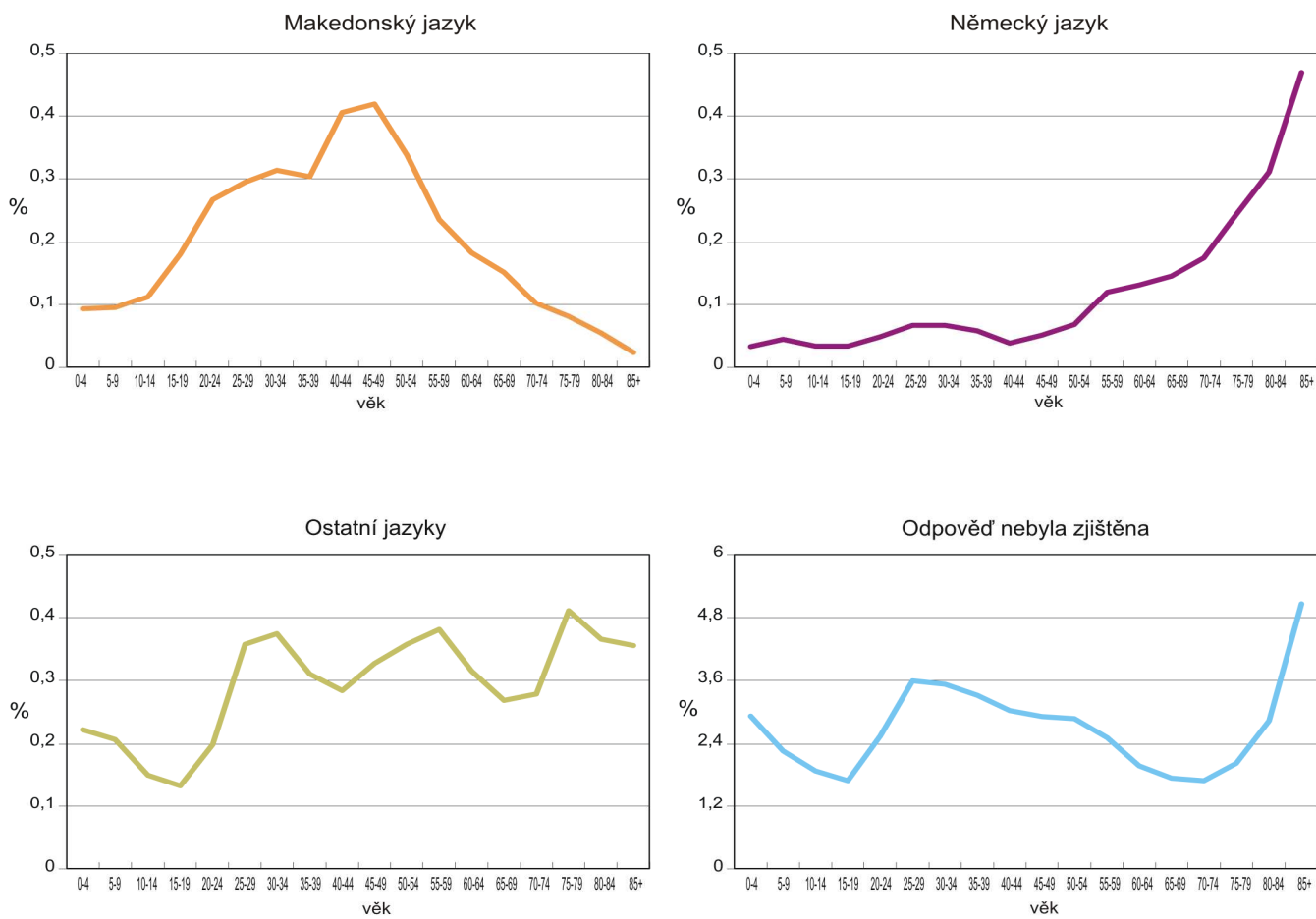
Počet osob se slovinštinou jako mateřským jazykem je nejvyšší mezi starými a mladými lidmi, nejnižší u těch věkových skupin, u kterých je nejvyšší četnost osob se „srbochorvatským“ nebo makedonským jazykem jako mateřským jazykem. V těchto věkových skupinách byl podíl osob se slovinským jazykem jako mateřským jazykem pravděpodobně nejnižší od konce druhé světové války, dosahoval 81 %. Mezi osobami ve věku nad 60 let dosahoval 92 %, stejně tak i u mladých do 10 let věku.

Podíly shromážděných odpovědí na otázku o mateřském jazyce dle věkových skupin, Slovinsko, sčítání 2002

Obr. 9: Podíly shromážděných odpovědí na otázku o mateřském jazyce dle věkových skupin, Slovinsko, sčítání 2002

Podíly shromážděných odpovědí na otázku o mateřském jazyce dle věkových skupin, Slovinsko, sčítání 2002

Zroj: Statistický úřad RS

Obr. 10: Podíly shromážděných odpovědí na otázku mateřském jazyce dle věkových skupin, Slovinsko, sčítání 2002

8. Národnostní struktura obyvatelstva Slovinska

8.1 Vývoj národnostní struktury v letech 1880–1910

„Slovinci za hlavní integrační kritérium své národnosti považovali jazyk a na tomto podkladě určovali svou etnickou podstatu (zvláště rozsah etnického území). Za nacionálně-konstitutivní tradice byly považovány historické události, související se slovinským jazykem.“⁴⁴

Do roku 1948 byly údaje o jazykové struktuře, získávány ze sčítání obyvatelstva, jediné úřední statistiky, na základě které bylo možné odhadnout národnostní strukturu. Za období rakouských sčítání od roku 1880, kdy byla poprvé položena otázka o obcovacím jazyce (jazyce běžné komunikace), do posledního sčítání roku 1910, byl odhad národnostní struktury stálého obyvatelstva na nynějším území Slovinska na základě údajů o obcovacím jazyce vypracován dr. Šifrerem. Jeho výpočty jsou shrnuty v tabulce 9.

Tab. 9: Obyvatelstvo podle národnostní příslušnosti, Slovinsko, sčítání 1880–1910

rok	počet obyvatel	národní příslušnost %				
		Slovinci	Němci	Maďaři	Italové	Ostatní
1880	1 172 918	89,1	7,0	1,1	2,0	0,8
1890	1 223 439	88,9	7,2	1,2	2,2	0,5
1900	1 254 708	88,7	7,3	1,4	2,3	0,3
1910	1 291 913	87,6	8,1	1,6	2,4	0,3

Zdroj: Šifrer, 1956

Z tabulky vyplývá, že byl růst počtu Slovinců pomalejší než u ostatních národností, a jejich podíl na obyvatelstvu proto klesal. Šifrer tuto skutečnost vysvětluje takto: „Je známo, že v těchto letech bylo velké vysídlování ze slovinského území, zvláště z venkova, který byl osídlen téměř výlučně slovinským obyvatelstvem mimo oblasti „Prekmurje“. Proto vysídlování postihlo slovinské obyvatelstvo ve větší míře než ostatní národnosti. Přesto to není jediná příčina pomalejšího přírůstku slovinského národa. V tom případě by totiž musely ostatní národy růst v souladu s přirozeným přírůstkem, jejich přírůstek je však vyšší.“⁴⁵

⁴⁴ Grafenauer, Prunk, 1993

⁴⁵ Šifrer, 1956

Z přibližných orientačních údajů o přirozeném pohybu obyvatelstva na slovinském území v období od roku 1880 do roku 1910 Šifrer také zmínil, že byl „růst obyvatelstva ostatních národností mimo Slovinců mnohem rychlejší než přirozený přírůstek obyvatelstva, což se dělo za situace, kdy bylo přistěhovalectví minimální, pravděpodobnost, že se tedy zvýšil počet příslušníků ostatních národností díky asimilaci slovinského obyvatelstva nebo následkem nepřesností při sčítáních je malá, neboť populační podmínky pro biologický rozvoj jsou na stejném území pro všechny obyvatele přibližně stejné.“⁴⁶

S rokem 1910 končí série rakouských sčítání. Následuje třicetisedmileté období bez údajů nebo odhadů o národnostní struktuře obyvatelstva Slovinska. Jugoslávská sčítání roku 1921 a 1931 nedávají možnosti ani pro přibližný odhad národnostní struktury. Ve sčítání roku 1931 byla otázka o národnostní příslušnosti sice položena, avšak pokyny předpokládaly, že příslušníci jugoslávských národů mohou jako odpověď uvést pouze termín „jugoslávská“. Údaje také nebyly uveřejněny, pravděpodobně ani zpracovány.

„Itálie, které v období mezi první a druhou světovou válkou patřila západní část slovinského území, provedla tři sčítání, a to v letech 1921, 1931 a 1936. Přesto jejich obsah nebyl takový, aby výsledky umožnily odhady o národnostní struktuře obyvatelstva.

Až v roce 1948 začíná nepřerušovaná řada srovnatelných údajů o národnostní struktuře obyvatelstva. Faktem zůstává, že klasifikace osob, které se nepřihlásily k žádné národnosti do roku 1971 nejsou zcela srovnatelné.“⁴⁷ Také v souvislosti s „jihoslovanskými muslimy (Muslimové/Bosňáci)“ existuje jistá potíž, přestože jejich počet ve Slovinsku není takový, aby překážel analýze změn národnostní struktury.

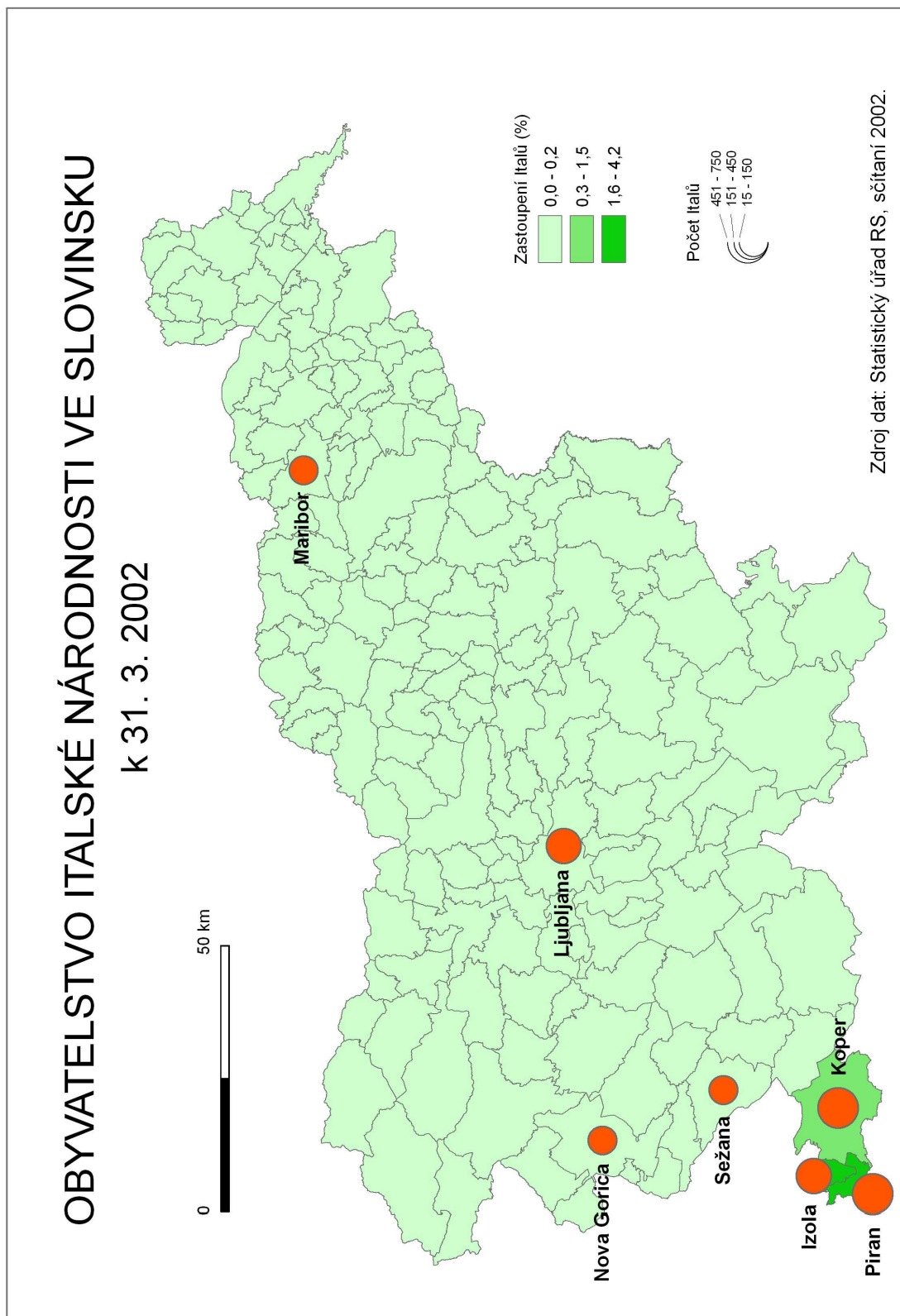
Podíl Slovinců se snižoval jak před první, tak také po druhé světové válce. V Rakousko-Uhersku ve prospěch severních, v Jugoslávii pak ve prospěch jižních sousedů. Největší změny přinesla samotná druhá světová válka.

8.2 Vývoj národnostní struktury v letech 1948–2002

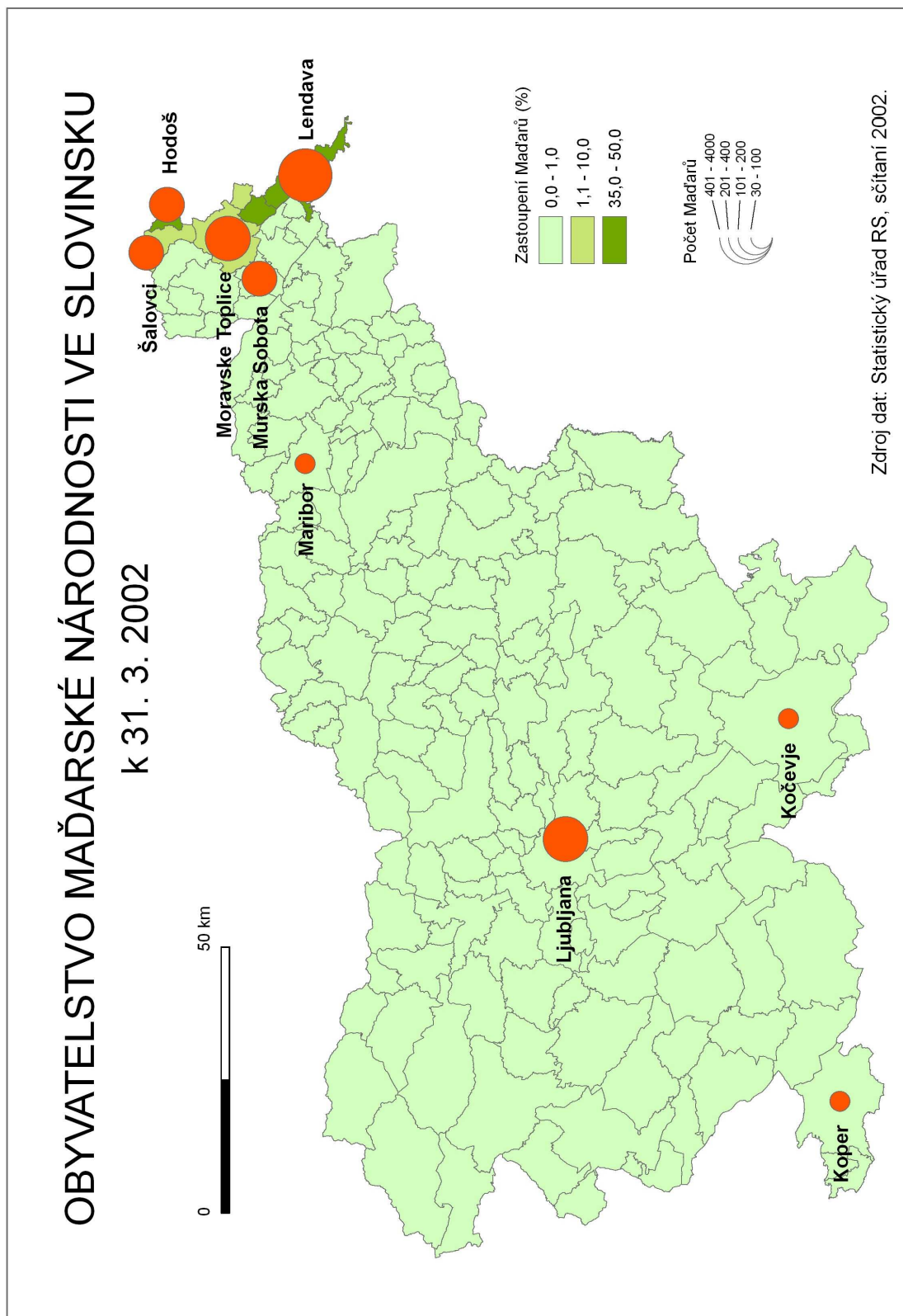
Ústava Republiky Slovinsko zajistila osobní práva autochtonní italské a maďarské národnostní skupině i romské národnostní menšině.

⁴⁶ Důsledek asimilace Slovinců k Němcům.

⁴⁷ Šircelj a kol., 2002

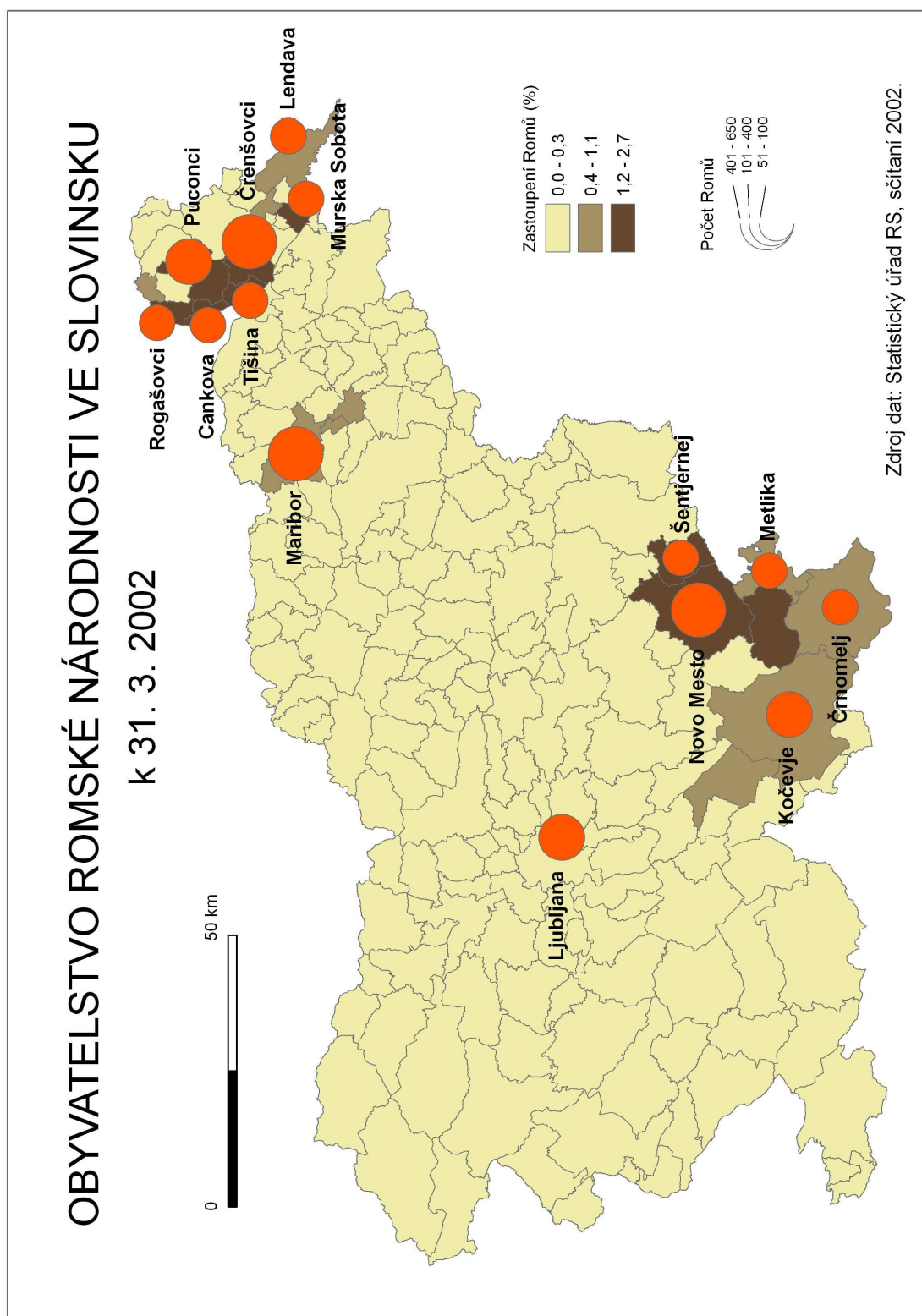

Obr. 11: Obyvatelstvo italské národnosti ve Slovinsku k 31. 3. 2002

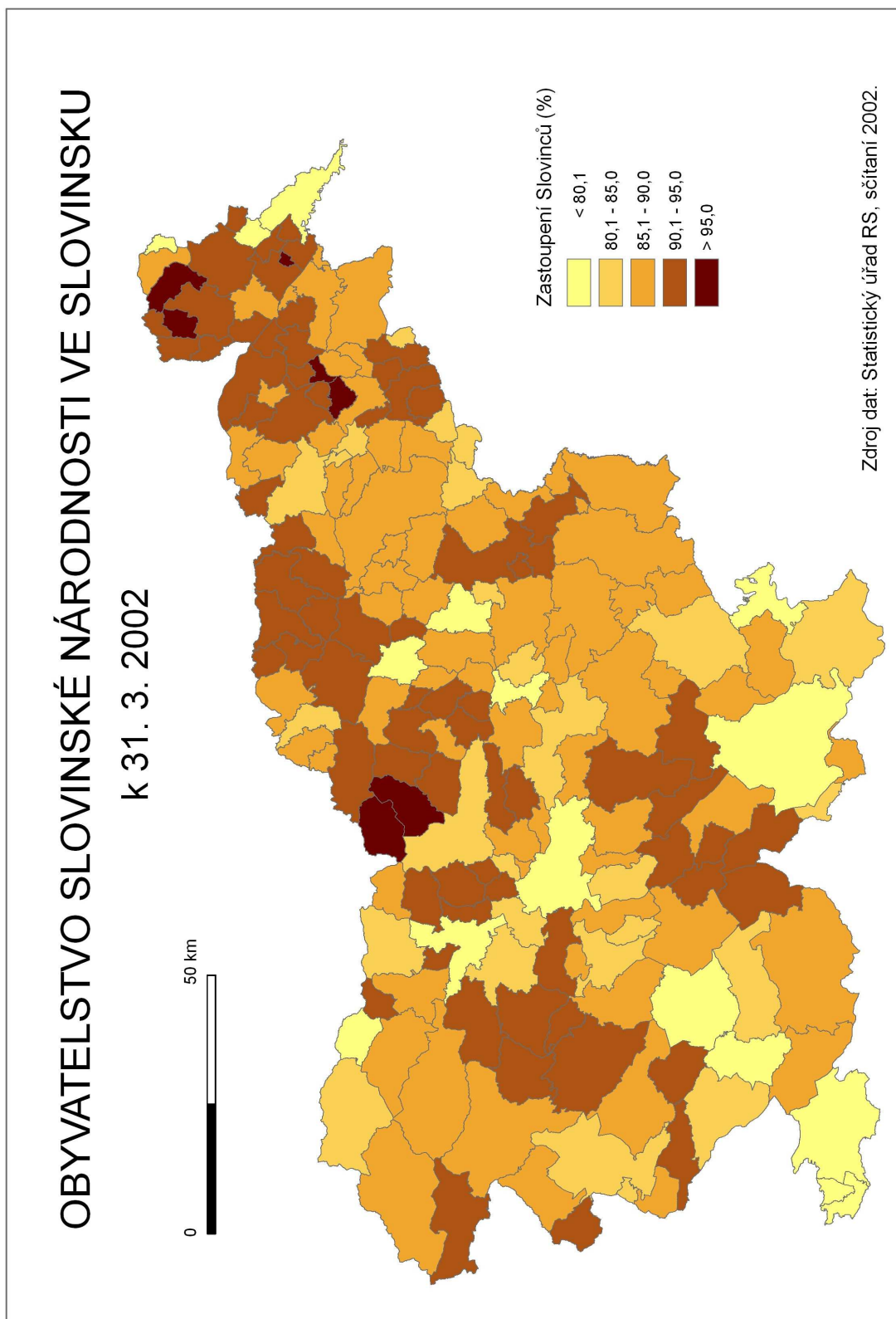
Zdroj dat: Statistický úřad RS, sčítání 2002.

Obr. 12: Obyvatelstvo maďarské národnosti ve Slovinsku k 31. 3. 2002

Obr. 13: Obyvatelstvo romské národnosti ve Slovinsku k 31. 3. 2002

Slovinsko je národnostně velmi homogenní stát, což graficky vyjadřuje obrázek 14. Ačkoli se podíl těch, kteří se označují za Slovince, viditelně během všech období snižuje, roku 2002 ještě stále dosahoval 83,1 %. V tom stejném roce, tedy roce 2002, mimo Slovinců ještě tři národy přesáhly jednocentní podíl v obyvatelstvu Slovinska: Chorvati, Muslimové a Srbové. Podíly všech ostatních národností byly nižší než 1 %.

Obr. 14: Obyvatelstvo slovinské národnosti ve Slovinsku k 31. 3. 2002

Podíl Slovinců se snižuje ve všech věkových skupinách – nejméně mezi staršími a nejvíce mezi mládeží. Už roku 1948, kdy podíl Slovinců dosahoval ještě 97 %, ve věkové skupině mezi 20–29 lety dosahoval tento podíl pouze 93,5 %. Do roku 1953 se samozřejmě tento podíl v téměř nezměněné podobě přesunul do o pět let vyšší věkové kategorie, současně pak se snížil podíl Slovinců mezi nejmladšími. Z toho lze usuzovat, že se určitý počet mladých, kteří podle národností příslušnosti nebyli Slovinci, se do Slovinska přistěhoval už před rokem 1948 (pravděpodobně vojáci a administrativní aparát), a že si někteří mezi nimi ve Slovinsku založili též rodiny.

„Mezi neslovinským obyvatelstvem byli roku 1948 nejpočetnější Chorvati, Maďaři a Srbové. Věková struktura Maďarů byl velmi podobná věkové struktuře Slovinců. Věková struktura Chorvatů a zvláště Srbů byla odlišná, zvláště charakteristická těmi, kteří se stěhují: ve věku 20–24 let bylo 44 % všech Srbů a 18 % všech Chorvatů. Přítomnost Chorvatů na území Slovinska byla mnohem dlouhodobější než přítomnost Srbů, což se vzhledem k délce a blízkosti slovinsko-chorvatské hranice jistě očekávalo. Proto věková struktura Chorvatů není tak výrazně ovlivněna migracemi.

Do roku 1953, tedy během pěti let, se velikostní pořadí neslovinských národností změnilo. Ještě stále byli nejpočetnější Chorvati, počet Maďarů a Srbů se vyrovnal. Počet Srbů se zvýšil o polovinu. A téměř všichni (90 %) byli muži.“⁴⁸ Stejně vysoký podíl mužů jako mezi Srby, byl také mezi Makedonci a Černohorci. Také mezi Chorvaty bylo více mužů než žen, nicméně rozdíl nebyl tak velký.

Vysvětlení pro takto výrazné nerovnosti mezi četností mužů a žen u Srbů, Makedonců a Černohorců lze vyvodit ze skutečnosti, že víc než polovina ekonomicky aktivních Srbů, Makedonců a Černohorců vykonávala povolání, která byla zařazena do skupiny povolání „ozbrojené složky“. Tato skupina se později přejmenovala na „osoby ochrany společnosti“. Do ní byly zařazeni příslušníci armády a policie. Nový stát upevňoval svou vojenskou a politickou moc a byl přitom, aspoň tedy ve Slovinsku, národnostně selektivní. Mezi ekonomicko aktivními Slovinci bylo do této skupiny povolání zařazeno pouze 2,7 % obyvatelstva.

Od sčítání roku 1961 byli mimo Slovinců ještě stále nejpočetnější Chorvati, následovali je Srbové, Maďaři pak z třetího sklouzli na čtvrté místo. V období mezi sčítáními 1953 a 1961 se počet Chorvatů tak zvýšil (o 76 %), že už téměř dosáhl dvouprocentního podílu v celkovém obyvatelstvu Slovinska. Zvýšil se také počet Srbů, avšak znatelně méně, o

⁴⁸ Šircelj a kol., 2003

23 %. Počet příslušníků ostatních neautochtonních národností byl ještě stále nízký, pouze Černohorců a Makedonců bylo více než 1000. O deset let později se k jim přidali ještě Muslimové a Albánci.

Údaje ze sčítání 1961 o národnostní struktuře obyvatelstva byly zveřejněny také odděleně, zvlášť za východní Slovinsko i za západní.⁴⁹ Podíl Slovinců byl vyšší ve východním Slovinsku, podíly Chorvatů, Srbů, Makedonců, Černohorců, Muslimů a Jugoslávců pak v západním Slovinsku, kam patřila také Lublaň. Větší četnost přistěhovalců v západním Slovinsku zprvu souvisela se strategickou polohou Slovinska v rámci bývalé Jugoslávie (blízkost západní hranice), později pak s rychlejším hospodářským rozvojem. Přistěhovalci se usídlili ve městech a průmyslových centrech, protože zde byla nejvyšší nabídka zaměstnání. Do roku 1971 se pořadí prvních třech nejpočetnějších národností na území Slovinska nezměnilo – Slovinci, Chorvati, Srbové. Na čtvrtém místě se pak Maďaři vystřídali s osobami, které se nepřihlásily k žádné národnosti. Toto pořadí zůstalo nezměněno do roku 1991, kdy počet Muslimů přesáhl počet osob, které se nepřihlásily k žádné národnosti. Jestliže by se bývalá Jugoslávie nerozpadla, toto pořadí by pravděpodobně zůstalo nezměněné také ještě roku 2002.

Politické změny na území bývalé Jugoslávie v začátku 90. let přímo (odchod armádních zaměstnanců) i nepřímo (vznik státu Bosny a Hercegoviny jako státu tří národů, Bosňáků, Chorvatů a Srbů) ovlivnily změnu v národnostní struktuře obyvatelstva Slovinska roku 2002. Snížil se počet Srbů, Chorvatů, Muslimů, téměř se zdvojnásobil počet Albánců. Bosňáci se stali za Slovinci, Srby a Chorvaty čtvrtým nejpočetnějším národem na území Slovinska. Jako Bosňáci se nově označovali především ti, kteří se v předchozích censech deklarovali jako Muslimové.

Obrázky 15, 16, 17 znázorňují změny v podílech jednotlivých národností v období od roku 1948 do roku 2002. Pouze pro Italy znázornění údajů začíná až rokem 1961. Ne proto, že pro sčítání 1948 a 1953 neexistovaly údaje, nýbrž proto, že zmíněná sčítání neobsáhla území, kde žije většina Italů ve Slovinsku.

Křivka, která ve stejném grafu znázorňuje četnost Romů, zprvu silně kolísá. Toto kolísání velmi pravděpodobně není odraz skutečného stavu. Roku 2002 se jako Romové označilo 3 246 obyvatel, což je doposud nejvíce. Tato hodnota je ještě stále o polovinu menší

⁴⁹ Jugoslávie byla rozdělena na tzv. demografické rajóny prvního a druhého stupně. Slovinsko bylo rozděleno na dva rajóny prvního stupně, západní a východní Slovinsko, a sedm rajónů druhého stupně.

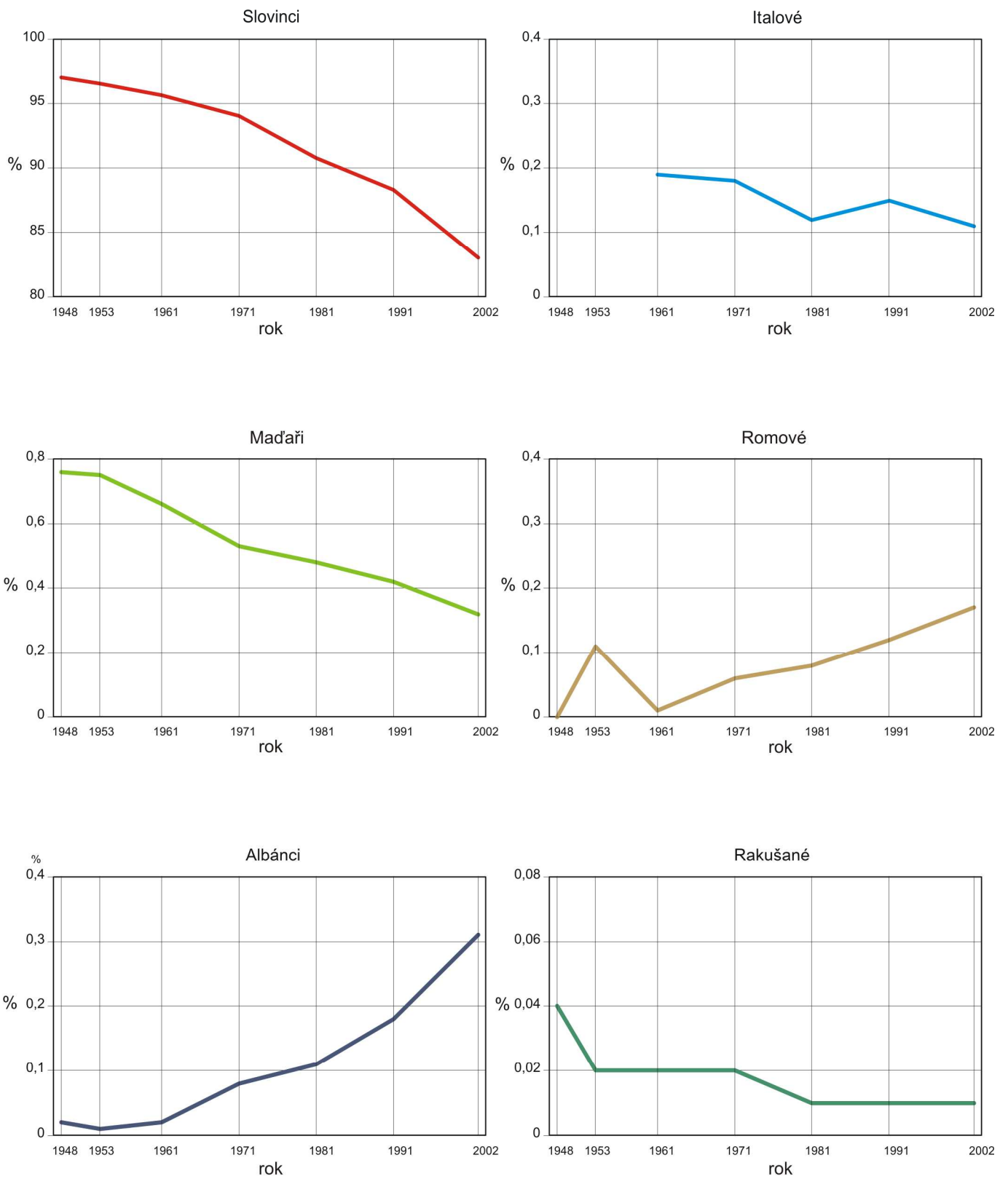
od té, kterou uvádějí centra pro sociální služby. Podle jejich údajů „na územích s vyšší koncentrací romského obyvatelstva žije okolo 6000–6500 Romů“.⁵⁰

Zodpovídání otázky o národnostní příslušnosti nebylo rokem 1971 počínaje povinné. Tato dobrovolnost rozhodnutí se odrazila v počtu osob, u kterých národností příslušnost zůstala nezjištěna. Mezi roky 1971 a 1981 se jejich počet zdvojnásobil, mezi roky 1981 a 1991 zosminásobil a mezi roky 1991 a 2002 ještě zčtyřnásobil. Skupina, která využila možnosti odpovědí „nepřeji si odpovídat“ a „neznámá odpověď“, se roku 2002 stala druhou nejpočetnější skupinou v klasifikaci národnostní příslušnosti. Představovala 9 % obyvatelstva Slovinska.

Pokud bychom to chtěli vyjádřit v několika větách, mohli bychom říct: V období od konce druhé světové války do vyhlášení samostatnosti se zvýšily podíly všech národností s více jak tisícem příslušníků, s výjimkou Slovinců, Maďarů a Italů. Velmi rychle se zvýšil také podíl osob, které se nepřihlásily k žádné národnosti a oproti konci období, také podíl osob z neznámou národnostní příslušností. První desetiletí samostatnosti přineslo určité změny. S výjimkou Albánců se podíl příslušníků těch národností, které žijí na území bývalé Jugoslávie, už více nezvýšil. Podíl autochtonních Slovinců, Maďarů a Italů se pak přesto snížil. Příčina toho je v mimořádném zvýšení podílu těch, kteří se označili jako osoby, které se nepřihlásily k žádné národnosti nebo si nepřály odpovídat nebo jejich odpověď nebylo možné získat. Jestliže by tento podíl zůstal stejný jako roku 1991, podíl Slovinců v roce 2002 by pravděpodobně nebyl nižší než v roce 1991.

⁵⁰ Štrukelj, P., Winkler, P., 1996

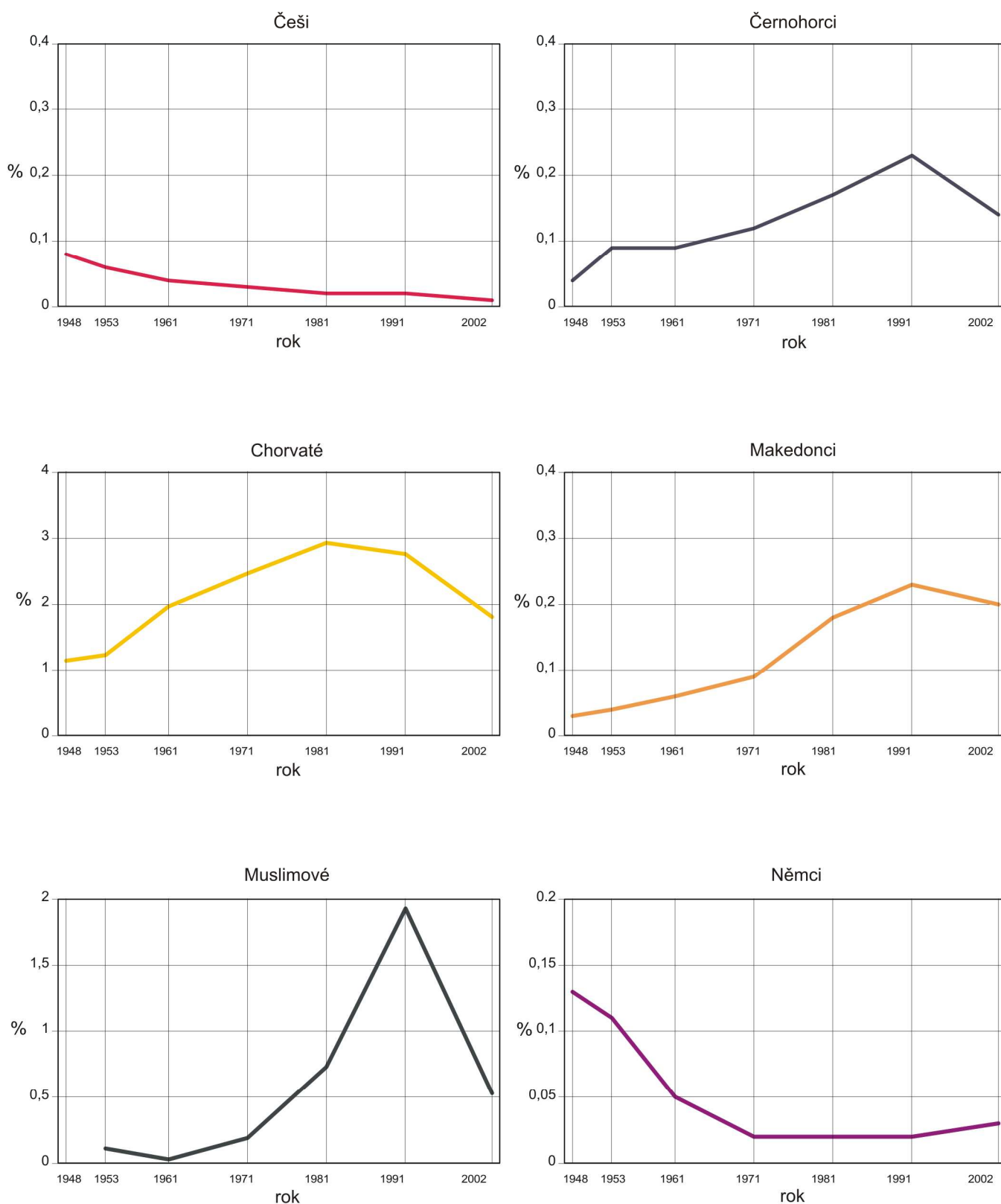
Podíly shromážděných odpovědí na otázku o národnostní příslušnosti, Slovinsko, sčítání 1948-2002

Zdroj: Statistický úřad RS

Obr. 15: Podíly shromážděných odpovědí na otázku o národnostní příslušnosti, Slovinsko, sčítání 1948–2002

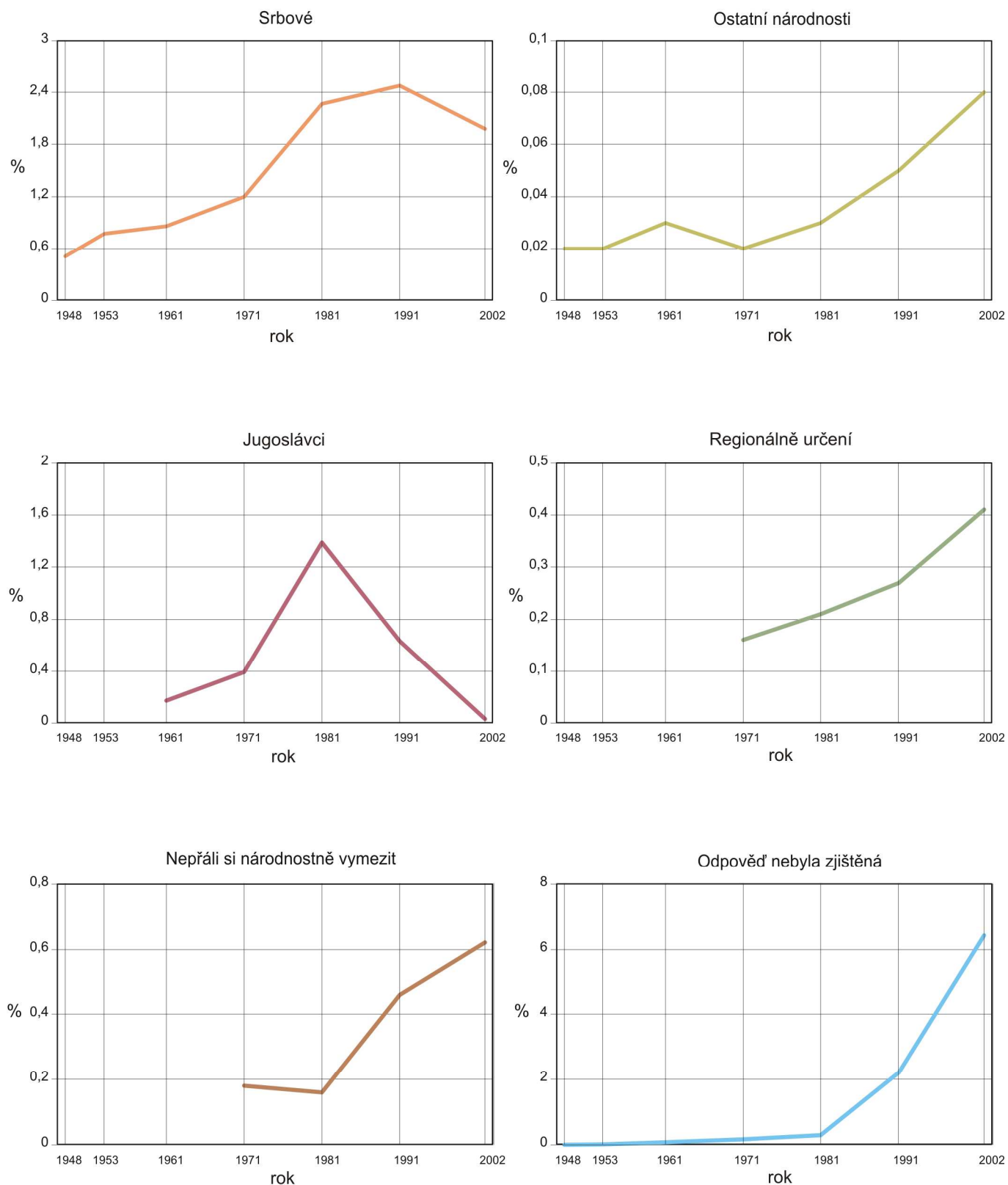
Podíly shromážděných odpovědí na otázku o národnostní příslušnosti, Slovinsko, sčítání 1948-2002

Zroj: Statistický úřad RS

Obr. 16: Podíly shromážděných odpovědí na otázku o národnostní příslušnosti, Slovinsko, sčítání 1948–2002

Podíly shromážděných odpovědí na otázku o národnostní příslušnosti, Slovinsko, sčítání 1948-2002

Zdroj: Statistický úřad RS

Obr. 17: Podíly shromážděných odpovědí na otázku o národnostní příslušnosti, Slovinsko, sčítání 1948–2002

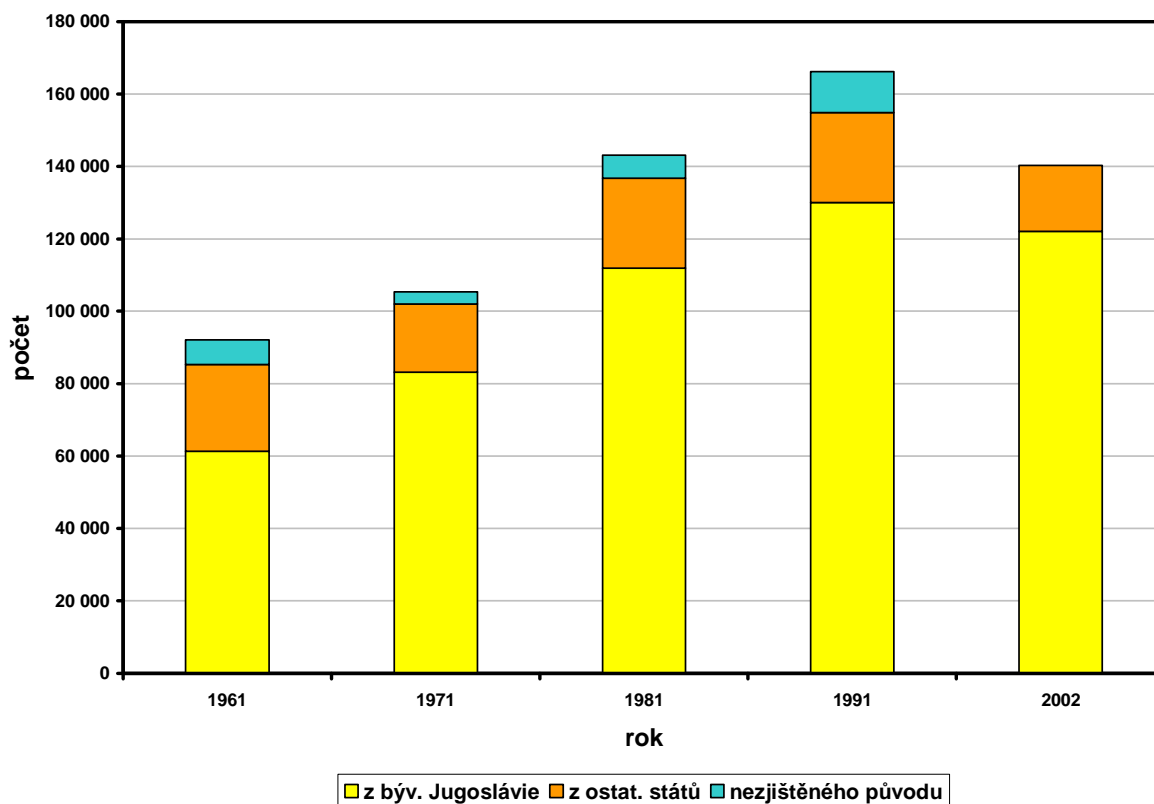
8.3 Činitelé změny národnostní struktury

O změnách při sčítání v podílech jednotlivých národností v obyvatelstvu Slovinska se naskytá otázka, co je toho příčinou. Jsou změny skutečně pouze důsledkem přistěhovalectví, nebo je možný důvod také ve vysídlování, v různých úrovních plodnosti, v procesech asimilace, v nepřipravenosti odpovídat na mnoho osobních otázek, ve změně už jednou deklarovaných odpovědí, atd. Na některé z těchto otázek lze odpovědět, na ostatní pouze částečně nebo vůbec ne.

8.2.1 Stěhování

V období po druhé světové válce se do Slovinska stěhovali téměř výlučně obyvatelé jiných částí bývalé Jugoslávie. Zprvu byli tito přistěhovalci političtí resp. armádní pracovníci, poté pak ekonomičtí. Slovinsko bylo hospodářsky nejrozvinutější částí bývalé Jugoslávie, a jako taková přitahovala pracovní sílu z ostatních částí federace. Během šedesátých let se jugoslávské hranice otevřely a začalo vysídlování do států západní, střední a severní Evropy. Přesto se rozsah přistěhovalectví ve Slovinsku nesnížil. V 70. letech přijalo Slovinsko nejvíce přistěhovalců. Jazyková příbuznost byla při tom určitě důležitý činitel.

Původ přistěhovalců ve Slovinsku, sčítání 1961–2002

Zdroj: Statistický úřad RS

Obr. 18: Původ přistěhovalců ve Slovinsku, sčítání 1961–2002

Do Slovinska se nejdříve stěhovali především Chorvati, Srbové, tedy národnosti ze „severních“ států bývalé Jugoslávie, později Muslimové a Albánci, tj. obyvatelé jugoslávského „jihu“. Stále bylo mezi přistěhovalci také několik Slovinců. Od sčítání roku 1961 byla mezi obyvatelstvem, přistěhovaným z jiných částí bývalé Jugoslávie, ještě polovina Slovinců, poté se tento podíl od sčítání ke sčítání snižoval a roku 1991 dosáhl 18,6 %. Tento podíl se pak nesnižoval díky nízkému počtu Slovinců, ale díky zvyšování počtu Neslovinců.

Určitý podíl obyvatelstva se do Slovinska přistěhoval také z jiných států. Ten však samozřejmě byl nižší než ten, který činili přistěhovalci z ostatních států bývalé Jugoslávie. Přesto to byli dle národnostní příslušnosti většinou Slovinci. Slovinsko samozřejmě nebylo tolik lákavé pro ekonomické přistěhovalce ze západní, severní nebo jižní Evropy. Veškeré stěhování z východní Evropy do začátku 90. let pak bylo díky politickým překážkám více výjimkou než pravidlem.

Slovinsko zaznamenalo také vystěhovalectví. Jeho obyvatelé se stěhovali do ostatních částí bývalé Jugoslávie (přistěhovalci, kteří se vraceli; Slovinci, kteří odcházeli) i do jiných států. Na základě údajů o národnostní struktuře vystěhovaných a „zdomců“⁵¹, lze usoudit, že stěhování ze Slovinska nebylo výrazně národnostně selektivní.

„Saldo migrací Slovinska byl od začátku 60. let nadále stále pozitivní. Převládal v něm přírůstek Neslovinců. Proto se podíl Slovinců ve Slovinsku snižoval. Mimo toho přistěhovalci, kteří se ve Slovinsku usídlili, ovlivnili také nepřímo národnostní strukturu obyvatelstva Slovinska. Jejich děti si buď uchovaly národní identitu rodičů nebo se oddělili do neutrální kategorie (zvláště děti ze smíšených manželství) nebo se pak následně označili jako Slovinci. Zdá se, že těch v poslední kategorii, bylo nejméně.“⁵² Mezi narozenými ve Slovinsku byl podíl Slovinců v každém dalším sčítání nižší.

Tab. 10: Podíly těch kteří se označili jako Slovinci mezi narozenými ve Slovinsku a narozenými v cizině, Slovinsko, sčítání 1981–2002 (%)

	1981	1991	2002
Obyvatelstvo Slovinska	90,8	88,3	83,1
Narození ve Slovinsku	96,8	94,8	88,7
Narození v cizině	27,2	24,5	23,3

Zdroj: Statistický úřad RS

Přistěhovalectví do Slovinska pak nebylo selektivní pouze národnostně, ale také dle věku. Věková selektivita je obecná charakteristika stěhujících se. Migranti bývají mladí lidé, většinou ve věku 20–35 let. Svým věkem přímo ovlivňují, tedy snižují, věk obyvatelstva, na jehož území se usídlili. Ve Slovinsku kromě toho také změnili národnostní strukturu. Proto byl vždy od roku 1948 až do roku 1991 podíl Slovinců právě v těchto věkových skupinách nejnižší, podíl Chorvatů, Srbů, Makedonců atd. nejvyšší. Až sčítání 2002 ukázalo odlišný jev: podíl Slovinců je nejnižší mezi osobami ve věku 40–49 let. Politicky podmíněné stěhování na území bývalé Jugoslávie totiž nebylo tak věkově selektivní jako obvyklé ekonomicky podmíněné stěhování. To se odrazilo v mimořádném zvýšení věkového průměru osob, které se přistěhovaly do Slovinska a odstěhovaly z něj po roce 1991. Tento průměr se začal

⁵¹ Slovinský pojem pro osoby, které pracují v cizině a rodinné příslušníky, kteří tam žijí s nimi.

⁵² Šircelj a kol., 2003

snižovat až ke konci desetiletí. Opět převládá stěhování z ekonomických důvodů, což se ukázalo v národnostní struktuře osob ve věku 20–24 let.

Stěhování je také často selektivní dle pohlaví. Stále se rodí více mužů než žen a ačkoli umírají častěji, je ve věku, kdy jsou stěhování nejčastější, ještě stále více mužů než žen. Hodnoty koeficientů maskulinity jsou mezi 100 a 104⁵³. Jestliže hodnoty podstatně ustoupí od zmíněných, jde o společensky podmíněnou pohlavní selektivitu stěhování.

Selektivita dle pohlaví přistěhovaných do Slovinska a odstěhovaných z něj byla taková, že se odrazila také ve věkové struktuře národností, které žijí ve Slovinsku. Ve všech sčítáních byl koeficient maskulinity pro národnosti, které ve Slovinsku nejsou autochtonní, vyšší než 100. V letech 1953, 1961, 1971, pro Albánce pak také ještě v roce 1981, byly koeficienty maskulinity pro mnohé dokonce vyšší než 200. S lety se hodnoty snižovaly. K menší míře k tomu přispívalo pohlavně selektivní stěhování, porodnost a částečně také vyšší úmrtnost mužů.

Početní převahu mužů nad ženami mezi přistěhovaným obyvatelstvem ovlivňovala pak pravděpodobně také blízkost území z kterých se přistěhovali. Mnozí muži, kteří žijí a pracují ve Slovinsku, mají svou rodinu ve státech vzniklých na území bývalé Jugoslávie a proto se k nim mohou často vracet.

⁵³ Koeficient maskulinity je poměr mezi počtem mužů a počtem žen, násobeno 100.

Tab. 11: Koeficienty maskulinity dle národnostní příslušnosti, Slovinsko, sčítání 1953-2002

Národnostní příslušnost	1953	1961	1971	1981	1991	2002
Národnostně neurčení						
Slovinci	89	90	92	92	92	90
Italové	117	96	92	84	89	93
Maďaři	89	90	91	87	87	86
Romové	88	86	108	109	98	103
Albánci	428	262	359	267	199	200
Bosňáci	134
Černohorci	205	188	190	150	132	133
Chorvati	116	128	126	106	105	108
Makedonci	242	199	193	119	115	164
Muslimové	...	411	268	113	108	124
Srbové	161	179	203	121	116	124
Ostatní	67	61	68	78	85	95
Národnostně neurčení						
Jugoslávci	111	291	131	107	107	179
Bosenci	108
Regionálně určení	x	x	141	95	106	138
Ostatní	104	x	244	128	103	96
Nepřáli si odpovídat	100
Nezjištění	87	100	132	113	101	152

Zdroj: Statistický úřad RS

Poměr mezi pohlavími se kvůli vyšší úmrtnosti mužů s věkem mění ve prospěch žen. Právě to je důvod, díky kterému je pro Slovince, Maďary a Italy koeficient maskulinity stále nižší než 100. Podle struktury dle pohlaví jsou Slovincům, Maďarům a Italům podobní Chorvati, Romové a ti národnostně určení, kteří se zařadili do skupiny „ostatní“. Pro ty byly koeficienty maskulinity velmi nízké zvláště v letech 1953, 1961 a 1971. V této skupině převažují Němci, Rakušané, Poláci a Češi. Mnoho příslušníků těchto národností, které před druhou světovou válkou žily na území Slovinska, po válce odešlo nebo bylo vyhnáno. Ti, kteří zůstali, byli většinou už poměrně staří a proto to byly častější ženy než muži. Např. od roku 1971 bylo lidí, kteří se roku 1953 označili jako příslušníci německého národa, 64 % starších 34 let.

8.2.2 Sňatečnost

Přistěhovalci si dříve či později založili rodiny. Někteří si partnera našli ve svém bydlišti, někteří v místech, do kterých se přistěhovali. U této druhé skupiny je značná pravděpodobnost, že bude partner příslušník jiné národnosti. Jestliže je přistěhovalectví selektivní dle pohlaví, je pravděpodobnost vzniku národnostně smíšených párů ještě mnohem vyšší. Určení národnostní příslušnosti dětí, narozených ve smíšených partnerstvích pak už není vůbec jednoduché. O příslušnosti dítěte rozhodují rodiče a pro mnohé není toto rozhodnutí snadné. Proto se někteří přiklánějí k neutrálnímu řešení, např. k prohlášení dětí za Jugoslávce v období bývalé Jugoslávie nebo k uplatnění práva o neuvedení národnostní příslušnosti.

Dobrym ukazatelem četnosti národnostně smíšených párů byl ve Slovinsku dlouhou dobu údaj o národnostní příslušnosti ženichů a nevěst. V současnosti se tento údaj již ve statistice nevyužívá. Podíl těch, kteří odmítají uvést svoji národnostní příslušnost, je totiž stále vyšší. Narůst byl zaznamenán zvláště po roce 1998, kdy bylo na dotazníku, který musí při uzavření zákonného svazku vyplnit matrikář, při otázce o národnostní příslušnosti dopsáno poučení o nezávaznosti odpovídat na tuto otázku. Mezi 7 528 sňatků, uzavřenými roku 1998, bylo 67 % sňatků uzavřeno mezi Slovinkou a Slovincem, 6 % bylo národnostně smíšených, u 27 % byla národnostní příslušnost nezjištěna. Podíl těchto nezjištěných se během tří let zvýšil na 51 %.⁵⁴

8.2.3 Porodnost

Na národnostní strukturu může mít vliv kromě samotného přistěhovalectví také porodnost přistěhovalců. Jestliže je plodnost přistěhovalců vyšší než plodnost většinového obyvatelstva a jestliže děti zachovávají národnostní identitu rodičů, pak se podíl příslušníků přistěhované národnosti zvyšuje. Ve Slovinsku se otázka souvislosti mezi přistěhovalectvím a plodností stala aktuální v 70. letech, kdy bylo přistěhovalectví nejvyšší. Znovu se pak objevila v 80. letech, protože plodnost ve Slovinsku začala rychle klesat.

Analýza z poloviny 80. let, která se opírala o údaje vitální statistiky a sčítání obyvatelstva, a která přistěhovalectví rozeznává vůči národnostní příslušnosti, ukázala, „že se přistěhovalci značně rychle přizpůsobují novému okolí a že se jejich následné potomstvo

⁵⁴ Šircelj a kol., 2003

(průměrný počet živorozených dětí na jednu ženu ve věku 40–44 let) prakticky neodlišuje od plodnosti Slovinek“⁵⁵.

Z údajů sčítání roku 1991 a 2002 vyplývá, že také po roce 1981 plodnost přistěhovalek nebyla vyšší než plodnost domácích rodiček. Vyšší plodnost než u těch, které se označily jako Slovinky, byla pouze u těch, které se označily jako Romky, Albánky a Muslimky, resp. podle klasifikace národnostní příslušnosti z roku 2002, Romky, Albánky, Muslimky, Bosňanky a Bosenky. Plodnost příslušnic ostatních národností byla nižší než plodnost Slovinek.

Národnostní příslušnost dětí určují rodiče. Statisticky ji ve Slovinsku získávají z otázky o národnostní příslušnosti novorozence, používaná metodika ale prakticky znemožňuje jakoukoliv analýzu. Nejenže stále více rodičů si na tuto otázku nepřeje odpovídat, na dotazníku také není zaznamenán údaj o otci, jestliže rodiče neuzavřeli sňatek před narozením dítěte. Takto je narozených už přes 40 % dětí. Proto se o souvislosti mezi národnostní příslušností rodičů a dětí neví nic věrohodného. Lze jen usuzovat na základě souvislosti mezi národnostní příslušností a věkem.

8.2.4 Případy neudání národnosti

Kromě stěhování, sňatečnosti a porodnosti přistěhovalců, má na počet příslušníků různorodých národností při sčítání obyvatelstva vliv také rozhodnutí o neurčité odpovědi na otázku o národnostní příslušnosti. Od roku 1971 do roku 1991 byly osoby, které se nepřihlásily k žádné národnosti zařazeny do tří skupin. Do první patřily ty, které na otázku o národnostní příslušnosti odpověděly, že jsou Jugoslávci. Do druhé ty, které odpověděly, že jsou „Prekmurci“, „Hercegovci“, „Istrijci“ a další regionální příslušnosti. V třetí pak ty, které využily ústavního práva národnostně se nevymezit. První skupina byla nazývána „Označili se jako Jugoslávci“, druhá „Regionálně vymezení“, třetí pak „nevymezení dle ústavního práva“. Roku 2002 byla kvůli početnosti přidána skupina „Označili se jako Bosenci“. Nevymezení dle ústavního práva byli přejmenováni na „Ostatní“⁵⁶.

Četnost národnostně neurčených byla ve všech obdobích nízká. Až při posledních třech sčítáních přesáhla jednoprocenní hodnotu. Nejvíce osob, které se nepřihlásily k žádné

⁵⁵ Šircelj, 1985

⁵⁶ Už při sčítání 1953 a 1961 metodologie předvíдалa, že ti, kteří nejsou národnostně určeni, napíšou odpověď „Jugoslávec-národnostně nevymezený nebo pouze národnostně nevymezený“.V pozdějších sčítáních již tuto možnost zajišťovala ústava.

národnosti bylo roku 1981 a 1991. Nižší počet v roce 2002 je důsledkem drastického snížení počtu „Jugoslávců“. Četnost osob, které se nepřihlásily k žádné národnosti byla ve všech obdobích přibližně desetkrát vyšší mezi narozenými v zahraničí než mezi narozenými ve Slovinsku.

8.2.4.1 Jugoslávci

Ve Slovinsku počet Jugoslávců dosáhl nejvyšší hodnoty (1,4 % obyvatelstva) roku 1981. Do roku 1991 se tento podíl snížil na 0,6 %, do roku 2002 na 0,03 %. Tak velké snížení nelze odvodit s demografických pohybů, nýbrž pouze změnou deklarované národnosti. Ke snížení tohoto podílu v roce 1991 mnohem pravděpodobněji přispěl narůstající nacionalismus, souvisící s rozpadem bývalé Jugoslávie. Ke snížení mezi lety 1991 a 2002 přispěl pak úplný rozpad bývalého federativního státu.

„Osoby, které se označily za Jugoslávce, nebyly homogenní skupinou, což naznačuje velké kolísání jejich počtu. Mezi nimi bylo mnoho přestěhovalců, kteří tím, že se označili za Jugoslávce, poněkud sloučili příslušnost k původnímu i nynějšímu bydlišti, a dětí rodičů s různou národnostní identitou, kteří se rozhodli, že své děti označí za Jugoslávce. To lze usuzovat na základě analýzy věkové struktury Jugoslávců.“⁵⁷ Roku 1991 se „jugoslávství“ mnozí zřekli. Byli to především mladí lidé ve věku 25–34 let. Nejenže změnili svou deklarovanou národnost, změnili také deklarovanou národnost svých dětí.

8.2.4.2 Regionálně vymezení

Pojem národ se zformoval v 19. století. Ve Slovinsku je obecně znám a přijat. Přestože údaje ze sčítání ukazují, že určitý počet lidí svoji národnostní příslušnost spojuje s příslušností k určitému území nebo regionu. Odpovídají např. že jsou „Isrijci“, „Prekmurci“, „Dolenjci“, Bosenci atd. Jejich podíl v celkovém obyvatelstvu Slovinska narůstá.

Mezi sčítáními roku 1991 a 2002 se jejich počet a podíl výrazně zvýšil, a to díky vysokému zvýšení počtu osob, které se označily jako Bosenci. Národnostní označení Bosenci bylo od roku 1971 chápáno jako regionální, přesto počet takto označených nebyl vysoký. Až politické změny a s tím související nejasnosti v určování národností způsobily růst počtu Bosenců. Proto také získali zvláštní místo v klasifikaci národnostního označení. Jako Bosenci se častěji označili narození v cizině než ti, kteří se narodili ve Slovinsku.

⁵⁷ Šircelj, 1992

S pomocí údajů ze sčítání 1991, (tehdy byl počet těch, kteří se označili jako Bosenci, ještě nižší), se zkoušelo zjistit, kdo jsou ti, kteří se národnostně označili podle území nebo regionů. Ukázalo se, že se takto nejčastěji označují osoby s nedokončeným základním vzděláním. S vyšším vzděláním se četnost těch, kteří se takto označili, snižuje. Nejnižší je mezi těmi, kteří mají vysokoškolské vzdělání. Mezi muži a ženami není rozdíl.

8.2.4.3 Ostatní (nevymezení dle ústavního práva)

Skupinu „Ostatní“ tvoří ti, kteří si vybrali možnost danou ústavou, že se národnostně nevymezí. Roku 2002 se stali nejpočetnější skupinou mezi osobami, které se nepřihlásily k žádné národnosti. Jejich počet se mezi sčítáními roku 1981 a 1991 ztrojnásobil. Mezi sčítáním 1991 a 2002 se zvýšil o 40 %. Šíření vědomí, že nikdo není povinen se národnostně vymezit, zvyšuje počet těch, kteří jsou zařazeni do skupiny „ostatní“. Soudě dle údajů ze sčítání, úroveň vzdělání tazatelů není při tom důležitá. Důležitější je to, odkud se přistěhovali. Mezi přistěhovalci ve Slovinsku bylo nejvíce národnostně nevymezených mezi těmi z národnostně nejvíce smíšených oblastí v bývalé Jugoslávii, z Bosny a Hercegoviny a z Vojvodiny, u kterých byl podíl národnostně nevymezených velmi vysoký.

8.2.5 Chybějící odpovědi

„Více než četnost rozhodnutí o národnostním vymezení, měla na podíl příslušníků jednotlivých národností ve Slovinsku vliv četnost chybějících odpovědí (nezjištěno, nepřeji si odpovědět) resp. žádná odpověď“. V prvních poválečných sčítáních byla tato skupina odpovědí opomíjena, postupně se však stala důležitou. Ve sčítáních 2002 byl počet osob, které si nepřály odpovídat, vyšší než počet příslušníků kterékoli národnosti mimo Slovinců. Na otázku o národnostní příslušnosti si nepřálo odpovědět 2,5 % obyvatelstva. Mimo toho se stala národnostní příslušnost nezjištěnou pro téměř třikrát větší počet osob. To znamená, že národnostní příslušnost se stala nezjištěnou pro 9 % obyvatel Slovinska.“⁵⁸

Také chybějící odpovědi byly častější mezi narozenými v cizině než mezi narozenými ve Slovinsku. Velikost toho rozdílu je menší než mezi osobami, které se nepřihlásily k žádné národnosti.

⁵⁸ Šircelj a kol., 2003

8.3 Národnostní příslušnost a mateřský jazyk

První údaje o mateřském jazyce jsou k dispozici pro rok 1921, o národnostní příslušnosti pro rok 1948, pro obě tyto otázky pro rok 1953. Úloha údaje o mateřském jazyce byla od roku 1953 do roku 1991 v tom, že podrobněji rozebírala národnostní strukturu obyvatelstva. Přesto se zdá, že tento údaj zůstává vždy důležitější. Mateřský jazyk je totiž objektivní skutečností, která se zpravidla nemění. Oproti tomu je národnostní příslušnost závislá na jednotlivcově svobodné vůli a proto je závislá na měnících se okolnostech během života. Mimo toho je ve Slovinsku zodpovězení otázky o mateřském jazyce povinné, zatímco zodpovězení otázky o národnostní příslušnosti ne.

Tab. 12: Obyvatelstvo, které se označilo za Slovince a obyvatelstvo, které označilo slovinštinu jako mateřštinu, Slovinsko, sčítání 1953–2002

Obyvatelstvo	1953	1971	1981	1991	2002
Označili se za Slovince (národnostní příslušnost)	1 415 448	1 624 029	1 668 623	1 689 657	1 631 363
Určili slovinštinu jako mateřský jazyk	1 419 294	1 627 462	1 682 381	1 690 388	1 723 434
Index (Slovinci = 100)	100,27	100,21	100,83	100,04	105,64

Zdroj: Statistický úřad RS

Počet obyvatel Slovinska, kteří se označili za Slovince, a počet těch, jejichž jazyk, který se jako děti nejdříve naučili (mateřský jazyk), je slovinština, nebyl nikdy stejný. Počet těch, pro které byla slovinština mateřským jazykem, byl stále vyšší než počet těch, kteří se dle národnostní příslušnosti označili za Slovince. Rozdíl se sčítání od sčítání měnil, nicméně do roku 2002 nikdy nepřesáhl 1 %. Ve sčítání 2002 pak počet těch se slovinštinou jako mateřštinou přesáhl počet těch, kteří se označili jako Slovinci o více než 5 %. Důvod pro tuto patrnou změnu je ve vysokém podílu těch osob, které se nepřihlásily k žádné národnosti nebo si nepřály odpovědět. Z toho stejného důvodu je pravděpodobně také počet osob s italským, maďarským, romským, albánským, chorvatským a makedonským jazykem jako mateřštinou vyšší než počet osob, které se označily pro stejnojmennou národnost.

Tab. 13: Četnost odpovědí na otázky o národnostní příslušnosti, které neoznačují národnost, mezi vybranými jazykovými skupinami, Slovinsko, sčítání 2002

Národní příslušnost	Mateřský jazyk						
	slovinšský	italský	maďarský	albánský	chorvatský	srbo-chorvatský	srbský
Celkem	100	100	100	100	100	100	100
Osoby, které nepřihlásily k žádné národnosti							
Jugoslávci	0,0	0,0	0,0	0,4	0,1	0,5	0,5
Bosenci	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	5,5	1,0
Regionálně vymezení	0,0	4,0	0,0	0,1	0,5	0,0	0,0
Ostatní	0,3	3,2	1,6	0,7	3,4	7,2	2,9
Nepřáli si odpovídat	1,9	5,0	2,8	5,4	8,1	14,5	7,0
Nezjištěná odpověď	4,1	4,9	2,3	6,1	4,7	6,5	5,2

Zdroj: Statistický úřad RS

Poměr mezi počtem obyvatel s mateřským jazykem slovinštinou a počtem těch, kteří se označili jako Slovinci, je závislý také na věku. Ve sčítání roku 1981 bylo mezi mladými lidmi více těch, kteří deklarovali jako svůj mateřský jazyk slovinštinu, mezi staršími pak těch, kteří se označili jako Slovinci, přesto rozdíl nebyly velké. Zdálo se, že vyšší počet Slovinců (národnostní příslušnost) mezi staršími souvisí s postupným přivykáním přistěhovalců novému okolí a přejímáním slovinské identity. Ve sčítání 1991 byl počet osob se slovinštinou jako mateřským jazykem vyšší než počet těch, kteří se označili jako Slovinci, pouze mezi mladými. Ve sčítání 2002 pak tomu tak bylo ve všech věkových skupinách. Mezi mladými ve věku 15–24 let počet těch, kteří udali slovinštinu jako mateřský jazyk, přesáhl o 10 % počet těch, kteří se označili jako Slovinci. Hlavní důvod pro takový rozdíl je ve velmi vysokém podílu nezjištěné národnostní příslušnosti, vysokého počtu osob, které se nepřihlásily k žádné národnosti a těch, kteří si nepřáli odpovídat.

„Každé další rozdělení národnostních příslušností a čím dál více chybějících odpovědí na otázku o národnostní příslušnost zvyšuje důležitost a hodnotu údajů o mateřském jazyce. Údaje o mateřském jazyce nejenže umožňují spolehlivější srovnání v čase a prostoru, ale poskytují také nahlédnutí na jazykovou skladbu osob, které se nepřihlásily k žádné národnosti, resp. na četnost národnostní neurčenosti a na nezjištěné odpovědi v různých jazykových skupinách. Právě kombinace národnostní příslušnosti a mateřského jazyka dává odpověď na některé ještě nezodpovězené otázky. Ty jsou shrnuty v následujících bodech :

- mezi sčítáními 1981 a 1991 se podíl označených jako Jugoslávci snížila ve všech jazykových skupinách, nejvíce pak mezi těmi se slovinštinou jako mateřským jazykem

- mezi 1 159 osobami, které roku 1991 uvedly, že jejich mateřský jazyk je prekmurský, se jich 74 % označilo za Slovinci, 13 % za Srby, 9 % bylo osob, které se nepřihlásily k žádné národnosti

Ve sčítání roku 2002 byla:

- nejvyšší četnost osob, které se nepřihlásily k žádné národnosti a chybějících odpovědí mezi osobami se srbochorvatštinou jako mateřským jazykem
- četnost osob, které se nepřihlásily k žádné národnosti a chybějících odpovědí nadprůměrná mezi osobami s italštinou jako mateřským jazykem
- shoda mezi označením dle národnostní příslušnosti a mateřským jazykem byla nejvyšší mezi Slovinci a slovinským jazykem
- chorvatština byl nejčastěji udávaný mateřský jazyk u těch, kteří se roku 2002 národnostně označili za Slovinci, avšak slovinštinu neuvedli jako svůj mateřský jazyk⁵⁹

8.4 Národnostní příslušnost a ekonomická aktivita

Když byla otázka o národnostní příslušnosti poprvé zařazena do sčítání (stalo se tak roku 1948), byla Jugoslávie ještě převážně zemědělským státem. Přestože bylo Slovinsko nejrozvinutější částí Jugoslávie, zemědělství živilo bezmála polovinu jeho obyvatelstva. Podíl rolnického obyvatelstva dosahoval 49 %.

Ve stejném roce žilo ve Slovinsku 97 % Slovinců, 1,2 % Chorvatů, 0,8 Maďarů, 0,5 Srbů atd. Ti, kteří se označili jako Černohorci, Makedonci a Srbové byli většinou mladí muži, zaměstnaní u armády, policie, státní správy atd. K těm se postupně přidali ostatní, kteří byli zaměstnaní v průmyslu, stavebnictví, službách atd. Procesy deagrarizace, industrializace a urbanizace, které se v některých částech bývalé Jugoslávie začaly rozvíjet až po druhé světové válce, totiž podnítily pohyby obyvatel, jejichž značný podíl směřoval do Slovinska. Do roku 1991 někteří přicházeli do Slovinska také kvůli vzdělání, jak na středních, tak na vyšších a vysokých školách. A někteří z nich také ve Slovinsku zůstali.

„Přistěhovalci přicházeli zprvu především z Chorvatska, od začátku 70. let pak převážně z Bosny a Hercegoviny“⁶⁰. Zaměstnávali se převážně v městských a industriálních střediscích. Nepřímo o tom vypovídají údaje o podílu zemědělců mezi ekonomicky aktivními

⁵⁹ Šircelj a kol., 2003

⁶⁰ Šircelj, 1990

příslušníky různých národností. Roku 1981 byl podíl zemědělců nejvyšší mezi Maďary (37 %), následovali Slovinci (10 %), Chorvati (2 %), Albánci (0,7 %), Makedonci (0,5 %), Černohorci (0,3 %) atd. Do roku 2002 se podíl zemědělců mezi ekonomicky aktivním obyvatelstvem zmenšoval, přesto je ještě stále nejvyšší mezi Maďary a Slovinci, následují ti, kteří se vymezili regionálně, Italové a ti, kteří si nepřáli odpovědět na otázku o národnostní příslušnosti.

Také údaje ze sčítání 2002 ukazují na určitou souvislost mezi národnostní příslušností a ekonomickou aktivitou. Ačkoli je podíl jednotlivých kategorií ekonomicky aktivních osob závislý také na věkové struktuře příslušníků jednotlivých národů – podíl důchodců je např. mezi Rakušany, Němci, Italy nejvyšší, právě díky jejich vysokému průměrnému věku – podává tato kombinace několik zajímavých informací. Lze postřehnout, že je podíl drobných živnostníků, kteří nejsou zemědělci, nejvyšší mezi Albánci. „Nejvíce Albánců ve Slovinsku se zabývá zprostředkování prodeje ovoce a zeleniny. Albánci původem z Makedonie jsou pak více zaměstnáni ve stravovacích zařízeních – cukrárny, kavárny apod.“⁶¹

„Největší podíly zaměstnaných, přes 60 %, jsou mezi Bosňáky, Bosenci, Muslimy a Makedonci. Vysoký podíl je také mezi těmi, kteří si nepřáli se národnostně označit. Zdaleka nejméně zaměstnaných je mezi Romy. Také nejvíce nezpůsobilých pro práci je mezi Romy. Z mnoha menšin jich svým podílem následují Albánci, Muslimové, Bosňáci, osoby, které se nepřihlásily k žádné národnosti, atd.“⁶²

8.5 Národnostní příslušnost a věk

Věková struktura obyvatelstva je důležitým činitelem jeho rozvoje. Zrovna tak je důležitá věková struktura jednotlivých národností, což ukazuje jejich demografický potenciál.

⁶¹ Južnič, 1992

⁶² Južnič, 1992

Tab. 14: Obyvatelstvo dle národnostní příslušnosti, Slovinsko (území v době sčítání),
sčítání 1948 - 2002

Národnostní příslušnost	Rok sčítání						
	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002
Celkem	1 391 873	1 466 452	1 591 523	1 679 051	1 838 381	1 913 355	1 964 036
Národnostně určení							
Slovinci	1 350 149	1 415 448	1 522 248	1 578 963	1 668 623	1 689 657	1 631 363
Italové	1 458	854	3 072	2 987	2 138	2 959	2 258
Maďaři	10 579	11 019	10 498	8 943	8 777	8 000	6 243
Rómové	46	1 663	158	951	1 393	2 259	3 246
Albánci	216	169	282	1 266	1 933	3 534	6 186
Rakušané	582	289	254	266	146	126	181
Bulhaři	35	49	180	138	103	168	138
Bosňáci	21 542
Češi	1 063	807	584	442	423	315	273
Černohorci	521	1 356	1 384	1 950	3 175	4 339	2 667
Řekové	18	24	50	24	15	21	54
Chorvati	16 069	17 978	31 429	41 556	53 882	52 876	35 642
Židé	25	15	21	72	9	37	28
Makedonci	366	640	1 009	1 572	3 227	4 371	3 972
Muslimové	...	1 617	465	3 197	13 339	26 677	10 467
Němci	1 824	1 617	732	400	309	298	499
Poláci	396	275	222	191	200	196	140
Rumuni	71	41	48	41	93	115	122
Rusi	796	593	295	297	189	167	451
Rusíni	170	46	384	66	54	57	40
Slováci	82	60	71	75	139	139	216
Srbové	7 048	11 225	13 609	20 209	41 695	47 401	38 964
Turci	5	68	135	52	86	142	259
Ukrajinci	138	190	210	470
Vlaši	...	9	6	4	16	37	13
Ostatní	344	352	449	293	526	1 021	1 548
Národnostně neurčení							
Označili se jako Jugoslávci	x	x	2 784	6 616	25 615	12 075	527
Označili se jako Bosenci	8 062
Označili se dle regionální příslušnosti	x	x	x	2 652	3 932	5 187	1 467
Ostatní	x	x	x	3 012	2 853	8 716	12 085
Nepřáli si odpovídat	48 588
Nejistění	10	211	1 154	2 678	5 301	42 355	126 352

Zdroj: Statistický úřad RS

9. Změny v prohlášení o náboženské, jazykové a národnostní příslušnosti mezi sčítáními 1991 a 2002

Z uvedených údajů vyplývá, že změny v náboženské, jazykové a národnostní struktuře byly především důsledkem přistěhovalectví a změn v označení.

Období jedenácti let, od roku 1991 do roku 2002, z historického úhlu pohledu není dlouhá doba. Avšak pro Slovinsko to bylo velmi významných jedenáct let. Osamostatnění a budování státu (nová ústava, zákony), vznik nových států na území někdejší společné federace, debaty o obsahu sčítání atd.

Dosavadní analýzy ukázaly, že lidé mění svá prohlášení především v oblasti náboženského vyznání a národnostní příslušnosti. Nicméně tyto analýzy, podložené kumulativními údaji, nemohou zodpovědět např. takové otázky: kolik lidí změnilo své deklarované označení, jaké jsou charakteristiky těch lidí atd. Proto statistický úřad Slovinska provedl i srovnání individuálních údajů sčítání z roku 1991 a 2002.

Individuální údaje sčítání 1991 a 2002 bylo možno srovnat pro 1 652 109 osob. To je 84 % obyvatelstva sčítaného roku 2002. Nebylo možno srovnat údaje u všech těch, kteří se narodili po 1. dubnu roku 1991 nebo se po tomto datu přistěhovali do Slovinska, a také ne u těch, kteří po tomto datu zemřeli nebo se odstěhovali ze Slovinska. Proto mezi těmi, u kterých bylo možno srovnávat údaje z obou sčítání nejsou děti ve věku od 0 do 10 let.

Pravděpodobnost, že někdo změní prohlášení o své náboženské, jazykové nebo národnostní příslušnosti, je různě velká. Nejmenší je u údajů o mateřském jazyce, protože ten je zpravidla nezměnitelný. Změny v prohlášení o mateřském jazyce mohou nastat pouze u osob, které už od mala žijí v dvojjazyčném prostředí a zároveň se naučily dva jazyky. Na otázku o mateřském jazyce se pak musí dát pouze jediná odpověď. Vyšší je pravděpodobnost změny v odpovědi na otázku o hovorovém jazyce v rodině resp. domácnosti. Údaj o hovorovém jazyce v rodině nebo domácnosti se změní nebo doplní novým údajem, jestliže rodina/domácnost přijme nového člena, který mluví „nerodinným“ jazykem nebo jestliže se rodina/domácnost přestěhuje do jiného jazykového prostředí. Taková změna postupně ovlivňuje to, že jednotliví členové rodiny začínají používat jazyk prostředí také při dorozumívání se s ostatními členy rodiny resp. domácnosti.

Rozhodnutí pro určitou národnostní příslušnost je dosti subjektivní, bez objektivních měřítek.

Přecházení z jednoho vyznání k druhému jsou poměrně málo častá.

Popsané teoretické předpoklady se pouze částečně shodují s údaji, které vycházejí ze srovnání individuálních údajů osob, inventarizovaných roku 1991 a 2002. Pro tentýž mateřský a tentýž hovorový jazyk se v obou sčítáních označilo 90 % obyvatelstva, pro stejnou národnostní příslušnost 86 %, pro stejné náboženství pak pouze 60 %.

„Mezi sčítáními 1991 a 2002 na svém deklarované národnostní příslušnosti z roku 1991 trvalo 92 % těch, kteří se roku 1991 označili jako Slovinci, 79 % těch, kteří se označili jako Maďaři, 75 % Albánců a právě tolik Srbů. Ti, kteří své původní označení národnostní příslušnosti změnili, většinou přešli do skupiny, kde si nepřejí odpovídat, „nezjištěné odpovědi“ nebo do skupiny osob, které se nepřihlásily k žádné národnosti. Pouze Muslimové se ve sčítání 2002 častěji než zmíněné skupiny označili pro nějakou jinou národnostní příslušnost, většinou jako Bosňáci.

Podíl těch, kteří se roku 1991 označili pro „neslovinskou“ národnostní příslušnost, se roku 2002 označili pro slovinskou: a sice 37 % Němců, 28 % Chorvatů, 24 % Italů a 24 % Romů. Nejvyšší „přliv“ pak byl ze skupiny „nezjištění“. Za Slovince se označila polovina těch, u kterých národnostní příslušnost ve sčítání 1991 zůstala nezjištěná.“⁶³

⁶³ Šircelj a kol., 2003

10. Závěr

Ačkoli je Republika Slovinsko jedním z nově vzniklých států bývalé mnohonárodnostní Jugoslávie, netrpí žádnými národnostními či náboženskými konflikty, jako tomu bylo nebo je u většiny ostatních nově vzniklých republik z tohoto jihoevropského státu. Na rozdíl od nich je to v podstatě nábožensky, jazykově i národnostně velmi homogenní stát, který přiznává právní status pouze třem národnostním menšinám, a to italské, maďarské a romské. Jedná se o autochtonní menšiny, které žijí na území Slovinska již několik staletí. Právní statut italské i maďarské národnostní skupiny je zformován v několika příslušných zákonech, avšak ve vztahu k romské komunitě se až nyní očekává precizování legislativy upravující jejich postavení a práva. Stejně jako v ČR je i ve Slovinsku rozdílná míra tolerance vůči Romům a ostatním národnostním menšinám, i když zde jsou Romové mnohem méně problémová komunita, než v naší zemi. Ačkoli území Slovinska obývají mnohem početnější etnické menšiny, jako jsou Chorvati, Srbové, Bosenci atd., není těmto skupinám přiznán žádný právní statut. Tento koncept v podstatě odpovídá situaci v České republice, kde Slováci nemají narozdíl např. od Polákům žádné zvláštní postavení, přestože jsou mnohem početněji zastoupeni. Stejně jako Poláci u nás, mají i Italové a Maďaři nárok na vzdělání ve svém jazyce a další zvláštní práva uvedená v příslušných zákonech.

Slovinsko si ve své novodobé historii prošlo několika územními i populačními změnami postihnutými v jednotlivých sčítáních od roku 1880 až do roku 2002. Tyto změny byly většinou spojené s válkami, ať už to bylo sjednocení území a začlenění do Království SHS po první světové válce a rozpadu Rakouska-Uherska, odsun významné německé menšiny po druhé světové válce a následné umělé osídlení vylidněných oblastí obyvatelstvem z jiných částí tehdejšího federativního státu Jugoslávie.

Významný vliv na změnu náboženské, jazykové a národnostní skladby obyvatelstva na území dnešního Slovinska měl vznik federalizované socialistické Jugoslávie po druhé světové válce, do které bylo slovinsko samozřejmě začleněno. Tyto politické poměry se, stejně jako i v jiných státech tehdejší komunistické Evropy, značně odrazily především na náboženské struktuře obyvatelstva, kdy se během trvání socialistického zřízení značně snížil podíl věřících. Ve sčítáních provedených v této době byla otázka náboženské příslušnosti věnována malá pozornost, a tato otázka byla zahrnuta do sčítání pouze v roce 1953 a 1991.

Slovinsko bylo po roce 1945 nejrozvinutější částí Jugoslávie a její průmyslovou základnou, což významně ovlivnilo ekonomicky motivované stěhování obyvatelstva

z ostatních území federativního státu do této nejvyspělejší části, a tedy i národnostní strukturu obyvatelstva na území Slovinska. Dalším příčinou změny národnostního složení byla blízkost západní hranice. Z tohoto důvodu byli do Slovinska vysíláni příslušníci ozbrojených složek opět z ostatních částí bývalé Jugoslávie. Tyto dvě okolnosti, tedy ekonomicky a branně motivované stěhování, měli za následek vyšší procento mužů mezi přistěhovalci. I když tito přistěhovalci měli ve své domovině mnohdy rodiny, někteří z nich se zde natrvalo usídlili a asimilovali se Slovinci nebo naopak stále udržovali svoji národnostní identitu a rozšiřovali národnostní pestrost Slovinska.

Ač by se zdálo, že tato národnostní směsice ovlivní i jazykovou strukturu, není to tak zcela pravdou. Vzhledem k tomu, že ostatní jihoslovanské jazyky jsou pochopitelně velmi příbuzné slovinštině, je jazyková skladba ve Slovinsku mnohem jednodušší. Tím pádem zde vzniká minimální jazyková bariéra.

Pro bližší charakteristiku výše uvedených demografických znaků byly záměrně vybrány nejaktuálnější výsledky ze sčítání 2002, které jsou často srovnávány s výsledky ze sčítání 1991, neboť během této doby prošlo slovinsko výraznými změnami a vývojem. Avšak i v současnosti se vyskytují problémy s nepřesnostmi statistických údajů. Tato data jsou mnohdy ovlivněna subjektivními činiteli. Např. uplatnění práva neuvádět národnostní či náboženskou příslušnost atd.

Co se týče perspektivy a trendů v budoucnu, je možné očekávat, stejně jako v dalších státech hospodářsky vyspělejší Evropy, přísun a rostoucí podíl exotických menšin. Podíl příslušníků ostatních jihoslovanských národností se pravděpodobně již zvyšovat nebude, naopak po roce 1991 došlo k vysídlení armádních zaměstnanců z jiných částí bývalé Jugoslávie. Avšak nadále bude růst podíl Romů. Přísun obyvatel z jiných světadílů způsobí další změny nejen v národnostním, ale také v náboženském složení obyvatelstva Slovinska. Lze očekávat, že se v tomto státě bude snižovat podíl tradičních římských katolíků a ostatních křesťanských církví a bude se lehce zvyšovat podíl vyznavačů východoasijských náboženství a různých jiných náboženských společností. Zvýší se samozřejmě podíl příslušníků jiných lidských ras a to především opět z východní Asie a též ze subsaharské Afriky. Jazyková skladba pravděpodobně nezaznamená žádné významnější změny, neboť přistěhovalci si ve většině případů postupně osvojují jazyk většiny, i když svoji mateřštinu se snaží zachovat.

Téma náboženské, jazykové a národnostní struktury obyvatelstva Slovinska může být samozřejmě dále rozvíjeno. Lze se zaměřit na podrobnější analýzy výsledků sčítání, právní aspekty nebo vývojové trendy uvedených demografických charakteristik.

Cílem této práce bylo představit všeobecný plastický přehled nynějšího stavu náboženské, jazykové a především národnostní skladby obyvatelstva Republiky Slovinsko.

11. Shrnutí

Diplomová práce se zabývá náboženskou, jazykovou a především národnostní strukturou obyvatelstva Republiky Slovinsko. Jsou zde popsány změny, jakými prošly zmíněné demografické charakteristiky od roku 1880 až do posledního sčítání 2002, na které je kladen důraz. Je zde též zmíněna problematika právního postavení ústavou uznaných národnostních skupin, tedy Italů, Maďarů a Romů na území Slovinska, mezinárodní doporučení pro srovnatelnost údajů i vývoj jakým prošla jednotlivá sčítání po formální i obsahové stránce.

Z práce vyplývá, že Republika Slovinsko je stále, na rozdíl od svých jihoslovanských „bratrů“, nábožensky, jazykově a národnostně homogenní.

V budoucnu lze očekávat, a to napovídají data z několika posledních sčítání, že se především národnostní a náboženská homogenita bude lehce snižovat. Jedním z důsledků je, stejně jako u ostatních bohatších evropských států, zvyšující se podíl přistěhovalců z chudších oblastí Evropy, Afriky a Asie.

Klíčová slova: jazyková struktura, náboženská struktura, národnostní struktura, Republika Slovinsko, národnostní skupiny

Summary

This Master Thesis deals with the religious, language and especially with the national inhabitant structure in Republic of Slovenia. The Master Thesis insists on changes of the mentioned demographic characteristics which took place from 1880 to the last census in 2002. Status questions of the national minorities adopted by constitution, such as Italians, Hungarian, and Romanies on the Slovenia territory, international recommendation for comparability of data and formal and content development of single census are also mentioned in this work.

Republic of Slovenia, as it arises from this thesis, is nationally homogenous in religious and language unlike its south slavonic „brothers“.

As forth as the data of several latter census shows, that in the future we can expect slight decrease of national and religious homogeneity. One reason of this tendency is the

increasing rate of immigrants from the poorer parts of Europe, Africa and Asia, as well as it happens in other wealthier European states.

Key words: language structure, religious structure, national structure, Republic of Slovenia, national minorities

12. Seznam literatury

- Breznik, D. (1991). *Stanovništvo Jugoslavije, Konzorcijum Instituta društvenih nauka u Jugosláviji*, Chronos, Beograd
- Grabnar, I. R. (2002) *Vključevanje in povezovanje statistike v informacijsko družbo: zbornik – 12*, Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije
- Grafenauer, B., Prunk, J. (1993). *Enciklopedija Slovenije* (14. zvezek) Ljubljana, Mladinska knjiga
- Haug, W., Courbage, Y., Compton, P. (1998) *Demografske značilnosti narodnih manjšin v nekaterih evropskih državah*, Strasbourg, Conseil de l'Europe
- Informacija o pripravah na popis prebivalstva, gospodinjstev, stanovanj in kmečkih gospodinjstev v Republiki Sloveniji v letu 1991.* (1990). Ljubljana, Ustav Republike Slovenije za statistiko
- Jesih, B. a kol. (1993). *Ethnic minorities in Slovenia*, Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja
- Jevnikar, I. (1998). *Slovenija in manjšine*, Trst
- Kerševan, M. (2000). *Enciklopedija Slovenije* (14. zvezek) Ljubljana, Mladinska knjiga
- Kerševan, M. (1989). *Religija in slovenska kultura: ljudska religioznost, civilna religija in ateizem v Sloveniji*, Ljubljana, Partizanska knjiga
- Navodila popisovalcem za popis prebivalstva na dan 15. marca 1948*, (1948). Ljubljana, Statistični urad Slovenije
- Statistički godišnjak 1937, knjiga VIII*, (1938). Opšta državna statistika, Beograd
- Statistični letopis 2002, (2002). Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije
- Šesták, M., Tejchman, M., Havlíková, L., Hladký, L., Pelikán, J. (1998) *Dějiny jihoslovanských zemí*, Praha, Nakladatelství Lidové noviny
- Šifrer, Ž. (1956). *Narodnostni sestav ozemlja LRS v času do ustanovitve Jugoslavije po prvi svetovi vojni, Prikazi in študije II (11)*, Ljubljana, Závod za statistiko
- Šircelj, M. (1992). *Vrednotenje dosedanjega razvoja ter načinov i metod spremljanja selitve v Slovenijo – delovno poročilo pro rok 1991*, Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za statistiko in Zavod Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj
- Šircelj, M. a kol. (2003). *Verska, jezikova i narodna sestava prebivalstva Slovenije Popis 1921-2002*, Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije

Štrukelj, P., Winkler, P. (1996). *Enciklopedija Slovenije*, (10. svazek), Ljubljana, Mladinska kniha

Toš a kol. (1999). *Podobe o cerkvi in religiji (na Slovenskem v 90-ih letih)*, Ljubljana, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij

Ustava Republike Slovenije, (1991). Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije

Zakon o popisu 2002 (Št. 9-529/2001), (2002). Ljubljana, Uradni list Republike Slovenije

Zakon o varstvu osebni podatkov (Št. 52-2526/2002), (2002). Ljubljana, Uradni list Republike Slovenije

Karte regionalnih delitev – Katalog regionalnih delitev Slovenije 2001 [online].Poslední revize 10.3. 2007 [cit. 2007-03-15]. Dostupné z: <<http://www.stat.si/KatalogRDS/start.html>>

Rezultati Popisa 2002 – Statistični urad Republike Slovenije [online].Poslední revize 10.3. 2007 [cit. 2007-03-15]. Dostupné z:

<http://www.stat.si/popis2002/si/rezultati_obcine_prebivalstvo_dz.htm>

Popis 2002 – Statistični urad Republike Slovenije [online].Poslední revize 10.3. 2007 [cit. 2007-03-18]. Dostupné z: <<http://www.stat.si/popis2002/en/default.htm>>

Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih – Mercator, linguistic rights and legislation [online].Poslední revize 4.2. 2007 [cit. 2007-02-08]. Dostupné z:

<http://www.ciemen.org/mercator/Menu_nou/index.cfm?lg=gb>

Recommendations for the 2000 censuses of population and housing in the ECE region [online].Poslední revize 6.2. 2007 [cit. 2007-02-11]. Dostupné z:

<http://www.unec.org/stats/documents/statistical_standards_&_studies/49.e.pdf>

Použité CD:

ArcGIS 9. ArcMap, c1999-2004, GIS by ESRI